

<p>ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ</p> <p>ՍԵՐՊԵՅ ՔՈՂԱՐՅԱՆ</p> <p>ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ</p> <p>ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄԸ</p> <p>ՈՐՊԵՄ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՍՐԱՊՆԴՄԱՆ</p> <p>ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՅՄԱՆ 4</p>	
<p>ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ</p> <p>ԱՐՏՅՈՍ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ</p> <p>ՎԵՃԵՐԻ ԽԱՂԱՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԵԱՀԿ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.</p> <p>ՋԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՎ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 12</p>	
<p>ԱՆԻ ՂԱՐԻԲՅԱՆՅԱՆ</p> <p>ԴԻՎԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ</p> <p>ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ</p> <p>ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՋԱՐԳԱՑՈՒՄԸ 18</p>	
<p>КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО</p> <p>АРТЕМ ВАГРАМЯН</p> <p>КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ</p> <p>СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ 22</p>	
<p>ՂԱՎԻԹ ԹԱՂԵՎՈՍՅԱՆ</p> <p>ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ,</p> <p>ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (ԱՆԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ) ՆԿԱՏՄԱՍԻ</p> <p>ԴԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ</p> <p>ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 32</p>	
<p>ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ</p> <p>ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՂԱՅԱՆ</p> <p>ԱԶԱՏԱԶՐԿՄԱՆ ԿԱՄ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ</p> <p>ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՊԱՏԻԺՆԵՐ 38</p>	
<p>ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ</p> <p>ՊԵՎՈՐԳ ԲԱՂՂԱՍՍԱՐՅԱՆ</p> <p>ԱՌԱՋԱԴՐՎԱԾ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՀԵՏ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵԼԸ</p> <p>ՈՐՊԵՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ</p> <p>ԱՐԱԳԱՑՎԱԾ ԿԱՐԳԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆ 46</p>	
<p>ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ</p> <p>ՀՀ ՎՃՈՍԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 54</p>	
<p>РЕЗЮМЕ 88</p>	

Պետութեան եւ իրավունքի տեսութիւն

Սերգէյ ԶՈՉԱՐՅԱՆ

*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության
ամբիոնի ասիստենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄՐԱՊԵՂՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՅՄԱՆ

Իրավական դաստիարակությունը բարդ և բազմակողմանի գործունեություն է: Նրա առավել ճանաչված բնորոշումը կարելի է համարել հետևյալը. իրավական դաստիարակությունը պետության, իրավունքի, օրինականության, իրավակարգի, իրավունքների ու պարտականությունների, անձի ազատության մասին գիտելիքներին մարդկանց հաղորդակից դարձնելն է:¹

Իրավական դաստիարակությունն իրենից ներկայացնում է մարդկանց գիտակցության մեջ իրավունքի նկատմամբ հարգանքի, պոզիտիվ գիտելիքների, հայացքների, վարքագծային ուղղվածության, հմտությունների և սովորությունների ձևավորմանն ուղղված պետության, նրա մարմինների և պաշտոնատար անձանց, հասարակական միավորումների, աշխատանքային կոլեկտիվների գործունեության հատուկ ձև, որն ապահովում է իրավաչափ վարքագիծ, ակտիվ կենսական դիրքորոշում իրավաբանական նորմերի կատարման և օգտագործման ժամանակ:²

Իրավունքի, օրենքի նկատմամբ հարգանքն արտահայտում է քաղաքացիական դաստիարակության բուն էությունը: Բայց օրենքի նկատմամբ հարգանքն իրավունքի նկատմամբ

այնպիսի վերաբերմունքն է, երբ մարդն իր գործունեության մեջ ընդունում է օրենքի արժեքը:³

Օրինականության խստիվ և անշեղ պահպանումը քաղաքացիական հասարակության մեջ անհնար է առանց իրավական դաստիարակության համակարգի: Սեր երկրում վաղուց է հաստատվել այն կարծիքը, որ իրավական դաստիարակությունն օրինականության և իրավակարգի ամրապնդման կարևորագույն միջոցն է, հզոր զենք հակահասարակական դրսևորումների դեմ պայքարում: Իրավագիտակցության վիճակի հետ է անմիջականորեն կապվում օրինականության վիճակը: Իրավախախտումների կանխարգելման գործում կարևոր նշանակություն կարող է ունենալ նաև օրենքների մատչելի և նպատակաուղղված քարոզը՝ իրավախախտումների հասարակական վտանգավորության և անխուսափելի հետևանքների (իրավական, նյութական, բարոյական), ինչպես նաև դրանց վերացման ուղիների վերաբերյալ բացատրական աշխատանքը:

Իրավական դաստիարակության միջոցով անհրաժեշտ է հասնել նրան, որ իրավական վարքագծի սահմանված կանոնները դառնան մարդկանց

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ներքին պահանջմունք և կենսական սովորոյթ, իրավունքի արդարութեան հանդէպ խորը համոզմունք և նրա պաշտպանական գործառոյթի աջակցման անհրաժեշտութեան գիտակցում: Պատահական չէ, որ Կ. Մարքսը շեշտում է. «Նրա համար, ով դեկավարվում է իրավունքով, այն դառնում է նրա սեփական սովորոյթը»:⁴

Հնչակեցիկ իր անկախութիւնը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնն իր առջև խնդիր դրեց վերացնել հանցավորութեան արմատական սոցիալական պատճառները: Իրավական պետականութեան շինարարութեանը համընթաց պարզ էր դառնում, որ հանցավորութիւնը, ինչպէս և բարոյականութեանը հակասող պատկերացումները, սովորոյթներն ու հակումները չեն անհետանում ինքնին: Դրանք պետք է ինչ-որ կերպ հաղթահարվեն: Սակայն այդ հիմնախնդիր լուծման ճանապարհին առաջ էին գալիս ինչպէս տնտեսական, այնպէս էլ կազմակերպչատեխնիկական բնույթի որոշակի դժվարութիւններ: Դրանց հաղթահարումը բարդանում է նաև այն պատճառով, որ դարերով ձևավորվող սովորոյթներն ու հակումներն անչափ կենսունակ են: Անցնելով սերնդեսերունդ՝ դրանք պահպանում են իրենց գործունակութիւնը:

Բացի այդ, կյանքը ցույց է տալիս, որ անձի զարգացումը բնորոշվում է ոչ միայն հասարակարգի բնույթով, այլև զգալի չափով այն անմիջական իրավական միջավայրով, որը մշտապես շրջապատում է նրան, ինչպէս նաև բուն մարդու անկատարութեամբ: Այնպիսի արատները, ինչպիսիք են եսափրութիւնը, շահամոլութիւնը, շորթումը, հարբեցողութիւնը, ինչպէս նաև իրավունքի ու օրենքի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը՝ մշակութային և դաստիարակչական աշխատանքում դեռ չվերացված թերութիւններով, պարարտ հող են հանդիսանում օրինականութեան խախտումների համար և մի շարք դեպքերում հանգեցնում են հանցագործութեան:⁵

Բացասական այս երևոյթների մասշտաբների առավելագոյնս սահմանափակման խնդիրը կարող է լուծվել միայն պետական մարմինների ու հասարակական կազմակերպութիւնների համատեղ ջանքերով՝ պայմանով, որ գործի են դրված նաև տնտեսական, սոցիալ-կենցաղային, քաղաքական ու իրավական լծակները:⁶

Այս միջոցների համակարգում կարևոր տեղ է պատկանում իրավական դաստիարակութեանը՝ քաղաքացիների դաստիարակման բաղադրիչ մասին և ինքնուրույն ձևին:

Իրավական դաստիարակութեան ուժեղացման անհրաժեշտութիւնը պայմանավորված է օբյեկտիվ պատճառներով, առաջին հերթին մեր օրերում պետական ու հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտներում քաղաքացիների ակտիվութեան աճով, իրավական պետականութեան հիմքերի շինարարութեան խնդիրների լուծման գործում իրավունքի և իրավագիտակցութեան դերի զգալի բարձրացմամբ: Օրենքների խստիվ և ճշգրիտ պահպանումն օրինականութեան և իրավակարգի ամրապնդման գլխավոր նախադրյալներից է: Առանց դրա անհնար է պետական խնդիրների լուծումը: Սակայն իրավական նորմերին հետևելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ է իմանալ այդ նորմերը և գիտակցել դրանց կատարման անհրաժեշտութիւնը: Այդ իսկ պատճառով իրավունքի քարոզը, օրենքների հանդէպ խորը հարգանքի ոգով քաղաքացիների դաստիարակումը մեր երկրում պետք է հանդիսանան համապետական խնդիր:

Պետութեան եւ իրավունքի տեսութիւն

Վերջին տասնամյակում Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվել է օրինականության ամրապնդմանը և քաղաքացիների իրավական դաստիարակությանն ուղղված միջոցառումների որոշակի համալիր: Այդուհանդերձ, այդ միջոցառումներն այնքան էլ արդյունավետ չէին հայաստանյան հասարակության մեջ իրավադաստիարակչական աշխատանքի բարձր մակարդակի ձևավորման համար:

Քաղաքացիների իրավական դաստիարակության բնագավառում դրված պատասխանատու խնդիրներն այսօր պահանջում են վճռական կերպով բարելավել ինչպես պետական կառավարման մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների գործնական աշխատանքը, այնպես էլ իրավադաստիարակչական աշխատանքի կազմակերպման բովանդակությունը, ձևերն ու մեթոդները:

Այս կարևոր գործի հանդեպ վերաբերմունքը ճիշտ բնորոշելու համար անհրաժեշտ է դիտարկել այն ոչ թե որպես կարճատև արշավ, այլև որպես երկարատև օրինաչափ գործընթաց, որի արդյունքներն իրենց զգացնել կտան ոչ թե միանգամից նույն րոպեին, այլ հետևողականորեն և աստիճանաբար:

Բնակչության իրավական դաստիարակման բարելավումը չպետք է հանգեցվի, ինչպես երբեմն արվում է, միմիայն կարդացվող դասախոսությունների, անցկացվող գրույցների, թերթերի հրատարակումների, ռադիո և հեռուստահաղորդումների քանակի մեխանիկական ավելացմանը: Այսօր բավարար չէ գուտ օրենքների իմացությունը, թեև դա էլ մեծ ձեռքբերում կլինի: Խոսքն այն մասին է, որ օրենքների պահանջները խորապես արմատաճան յուրաքանչյուր քաղաքացու գիտակցության, վարքագծի մեջ: Այդ իսկ

պատճառով տվյալ աշխատանքը պահանջում է խելամիտ համակարգում, օրինականության վիճակի, քաղաքացիների տարիքային և սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկությունների հաշվառում, պետական կարգապահության ամրապնդման խնդիրների հետ կապակցում:

Կարևոր է ընդգծել, որ օրինականության ամրապնդման և քաղաքացիների իրավագիտակցության բարձրացման վերաբերյալ իրավական պետականության շինարարության պրակտիկայի կողմից առաջ քաշվող հարցերի ժամանակին ու որակյալ լուծումը մեծ չափով կանխորոշվում է պաշտոնատար անձանց իրավական մշակույթով: Կարծում ենք, որ սխալ չի լինի, եթե ժողովրդավարական հասարակության հասունության չափանիշներից մեկը համարվի հենց պաշտոնատար անձանց վերաբերմունքն օրենքի հանդեպ, այն իրավական «կլիման», որը նրանք ստեղծել են իրենց կողմից դեկավարած հաստատություններում ու կազմակերպություններում: Օրենքի հանդեպ իսկական հարգանքի օրինակ պետք է հանդիսանան առաջին հերթին պաշտոնատար անձինք:

Այդուհանդերձ, իրավաբանական անիրագրելության և իրավական մշակույթի ցածր մակարդակի պատճառով պաշտոնատար անձանց որոշակի մասի մոտ ձևավորվել է արատավոր այն կարծիքը, թե հնարավոր է շրջանցել օրենքն առանց իրենց համար անբարենպաստ հետևանքների: Այս կամ այն կազուսների լուծման ժամանակ նրանք հաճախ ելնում են նպատակահարմարությունից կամ օրինականության պահանջներին հակասող այլ պատճառներից: Ահա, թե ինչու դեռ բազմաթիվ են գործող օրենսդրության նորմերի խախտումների, անիրավա-

չափ որոշումներ ընդունելու օրինակները, որոնք որոշակի պայմաններում բարենպաստ հող են ստեղծում չարաշահումների համար և բացասաբար են անդրադառնում կոլեկտիվներում բարոյաիրավական իրավիճակի ու քաղաքացիների հասարակական ակտիվութեան մակարդակի վրա:⁷

Հայտնի է, որ նույնիսկ բացառութեան կարգով օրենքը շրջանցելու ցանկացած փաստ խարխուլում է օրենքի հանդէպ հավատը: Նման նախադէպերի վրա հղումներով և պատճառաբանութեամբ ծնվում են դիմումներ և միջնորդութիւններ մաս ալ դէպքերում բացառութիւններ թույլ տալու պահանջներով, ինչը դժվարացնում է նույնիսկ օրինական հիմունքներով հարցերի լուծումը և բավականին հաճախ բերում է իրավական նորմերից շեղումներ:

Ասվածը պահանջում է արմատապես բարելավել հանրապետութիւնում պաշտոնատար անձանց իրավական ուսուցանման դրվածքը: Նախարարութիւնների, գերատեսչութիւնների, հիմնարկների ու հաստատութիւնների ղեկավար աշխատողների շրջանում անհրաժեշտ է սոցիալ-հոգեբանական այնպիսի մթնոլորտ ստեղծել, որի պայմաններում օրենքից ցանկացած շեղում կհանգեցնի պատասխանատւութեան: Հայաստանի Հանրապետութեան արդարադատութեան նախարարութեան համակարգում այս կոնտինգենտի համար հարկավոր է կազմակերպել ամենամյա սեմինարներ: Ի դէպ, խորհրդային ժամանակներում մասն աշխատանքը տարվում էր կանոնավոր կերպով և տալիս էր դրական արդյունք:

Դիտարկելով այս հիմնահարցը՝ ցանկանում ենք նշել, որ իրավական բարձր մշակույթ դաստիարակելու գոր-

ծում հատուկ դեր պետք է հատկացվի մեր երկրի տարածքում գործող իրավաբանական հաստատութիւններին, քանի որ քաղաքացիների իրավագիտակցութեան ձևավորման ուղղութեամբ նրանց աշխատանքի արդյունավետութիւնն ուղղակի կապի մեջ է գտնվում նրանց պրակտիկ գործունեութեան հետ: Քաղաքացիների մեջ իրավական նորմերի պահանջներին հետևելու անհրաժեշտութեան համոզմունք սերմանել հնարավոր է միայն այն ժամանակ, եթէ նրանք մշտապես կտեսնեն ու կհամոզվեն, որ օրինականութեան պաշտպանութեան համար կանգնած մարդիկ նույնպէս գործում են արդարացի: Յանկացած անիրավաչափ որոշում, նույնիսկ եթէ այն հետագայում վերացվել է, անխուսափելիորեն բացասաբար է անդրադառնում քաղաքացիների գիտակցութեան վրա: Ամեն տարի հարյուր հազարավոր մարդիկ առնչվում են իրավապահ մարմինների գործունեութեան հետ: Այդ շփման արդյունքում կատարվում է իրավական գիտելիքների փոխանակում, ընդ որում իրավապահ մարմինների աշխատակիցները հանդես են գալիս որպէս իրավական հիմնադրույթների քարոզիչներ: Իրավական գիտելիքների քարոզը, կախված իրավապահ մարմինների գործունեութեան որակից, կարող է աշխատել հոգուտ կամ ընդդէմ իրավապահ մարմինների հեղինակութեան, որը նրանք պարտավոր են թանկ գնահատել:

Յավոք սրտի, առայժմ եզակի չեն իրավապահ մարմինների աշխատողների կողմից իրենց ծառայողական պարտքի ոչ պատշաճ կատարման, օրինականութեան խախտման, անհիմն դատական որոշումների կայացման, քաշքշուկի, չարաշահումների, օրենքի շրջանցման օրինակներ:⁸

Պետութեան եւ իրավունքի տեսութիւն

Այդ պատճառով էլ իրավապահ մարմինների գործունեության մեջ օրինակականության պահպանումը, դրանց աշխատանքի կանխարգելիչ ուղղվածության բարձրացումը, դատավարության բարձր կուլտուրան, քաղաքացիների բողոքների ու դիմումների ուշադիր քննումը հանդիսանում են քաղաքացիների իրավագիտակցության բարձրացման կարևոր նախադրյալ:

Մեր հասարակության զարգացման արդի փուլում կարևոր խնդիրներից մեկն է մնում երիտասարդության իրավական դաստիարակումը, որի հաջող լուծումից է կախված իրավական դաստիարակման ամբողջ հիմնախնդրի լուծումը: Այս հարցի առանձնակի կարևորությունը պայմանավորված է նրանով, որ երիտասարդ տարիքում ձևավորվող իրավական հայացքների հիմքերը դառնում են այն ամուր բազան, որը կանխորոշում է երիտասարդների հետագա վերաբերմունքն իրավական նորմերի պահանջների նկատմամբ:

Ներկայումս ոչ իրավաբանական բուհերի ուսումնական ծրագրերի մեջ մտցված է «Իրավագիտության հիմունքներ» դասընթացը: Երիտասարդության իրավական դաստիարակման հետևողական աշխատանք է տարվում դպրոցների 9-10-րդ դասարաններում:

Այնուամենայնիվ, որոշակի հաջողություններով հանդերձ, իրավական դաստիարակության դրվածքն այստեղ դեռ մխիթարական չէ: Ինչպես ցույց են տալիս հանրապետության ուսումնական հաստատություններում անցկացված սոցիոլոգիական հարցումները, դրանցից շատերում իրավական դաստիարակությունը հանգեցվում է զուտ իրավական գիտելիքների դասավանդմանը կամ իրավական արգելքների հետ երիտասարդների ծանոթացմանը:

Այն չի ներթափանցում դաստիարակչական աշխատանքի բոլոր կողմերը, չի կապվում սոցիալական այն դրության հետ, որում գտնվում է երիտասարդն այսօր, և որը կզբաղեցնի ապագայում, չի առնչվում այդ դրության հետ կապված պարտականություններին, չի նախապատրաստում երիտասարդությանը գոնե սոցիալական առավել կարևոր դերերի կատարմանը: Հաճախ երիտասարդն ավարտում է դպրոցը կամ բուհը՝ չիմանալով կենսականորեն անհրաժեշտ իրավական ճշմարտություններ՝ երիտասարդների սահմանադրական, աշխատանքային և այլ իրավունքների ու ազատությունների, աշխատանքի ընդունման և հեռացման կարգի մասին, այն մասին, թե որ հարցով որ մարմնին պետք է դիմի: Իսկ մեր հասարակության մեջ իրավունքի՝ որպես հասարակական հարաբերությունների կարգավորչի դերի ու էության ընկալման մասին արդեն խոսք էլ չկա: Անհրաժեշտ իրավական մշակույթի բացակայությունը բավականին հաճախ հանգեցնում է երիտասարդի կողմից կենսական իրավիճակների սկզբունքորեն սխալ գնահատմանը և բերում է անցանկալի հետևանքներ:

Նման դրությունը զգալի չափով հանդիսանում է իրավական դաստիարակության համակարգի անբավարար կարգավորվածության հետևանք: Այդ համակարգը պետք է ապահովի իրավական դաստիարակության անցկացումն ընտանիքում, դպրոցում, բուհում, աշխատանքային կոլեկտիվում, այդ դաստիարակության հետևողականությունը, հոգեբանական պայմանների պարտադիր հաշվառումը, ինչպես նաև պետք է նախատեսի ծնողների, մանկավարժական կադրերի իրավական նախապատրաստման կազմակերպու-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Պետութեան եւ իրավունքի տեսութիւնն

մը և այլն: Այս աշխատանքի իրականացումն անհնար է առանց Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության գործուն մասնակցության: Անհրաժեշտ է ավելի լայնորեն կիրառել իրավապահ մարմինների աշխատակիցներին որոշակի դպրոցների և պրոֆտետիուսումնարանների ամրագրելու պրակտիկան՝ նրանց սիստեմատիկ իրավադաստիարակչական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով:

Կա նաև ուշադրության արժանի մեկ այլ խնդիր, որը կապված է դիտարկվող բնագավառում գործունեության համակարգման հետ:

Հայտնի է, որ իրավական դաստիարակությամբ, օրենսդրության քարոզով զբաղվում են մեր երկրի բոլոր պետական մարմինները և հասարակական կազմակերպությունները: Այս պայմաններում առաջնահերթ նշանակություն է ստանում նրանց գործողությունների համակարգումը:

Ժամանակակից փուլում համակարգումը ենթադրում է՝ ա) ընդհանրապես իրավադաստիարակչական աշխատանքի, յուրաքանչյուր մարմնի, կազմակերպության ու գերատեսչության աշխատանքի ուղղությունների հստակ սահմանում, բ) քաղաքի, հանրապետության մասշտաբով իրավական դաստիարակման հիմնական միջոցառումների ծրագրերի փոխհամաձայնեցում: Առաջին հերթին այն պահանջում է ուժեղացում հիմնական օղակում՝ քաղաքում: Առանց քաղաքացիների իրավական դաստիարակությամբ զբաղվելու կոչված հիմնարկների ու կազմակերպությունների հետաքրքրվածության և ակտիվ աշխատանքի անհնար է ակնկալել այդ բարդ խնդրի հաջող լուծումը:

Արդյունավետ աշխատանքին, մեր

կարծիքով, կարող է նպաստել յուրաքանչյուր քաղաքում բոլոր մարմինների ու կազմակերպությունների համար քաղաքացիների իրավական դաստիարակության հիմնական միջոցառումների միասնական ծրագրի առկայությունը: Համապատասխան միջոցառումների նույնանման ծրագիր պետք է ունենա նաև Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարությունը: Դա կօգնի աշխատանքը տանել ավելի նպատակաուղղված կերպով, ուժերի և միջոցների հնարավորինս պակաս ծախսերով:

Իրավական դաստիարակության գործում հսկայական դեր է պատկանում իրավական քարոզին: Ոչ պակաս նշանակություն ունի նաև այն հանգամանքը, թե ով և ինչպես է քարոզում օրենքը: Հաճախ իրավաբանական գիտելիքների քարոզը տարվում է շաբլոնով, առանց լսարանի բնույթն ու պահանջումները հաշվի անելու, իսկ երբեմն էլ՝ մասնագիտորեն անգրագետ: Առանձին դեպքերում ելույթների համար ամբիոնը տրամադրվում է այդ դերի համար ակնհայտորեն ոչ պիտանի մարդու:

Քաղաքացիների իրավական դաստիարակման կարևոր պայմաններից է իրավաբանական նորմերի կայունությունը:

Պարզ է, որ կյանքը պահանջում է օրենսդրության մշտական կատարելագործում: Այդուհանդերձ, երբեմն ուղղումներ ու լրացումներ են մտցվում իրավական նորմերի մեջ միայն որպես տուրք այն թյուր մտայնության, որ պատասխանատվության խստացումը, հարկադրանքը համարյա թե միակ միջոցն են այս կամ այն բացասական երևույթի կանխարգելման համար:⁹

Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակումից հետո բա-

Պետութեան եւ իրավունքի տեսութիւն

րենպաստ պայմաններ ստեղծվեցին ավելի հետևողական և բազմակողմանի իրավադատախարակչական աշխատանքի համար: Խնդիրն այն է, որպեսզի այդ աշխատանքն ընդլայնվի և դառնա ավելի արդյունավետ, մեծանանրա կանխարգելիչ ուղղվածությունը:

Ավարտելով իրավական դատախարակության՝ որպես օրինականության ամրապնդման կարևորագույն պայմանի մասին մեր մտորումները՝ կցանկանայինք շեշտել այս գործում զանգվածային լրատվամիջոցների հատուկ դերը:

Գիտականորեն ապացուցված է, որ իրավապահ մարմինների գործունեության մասին զանգվածային լրատվամիջոցներով տրվող լայն տեղեկատվությունը նպաստում է հասարակական ճիշտ կարծիքի, իրավախախտման համար պատասխանատվության անխուսափելիության մասին համոզման ձևավորմանը, օրինականություն խախտողի շուրջ անհանդուրժողականության մթնոլորտի ստեղծմանը:¹⁰ Այս ամենը համալիր կերպով գործում է հետադարձ ազդեցություն՝ մարդկանց դատախարակելով օրենքի հանդեպ հարգանքի ոգով, ներագրելով առանձին անձանց գիտակցության վրա այնպես, որպեսզի կանխվի հակահասարակական նկրտումների ծագումը և ձևավորվեն հասարակայնորեն օգտակար դրոշմներ, այն փոխում է մարդու վարքագծի դրդապատճառները և ետ պահում նրան իրավախախտումներից:

Չանգվածային լրատվամիջոցների հիմնական խնդիրը միայն քաղաքացիներին հայրենական օրենսդրության հիմունքներին ծանոթացնելը չէ: Այն շատ ավելի լայն է: Ոչ պակաս կարևոր խնդիր է քաղաքացիների մեջ հայկական օրենքների, ժողովրդական համակեցության կանոնների նկատմամբ

հարգանք սերմանելը, կոլեկտիվի, անձի հանդեպ հարգանքով դատախարակելը, բարձր իրավագիտակցության ու քաղաքացիական պարտքի զգացմունքի ձևավորմանն օժանդակելը, օրինականությունն ու պետական կարգապահությունը պահպանելուն սովորեցնելը:

Ընդհանրացնելով և վերլուծելով օրինականության առավել տիպական խախտումները՝ զանգվածային լրատվամիջոցները մոբիլիզացնում են հասարակայնությանը նրանց դեմ պայքարի, կանխարգելում են ժողովրդավարական համակեցության նոր խախտումները:¹¹

Ինչ խոսք, մեր երկրի զանգվածային լրատվամիջոցների գործունեության մեջ ևս հանդիպում են դեռևս որոշակի թերություններ: Այսպես՝ դեռ քիչ են լուսաբանվում մամուլում, ռադիո և հեռուստահաղորդումներում ամենապարզ, սակայն կենսականորեն անհրաժեշտ հասկացությունները համապատասխան պետական մարմինների իրավասությունների, կենսաթոշակների նշանակման, բնակտարածության փոխանակման ու սեփականաշնորհման կարգի մասին և այլն:¹²

Տարածված թերություններից է այն, որ իրավական քարոզման կազմակերպման մեջ հաճախ բացակայում է հատակ համակարգը և ընթերցողների կամ ունկնդիրների հանդեպ տարբերակված մոտեցումը: Ոչ միշտ են հաշվի առնվում առանձին խմբերի իրավագիտակցության մակարդակի ու բնույթի, իրավական երևույթների խորության ու ընկալման լայնության տարբերությունները, ինչպես նաև նրանց գնահատականները, ընթերցողների տարիքային ու մասնագիտական առանձնահատկությունները, նրանց այս կամ այն հակումները:¹³

Պետք չէ մոռանալ, որ մամուլում

իրավական քարոզի թերություններից են նաև այն դեպքերը, երբ առանձին հեղինակներ, ելնելով զուտ տեղական, մեղ գերատեսչական շահերից, ջանում են իրենց ելույթներում արդարացնել օրենքից շեղումները: Պատճառաբանելով դա օրենքի տառի և ոգու միջև եղած հակասությամբ՝ նրանք փաստորեն թույլ են տալիս օրինականության ու նպատակահարմարության հակադրում: Հղումներ անելով տեղական «նպատակահարմարությանը»՝ այդ հեղինակները երբեմն փորձում են արդարացնել կամ քողարկել օրինականության և պետական կարգապահության խախտումները:¹⁴

Այնինչ հրապարակվող հոդվածներում, ռադիո և հեռուստատեսային հրապարակումներում պետք է հստակ և որոշակիորեն անցկացնել այն միտքը, որ ոչ մի, նույնիսկ ամենաբարի դրդում կամ ցանկություն չի կարող արդարացում հանդիսանալ օրենքի խախտ-

ման համար:

Կարելի է միայն ցավել, որ մասնույում դեռ հանդիպում են նյութեր, որոնցում արվում են ոչ թե հաստատված փաստերի, այլ ենթադրությունների և հորինվածքների հիման վրա արված եզրակացություններ ու ընդհանրացումներ: Մարդու վարքագծի մասին հրապարակված հոդվածը հավասարազոր է դատավճռի: Ու թեև այն կայացվում է ոչ պետության անունից, այնուամենայնիվ նրա ազդեցությունը մարդու վրա հսկայական է. այն կարող է մարդուն զգալի հոգեբանական վնաս պատճառել:

Նույնիսկ հարցի կարևորությունն ու հարցադրման ճշտությունը չեն կարող արդարացնել ժողովրդավարական համակեցության կանոններով ապրող մարդու բարի անվան անիրավացի պարսավումը:

1. *Ասյան Н.А., Асиян С.Н.* Правосознание, правовое воспитание, правовая культура. ЕР., изд-во ЕГУ, 2001, с. 48. Մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային-իրավական փաստաթղթերի ժողովածու: Եր.: ԵՊՀ օպերատիվ տրվարաֆիլիի ստորաբաժանում, 1997, 5-34 էջեր: *Արևիկյան Վ.* Մարդու իրավունքներ: Ուսումնական ձեռնարկ: Եր.: «Տիգրան Սեծ», 2002, 43-54 էջեր:
2. Теория государства и права: учебник / под ред. *А.С. Пиголкина, Ю.А. Дмитриева.* 2-е изд. М., 2008, с. 680.
3. Проблемы теории государства и права: учебник / под ред. *В.М. Сырых.* М., Эксмо, 2008, с. 496-497.
4. *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч. Т. 1, с. 127.
5. *Асиян Н. А., Товмасын М. А.* Законность и правопорядок в правовом государстве. Ер., «Аштарак» 2000, с. 9-28.
6. *Մինայան Է.* Սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում (1990-2000թթ.): Եր.: ԵՊՀ, 2003, 171-186 էջեր: *Հանրայան Հ.Հ.* Սոցիալական պետության կառուցման ճանապարհին: Եր., 2000, էջ 25-52:
7. *Мусаян Г. А.* Формирование нравственных потребностей личности. Ер., «Айстан», 1990, с. 52-139. *Асиян Н.А., Асиян С.Н.* Правосознание, правовое воспитание, правовая культура. ЕР., изд-во ЕГУ, 2001, с. 181-250.
Եղիյան Ռ.Հ. Քաղաքացիական ծառայությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Ուսումնական ձեռնարկ: Եր., 2000, 63-67, 86-87 էջեր: *Եղիյան Ռ.Հ.* Հայաստանի Հանրապետության ընտրական համակարգը: Ուսումնական ձեռնարկ: Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2000, էջ 18-19:
8. *Есаян А.К.* Бюрократизм и методы борьбы с ним в

Армении. Прокурорская и следственная практика. Орган Генеральных прокуроров стран СНГ. М., 2000, с. 62-63. *Գաբույան А.А.* Должностные преступления: криминологический и головно-правовой аспект субъективной стороны. Ер. «Тигран Мец», 2000, с. 72-75.
9. *Ասիյան Ն.Ա., Պետրոսյան Ա.Հ.* Իրավական պետություն և օրինականություն: 2-րդ հրատ., լրաց. և վերանշ.: Եր.: «Տիգրան Սեծ», 2001, 44-69, 167-173 էջեր:
10. *Товмасын М.* Совершенствование работы средств массовой информации по освещению деятельности правоохранительных органов — один из основных путей укрепления правопорядка — §Сборник научных статей, Гавар, 1997, №2, с. 289-291.
11. *Комев Ю.Ю., Демидов В.Н., Толчинский Л.Г.* Средства массовой информации и формирование общественного мнения о правоохранительной деятельности. «Государство и право», 1997, №8, с. 110-114.
12. *Товмасын М.* Совершенствование работы средств массовой информации по освещению деятельности правоохранительных органов — один из основных путей укрепления правопорядка. Сборник научных статей, Гавар, 1997, №2, с. 290-296.
13. *Асиян Н.А., Асиян С.Н.* Правосознание, правовое воспитание, правовая культура. — Ер.: Изд-во ЕГУ, 2001, с. 119-120.
14. *Комев Ю.Ю., Демидов В.Н., Толчинский Л.Г.* Средства массовой информации и формирование общественного мнения о правоохранительной деятельности, «Государство и право», 1997, №8, с. 110-114.

Միջազգային իրավունք

Արտյուն ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Ռուս-հայկական (Մլավոնական) պետական համալսարանի միջազգային և եվրոպական իրավունքի ասպիրանտ

ՎԵՃԵՐԻ ԽԱՂԱՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԶԿ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.

ՉԱՐԳԱՅՈՒՄԸ ԵՎ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հիմնական քաղաքական ինստիտուտներից գատ, ԵԱՀԿ համակարգում գործում է վեճերի խաղաղ կարգավորման բավականին բարդ և համապարփակ համակարգ: Այդ համակարգի արմատները դեռևս գալիս են 1973թ. շվեյցարական առաջարկներից (այսպես կոչված՝ “Bindschelder draft”): Ավելի ուշ Հելսինկյան եզրափակիչ ակտում միջազգային վեճերի խաղաղ կարգավորման անհրաժեշտությունը ճանաչվեց V սկզբունքով: Վերջինս կարևորում է վեճերի խաղաղ կարգավորման սկզբունքի նշանակությունը անդամ պետություններում խաղաղության, անվտանգության և արդարության ապահովման համար: Բոլոր մասնակից պետություններն իրավասու են բարձրացնել ցանկացած հարց ԵԱՀԿ գործընթացի շրջանակներում: Իրականում այս սկզբունքի ամրագրումը հանդիսանում էր այդ համակարգի ձևավորման միայն սկիզբը, ակներև է, որ այն կարիք ուներ հետագա մանրամասնեցման և զարգացման: Այս գործընթացի շրջանակներում Շվեյցարիան շարունակում էր կատարել բազմաթիվ առաջարկություններ, որոնք սակայն մերժվում էին Խորհրդային Միության կողմից: Հելսինկյան Հռչակագրի ընդունմանը հաջորդեցին ԵԱՀԿ մասնակից պետությունների

կողմից առաջադրված փորձագետների հանդիպումները, որոնք տեղի ունեցան Մոնտրյոյում (1978) և Աթենքում (1984), սակայն այս հանդիպումները չհանգեցրին համաձայնության¹: Շվեյցարական առաջարկներն ամբողջությամբ չընդունվեցին: Հետագայում, 1986թ. Վիեննայի հանդիպման ընթացքում երրորդ կողմի պարտադիր ներգրավումը վեճի կարգավորման գործընթացին նախատեսվեց ընդունված եզրափակիչ փաստաթղթում:

Եվրոպայում ընթացող զարգացումները փոխեցին անդամ պետությունների վերաբերմունքը վեճերի խաղաղ կարգավորման ընթացակարգերի նկատմամբ: Այս ամենը հանգեցրեց փորձագիտական խմբի երկրորդ հանդիպմանը, որը տեղի ունեցավ Վալետայում, Մալթա 1991թ. հունվարի 15-ից փետրվարի 8-ը: Այս ամենը կրկնվեց Փարիզի խարտիայում, սակայն որոշակի փոփոխություններով: Ի սկզբանե արդեն պարզ էր, որ երրորդ կողմի ներգրավման պարտադիրությունը բավականին կարևոր նշանակություն էր ունենալու: Այսօր պետությունների մեծ մասը պատրաստ են ընդունել երրորդ կողմի որոշման պարտադիրությունը: Դա բավականին հստակ կերպով դրսևորվում է պետությունների պրակ-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

տիկայում. խոսքը գնում է ՄԱԿ-ի Միջազգային դատարանի 36-րդ հոդվածի երկրորդ մասի կիրառման մասին՝ դատարանի իրավագործությունը պարտադիր ընդունելու մասին է խոսքը:

Երրորդ հանդիպումը կարելի է ասել, որ հիմք դրեց վեճերի խաղաղ կարգավորման ԵԱՀԽ առաջին ֆորմալ ընթացակարգին, այսպես կոչված՝ Վալետայի կառուցակարգ (Valletta Mechanism), որը կարելի է որոշակի վերապահումներով համարել պարտադիր հաշտեցման օրինակ²: Այս մեխանիզմը հավանության արժանացավ Բեռլինյան հանդիպման ժամանակ՝ 1991թ. հունիսի 19-20: Այժմ փորձերն աներկայացնել այդ մեխանիզմն առավել մանրամասնորեն: Վալետայի հանդիպման զեկույցը հաստատվեց 1991 թվականի հունիսի 19-20-ին Խորհրդի Բեռլինի հանդիպման ժամանակ:

Հետագա մանրամասներն առավել հստակեցվեցին Հելսինկիի հանդիպման ժամանակ (1992թ. մարտի 21-ից հունիսի 10-ը)³: Այդ ընթացքում Գերմանիայի և Ֆրանսիայի կողմից ներկայացվել էր վեճերի խաղաղ կարգավորման վերաբերյալ ԵԱՀԽ կոնվենցիա, որը պաշտպանվեց միայն 22 պետությունների կողմից: Հիմնական քննադատությունները հանգում էին հետևյալին. եթե բոլոր պետությունները չվավերացնեն կոնվենցիան, այդ դեպքում ունիվերսալության սկզբունքը կխաթարվի, լեգալիստական և ինստիտուցիոնալիստական մոտեցումը կփոխի ԵԱՀԽ բնույթը: Գոյություն ունեցող ինստիտուտների հեղինակությունը, ինչպիսիք են ՄԱԿ-ի Միջազգային դատարանը, Արբիտրաժային մշտական պալատը, Էսպես կնվազի: Այլ պետությունները քննադատեցին այդ առաջարկների ծախսատարությունը: Օրինակ՝ ԱՄՆ դիրքորոշումը հստակ էր,

նա չէր խոչընդոտի աշխատանքներին, սակայն երբեք չէին ստորագրի կոնվենցիան: Շատ այլ պետություններ ևս ընդունում էին նման դիրք: Այս գործընթացի արդյունքում ԵԱՀԽ պատմության մեջ առաջին անգամ անդամ պետությունները բաժանվեցին երկու խմբի՝ երկու տարբեր դիրքորոշումներով: Միացյալ Թագավորության կողմից ներկայացվեց համընկնող հռչակագիր: Պետություններին պետք է հնարավորություն ընձեռվի ընդունել հաշտեցման ընթացակարգը փոխադարձության սկզբունքով: Միացյալ Նահանգներն առավել կողմնակից էին ուղղորդված հաշտեցման ընթացակարգին: Վերջինիս իմաստն այն է, որ հակամարտության կողմերի նկատմամբ պետք է կիրառվի համապատասխան ճնշում՝ հաշտեցման ընթացակարգը նրանց հակամարտության կարգավորման նպատակով օգտագործելու համար:

Պետությունները համաձայնեցին չխոչընդոտել ներկայացված առաջարկները⁴: Այս ամենի արդյունքը եղավ փորձագետների Ժնևյան հանդիպման ընթացքում ընդունված կոմյույատիվ մոտեցումը (12-23 հոկտեմբեր, 1992թ.): Այս հանդիպման արդյունքը շատ բան չավելացրեց վեճերի պարտադիր կարգավորման ընթացակարգերի բովանդակության մեջ, սակայն առավել բարդացրեց ԵԱՀԽ ընթացակարգերը: Դրանք ընդունվեցին Խորհրդի Ստոկհոլմյան երրորդ հանդիպման ժամանակ (14-15 դեկտեմբեր, 1992թ.): Ընդունվեցին հետևյալ հիմնական փաստաթղթերը.

- նախագծվեց ԵԱՀԽ շրջանակներում Հաշտեցման և Արբիտրաժի մասին կոնվենցիան, որպեսզի հաշվի առնվեն Ֆրանսիայի և Գերմանիայի առաջարկությունները.

Միջազգային իրավունք

- Միացյալ Թագավորության առաջարկության արդյունքը եղավ ԵԱՀԽ Հաշտեցման հանձնաժողովի մասին դրույթների ընդունումը.

- Միացյալ Նահանգների առաջարկության հիման վրա ընդունվեցին Ուղղորդված հաշտարարության մասին դրույթները, որոնք իրավասություն էին տրամադրում Մշտական խորհրդին, որպեսզի վերջինս ուղղորդի վիճող պետություններին՝ հաշտեցման գործընթացում, եթե այդ պետությունները որոշակի ժամանակահատվածում ի գործու չէին լուծել իրենց վեճը.

- Վալենտայի կառուցակարգի առաջադրման կանոններն առավել պարզեցվեցին.

- կոնվենցիայի ֆինանսական արձանագրությունը, որի նախագծման հիմնական պատճառն այն էր, որ որոշ պետություններ հրաժարվում էին ստորագրել կոնվենցիան առանց դրա ֆինանսական հետևանքների իմացության:

Այս ժամանակահատվածում ԵԱՀԽ-ն արդեն գրավում էր առաջնային տեղ Եվրոպայի անվտանգության համակարգում: Հիմնականում նպատակ էր դրված ԵԱՀԽ-ն վերածել տարածաշրջանային կառույց՝ ՍԱԿ-ի կանոնադրության 52-րդ հոդվածի իմաստով:

1994թ-ի հունվարին արդեն 32 պետություն ստորագրել էր ԵԱՀԽ համակարգում Հաշտարարության և Արբիտրաժի մասին կոնվենցիան⁶: Այն ուժի մեջ մտավ 1994թ. դեկտեմբերին: Վեճերի խաղաղ կարգավորման ընթացակարգերը քննարկվեցին 1994թ-ին Բուդապեշտում, սակայն չենթարկվեցին փոփոխությունների⁷: 1996թ-ի հունիսի վերջի դրությամբ կոնվենցիան վավերացվել էր արդեն 33 պետությունների կողմից: Հաշտարարության և Արբիտրաժի դատարանը հիմնվեց 1995թ. մա-

յիսին Ժնևում: Նշված զարգացումների արդյունքը եղավ այն, որ ԵԱՀԿ անդամ պետությունների համար վեճերի խաղաղ կարգավորման բազմաթիվ ընթացակարգեր են հասանելի: Այդքան էլ ճիշտ չի լինի ասել, որ ԵԱՀԿ-ն աղքատ է՝ վեճերի խաղաղ կարգավորման միջոցների տեսանկյունից, սակայն փորձենք բացահայտել այն պատճառը, թե ինչու պետությունները հակված չեն օգտվել այդ կառուցակարգերից: Գրականության մեջ այս խնդիրը բավականին լուրջ քննարկումների տեղիք է տալիս:

Նախ՝ վեճերի խաղաղ կարգավորման ընթացակարգերը, նեղ իմաստով, ԵԱՀԿ համակարգում առկա ճգնաժամների կարգավորման միակ եղանակները չեն: Մասնավորապես՝ հարկ է հիշատակել կանխարգելիչ դիվանագիտության բազմաթիվ ձևերը: Ֆորմալ ընթացակարգերը դեռևս մնում են թղթի վրա գրված, առանց կիրառման պրակտիկայի միջոցների: Պետությունները կորցնում են իրենց հետաքրքրությունն այս տեսակ միջոցների հանդեպ: Հիշատակված միջոցների համար ընդհանուրն այն է, որ դրանք բոլորն էլ կրում են լրացուցիչ բնույթ: Գրանք լրացնելու են այլ հնարավոր միջոցները: ԵԱՀԿ բազմաթիվ մեխանիզմները գործելու են որպես «վերջին հնարավորության միջոց»: Կոնվենցիային, որը չստորագրվեց բոլոր անդամ պետությունների կողմից, իր նախաբանում ամրագրեց, որ հնարավոր չէ գտնել վեճերի կարգավորման մեթոդ, որն ընդունելի է բոլոր անդամների կողմից, այլ կերպ ասած՝ այն խաթարեց համընդհանրության սկզբունքը⁸:

Երկրորդ՝ վեճերի խաղաղ կարգավորման կառուցակարգերը պետք է ծառայեն իբրև փոխարինող միջոց կայացած միջազգային կազմակերպու-

թյան համար: Երկարաժամկետ առաքելությունների զարգացումը հանգեցրեց կազմակերպական հիմքի անհրաժեշտությանը, գերազանցեցին բոլոր սպասումները: 1993թ-ից ի վեր քաղաքական ընթացակարգերը սկսեցին արագընթաց կերպով զարգանալ, ինչը հանդիսացավ անդամ պետությունների միջև ծագած վեճերի կարգավորման հիմնական միջոցը: ԵԱՀԿ՝ որպես միջազգային կազմակերպության, մշտական բնույթը նվազեցրեց ad hoc մարմիններ հիմնելու անհրաժեշտությունը: Նման մարմիններից է, օրինակ, Վալետայի մեխանիզմը:

Եվ վերջապես, այն գաղափարը, որ ԵԱՀԿ-ն վերածվելու է Եվրոպայի անվտանգության կազմակերպության, կորցրեց իր գրավչությունը գրեթե բոլոր եվրոպական պետությունների համար: Անվտանգության հարցերի քննարկման համար առավել հարմար ֆորումներ դարձան ՆԱՏՕ-ն, Արևմտաեվրոպական միությունը:

«Վալետայի մեխանիզմ»

Մեխանիզմի անդամներն առաջադրվում են ԵԱՀԿ կողմից կառավարվող նախապես ստեղծված անձանց ցուցակից: Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն կարող է ներկայացնել մինչև չորս անձի թեկնածություն: Վեճ ծագելու դեպքում կողմերը պետք է փորձեն համաձայնության գալ մեխանիզմի կազմի առնչությամբ: Եթե կողմերը երկու ամսվա ընթացքում չեն հասնում համաձայնության, ապա առաջադրող ինստիտուտի ավագ պաշտոնյան ընտրում է յոթ անուն ցուցակից: ԵԱՀԽ Խորհրդի Բեռլինյան հանդիպման ժամանակ Հակամարտությունների կանխման կենտրոնը (Conflict Prevention Centre) ընդունվեց որպես առաջադրող մարմին, որը

պետք է գործեր Խորհրդի ղեկավարության ներքո՝ Հետագա զարգացումները հանգեցրին նրան, որ Հակամարտությունների կանխման կենտրոնը (այսուհետ՝ ՀԿԿ) ընդգրկվեց ԵԱՀԿ քարտուղարության կազմում: Այս պարագայում կարող է օրինաչափ հարց առաջանալ, թե արդյոք այն կարող է հանդիսանալ ԵԱՀԿ ինստիտուտ: Եթե այլ կերպ ձևակերպենք հարցը, ապա այն կհնչի հետևյալ կերպ՝ արդյոք ՀԿԿ-ն՝ որպես ինքնուրույն կազմակերպական միավոր, թե ԵԱՀԿ քարտուղարությունն է հանդիսանալու առաջադրող մարմին Վալետայի մեխանիզմի համատեքստում: Առաջին ենթադրության ճշմարիտ լինելու դեպքում ՀԿԿ ղեկավարը պետք է ներկայացնի թեկնածություններ, իսկ երկրորդ դեպքում դա պետք է անի ԵԱՀԿ գլխավոր քարտուղարը: Այլոք կարծում են, որ այս խնդրի իրագործման համար ամենահարմար թեկնածուն գործող նախագահն է՝ որպես «ավագ պաշտոնյա»: Ասվածը պատահական չէ, քանի որ արբիտրաժի և հաշտարարության միջազգային պրակտիկայում ընդունված է միջազգային կազմակերպության գլխավոր պաշտոնատար անձին օժտել նման պատասխանատվությամբ: Եթե առաջնորդվենք այս տրամաբանությամբ, ապա ԵԱՀԿ գլխավոր քարտուղարը պետք է կրի այդ պատասխանատվությունը: Վեճի կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է մերժել մինչև երեք թեկնածություն¹⁰: Վիճող պետությունների քաղաքացիները չեն կարող լինել մեխանիզմի անդամներ: Արբիտրների նման ցուցակի օգտագործումն ընդունված է միջազգային պրակտիկայում: Այսպես՝ Արբտրաժային մշտական դատարանը, Առևտրի համաշխարհային կազմակերպության վեճերի կարգավորման համակարգը և

Միջազգային իրավունք

Ներդրումային վեճերի կարգավորման միջազգային կենտրոնը (International Centre for Settlement of Investment Disputes): Մակայն պրակտիկայում կարող են ծագել այնպիսի իրավիճակներ, որոնց լուծում գտնելը բավականին բարդ է: Օրինակ՝ մեխանիզմի անդամների ընտրության գործընթացը չի աշխատում, երբ վեճի կողմերը երկուսից ավելի են, ինչն իրականում բավականին հաճախ է պատահում¹¹: Առաջադրման ընթացակարգի արդյունքը կարող է լինել այն, որ արբիտրների թիվը լինի զույգ, ինչը, անշուշտ, կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ որոշումների կայացման համար:

Այս մեխանիզմի հիմնական նպատակն է «օգնել կողմերին իրենց վեճի կարգավորման համար ընտրել համապատասխան ընթացակարգեր»: Կարող է օրինաչափ հարց ծագել՝ արդյո՞ք ֆորմալացված մեխանիզմների հարաբերականորեն հազվադեպ օգտագործումը պայմանավորված չէ այն հանգամանքով, որ կողմերին չի տրվում «խորհուրդ կամ կոնկրետ մեկնաբանություն», թե այդ մեխանիզմներից որի օգնությամբ կարելի է դիմել:

Եթե առաջին փուլում ընթացակարգը չի հանգեցնում վեճի լուծմանը, ապա վեճի կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է խնդրել մեխանիզմին¹³, որպեսզի այն «ընդհանուր կամ հատուկ մեկնաբանում կամ խորհուրդ տա վեճի էության վերաբերյալ»: Այս գործընթացը բավականին մոտ է հաշտեցման ընթացակարգերին, որի դեպքում այն սովորաբար ավարտվում է «հանձնարարականներով»: Յանկացած պահին կողմերը կարող են համաձայնություն կայացնել ընթացակարգի այլ գործառույթի մասին, օրինակ՝ փորձագիտական խորհուրդ, փաստերի հավաքում, պարտադիր արբիտրաժ¹⁴: Ընթացա-

կարգի հիմնական էությունն է ճկուն և կայուն ազդեցությամբ կողմերին աջակցելը:

Վեճի կողմերը պարտավոր չեն հետևել մեխանիզմի կողմից տրված խորհրդին: Նրանք լոկ պետք է «բարեխղճորեն և համագործակցության ոգուց ելնելով հաշվի առնեն մեխանիզմի կողմից տրված ցանկացած նման մեկնաբանություն կամ խորհուրդ»¹⁵: Կիրառումն ապահովելու միակ ճանապարհը հետևյալն է. պետությունը կարող է կատարելուց հրաժարվելը բողոքարկել քաղաքական մարմիններում: Արդյոք սա թերացում է, թե առավել ռեալիստական մոտեցում ԵԱՀԿ կողմից, հատկապես հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վեճի խաղաղ կարգավորումն անհնար է առանց այդ վեճի կողմերից մեկի կամքին հակառակ գնալու: Վեճերի խաղաղ կարգավորման միջոցների համակարգում Վալետայի մեխանիզմը կարելի է «տեղակայել» բարի ծառայությունների և միջնորդության միջև՝ իբրև հաշտեցման մեխանիզմ¹⁶: Հաշվի առնելով վեճերի խաղաղ կարգավորման գոյություն ունեցող պարտավորությունների և ինստիտուտների բազմաթիվությունը, այս մեխանիզմը նախագծվել էր, որպեսզի ծառայի իբրև «անվտանգության ցանց» այն վեճերի համար, որոնք դեռևս չեն կարող կարգավորվել այլ միջոցներով: Որոշ պետություններ համաձայնեցին կիրառել այս մեխանիզմը միայն այն դեպքում, երբ ներառվեցին «փախուստի» լայն հնարավորություններ¹⁷: Այստեղ հարկ է ընդգծել, որ այս դրույթի կիրառումը գտնվում է պետության ձեռքերում, հետևաբար կարող ենք ենթադրել, որ լուրջ վեճերի դեպքում պետությունը այն կարող է օգտագործել ընթացակարգի անցանկալի հետևանքներից խուսափելու նպատա-

կով: Սակայն, սյուս կողմից, այս սկզբունքը, ի համեմատ հայտնի բացառության՝ անհետաձգելի շահեր, քաղաքական հարցեր կամ ազգային պատիվ, բավականին հստակ ձևակերպում ունի և շատերի կողմից համարվում է վերադարձ ռեալիզմին: Պետությունները, որոնք մեծ ջանքեր էին գործադրում այս դրույթի ներդրման համար, հիմնականում նկատի էին ունենում իրենց սեփական խնդիրները և վեճերը, որոնք չէին ցանկանում հանձնել այս մեխանիզմին¹⁸: Առաջարկը, համաձայն որի՝ մեխանիզմի կիրառումը պետք է սահմանափակվի *ratione temporis* սկզբունքով, չընդունվեց: Նույնը տեղի ունեցավ մեխանիզմը «իրավական» վեճերին կամ որոշակի տեսակի վեճերին հարմարեցնելու առաջարկի հետ¹⁹:

ԵԱՀԿ վեճերի կարգավորման մեխանիզմի ընդհանուր բնութագիրը հնարավորություն է տալիս անդամ պետություններին ընտրություն կատարել վեճերի կարգավորման մեխանիզմների բազմազանության մեջ: Սակայն, վերը քննարկվածը կարող է հիմք հանդիսանալ եզրակացնելու. չնայած իր մեխանիզմների առատությանը՝ դա չի նշանակում, որ այդ մեխանիզմներն արդյունավետ են, քանի որ, ինչպես արդեն հասցրեցինք վերը նկատել, պետություններն այդքան էլ հակված չեն օգտագործել վեճերի կարգավորման այդ մեխանիզմները: Ինչը մեծապես նվազեցնում է ԵԱՀԿ որպես միջազգային վեճերի խաղաղ կարգավորման ֆորումի դերակատարությունը միջազգային հարաբերություններում:

1. **Bloed A.** “A European System of Peaceful Settlement of Disputes”, Polish Yearbook of International Law, 1989/90, Vol. 13, p. 113; **Bosco G.** “La CSCE e la soluzione pacifica delle controversie”, La Comunita Internazionale. Vol. 46. No. 3, p. 259.

2. **Ruiz Fabri G.** “La CSCE et le règlement pacifique des différends: l’elaboration d’une methode”. Annuaire française de droit international, 1991, Vol. 37, p. 297. 304.

3. **Heracles A.** Helsinki II and its Aftermath. The Making of CSCE into an International Organization, London/New York, 1993.

4. **Tanja G.** “Peaceful settlement of disputes within the CSCE: Bridge over Troubled water”, Helsinki Monitor, 1993, Vol. 4, No. 1, p. 22-24, 30.

5. Նույն տեղում, էջ 33:

6. **Hulburt H.** “CSCE Conflict Resolution in Practice: A work in Progress”, Helsinki Monitor, 1994, Vol. 6, No.1, p. 5.

7. **Borawski J.** “The Budapest Summit Meeting”, Helsinki Monitor, 1995, Vol.6, No.1, p. 5.

8. **Tanja G.** “Peaceful settlement of disputes within the CSCE: Bridge over Troubled water”, Helsinki Monitor, 1993, Vol. 4, No. 1, p. 53.

9. **Kooijmans P. H.** “The Mountain Produced a Mouse. The CSCE Meeting of Experts and Peaceful Settlement of Disputes, Valetta 1991”, Leiden Journal of International Law, 1992, Vol. 5, No. 1, p. 90-94.

10. 1992 Decision on Peaceful Settlement of Disputes of the Third Meeting of the Council in Stockholm.

11. Այս խնդիրն իր բարդության պատճառով չի լուծվել ո՛չ Վալետայի, ո՛չ էլ 1992թ. Ստոկհոլմի հանդիպումների ժամանակ:

12. Valetta Document, Section VII.

13. Այստեղ խոսքը գնում է Վալետայի մեխանիզմի մասին:

14. Վեճերի կարգավորման GATT-ի համակարգի փորձը, որը ևս կիրառում է այս ընթացակարգը, վկայում է այն մասին, որ պետությունները հաճախ են դիմում այս քայլին:

15. Valetta Document, Section XI.

16. OSCE Handbook, 1996, p. 50.

17. Այսպես, Վալետայի փաստաթուղթը պետություններին հնարավորություն է տալիս կանխել վեճի կարգավորման ընթացակարգը, եթե վեճի առարկա են հանդիսանում տարածքային ամբողջականության, պետության ինքնապաշտպանության, տարածքի նկատմամբ ինքնիշխան իրավունքների, կամ այլ տարածքների նկատմամբ իրավագործության վերաբերյալ սրբակցող դիմումներ:

18. Այսպես, օրինակ, Թուրքիան՝ վեճը չունաստանի հետ: Մեծ Բրիտանիան և Իսպանիան բավականաչափ զգույշ էին Ջիբրալթարի պատճառով: Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս **Tanja G.** “Peaceful settlement of disputes within the CSCE: Bridge over Troubled water”, Helsinki Monitor, 1993, Vol. 4, No. 1, p. 26:

19. **Oellers-Frahm K., Wähler N.** Dispute Settlement in Public International Law: texts and materials, Berlin, 1984, p. 101.

ԱճԻ ԴԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ

ՀՀ նախագահի աշխատակազմի
իրավաբանական վարչության
առաջին կարգի մասնագետ

**ՊԻՎԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԻՋԱՉԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ**

*«Պիվանագիտությունը շքեղ զգեստավորված քաղաքականություն է»:
Նապոլեոն I*

Նախապետական հասարակությունն իր պարզությամբ կարիք չունի այն ինստիտուտների, որոնք մենք դիվանագիտություն ենք անվանում: Սակայն կասկածից վեր է, որ միմյանց հետ անհրաժեշտաբար հարաբերությունների մեջ են մտել, բանակցություններ են վարել, հարցեր են կարգավորել նախապետական մարդկային խմբերը: Այս ամենը կատարվել է ո՛չ պետական, ո՛չ դասակարգային դիրքերից, քանզի այդպիսիք դեռ գոյություն չեն ունեցել: Այնուամենայնիվ, դիվանագիտությունը պետք է ծնվեր և ձևավորվեր պետության հետ մեկտեղ՝ անցնելով ձևավորման և զարգացման այն փուլերը, որոնք ապրել և շարունակում է ապրել պետությունը:

Պիվանագիտության նշանակության մասին խոսելուց առաջ պարզենք, թե ի՞նչ է դիվանագիտությունը, ի՞նչ պետք է հասկանալ դիվանագիտություն ասելով:

Նախ՝ պետք է նշել, որ դիվանագիտությունն արտաքին քաղաքականություն չէ, և ընդհակառակը: Վերջինս հանդիսանում է միջոց պետության արտաքին քաղաքականության իրականացման համար: Այստեղից հետևում է, որ դիվանագիտությունը պետք է հանդես գար այնտեղ և այն ժամանակ, որտեղ և երբ երևան եկան առաջին պետությունները և հարաբերությունների մեջ մտան միմյանց հետ: Պետության արտաքին քաղաքականությունն ու դիվանագիտությունն անխզելիորեն կապված են մեկը մյուսի հետ: Ինչպես չկա դիվանագիտություն առանց արտաքին քաղաքականության, այնպես էլ վերջինս օդում կախված կլինի, եթե չլինի նրան գործողության մեջ դնող դիվանագի-

տությունն ու դիվանագիտական ծառայության մարմինների ողջ համակարգը:

Հարող Նիկոլոնն այս առիթով գրել է. «Խոսակցական լեզվում «դիվանագիտություն» խոսքն օգտագործվում է միանգամայն տարբեր իմաստներով: Երբեմն այն օգտագործվում է որպես արտաքին քաղաքականության հոմանիշ... Այդ դեպքերում դա նշանակում է բանակցություններ... Այդ բառը նաև ծառայում է գործընթացի և համակարգի անվանման համար, որոնց միջոցով տարվում են բանակցություններ: Այն օգտագործվում է նաև արտաքին գործերի գերատեսչության արտասահմանյան մասը նշելու համար: ...Վերջապես, այդ դժբախտ բառը նշանակում է հատուկ ընդունակություն, որը դրսևորվում է միջազգային բանակցություններ վարելու ժամանակ ճարտարության մեջ՝ լավ իմաստով, և նման գործերում նենգության մեջ՝ վատ իմաստով»:¹

Ըստ Ռիվյեի՝ «դիվանագիտություն» բառն օգտագործվում է երեք իմաստով.

1. իր պետությունը ներկայացնելու և բանակցություններ վարելու գիտություն և արվեստ.
 2. նշելու այնպիսի մի բարդ հասկացություն, որն ընդգրկում է տվյալ պետության ներկայացուցչությունն իրականացնող կամ բոլոր մարմինները, այդ թվում՝ արտաքին գործերի նախարարությունը կամ նրա բոլոր քաղաքական գործակալներին.
 3. վերջապես, «դիվանագիտություն» ասելով՝ հասկանում են դիվանագետի մասնագիտությունը՝ պրոֆեսիան:²
- Ըստ Հարող Նիկոլոնի՝ մի որևէ որոշա-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)
ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն
18

կի քաղաքական սիստեմի ստեղծագործությունը կամ զվարճանքը չէ, բայց մարդկանց ու ժողովուրդների միջև խելամիտ հարաբերություններին ծառայող կարևոր տարր է:³

Անգլիական փորձառու դիվանագետ Էռնեստ Սատոուն իր «Դիվանագիտական պրակտիկայի ուղեցույց» աշխատության մեջ նշում է. «Դիվանագիտությունը խելքի ու տակտի գործադրումն է անկախ պետությունների կառավարությունների, երբեմն էլ այդ պետությունների ու նրանց վասալների միջև պաշտոնական հարաբերություններ վարելու շուրջ»:⁴

Ի մի բերելով ասվածը՝ կարծում ենք, որ դիվանագիտությունը կարելի է բնորոշել այսպես. դիվանագիտությունը ոչ թե արտաքին հարաբերությունների պետական մարմինների գործունեությունն է, այլ այդ մարմինների գործունեության ընթացքում արտաքին-քաղաքական նպատակներն իրականացնելու, պետության և նրա քաղաքացիների իրավունքներն ու շահերը պաշտպանելու ուղղությամբ գործադրվող հնարների, եղանակների ու միջոցների ամբողջությունը, իսկ միջազգային իրավունքն այդ գործունեության իրավաբանական բազան է:

Սակայն առաջարկվող բնորոշումը չի կարելի մատուցել որպես կատարյալ, առավել ևս՝ սպառնիչ:

Սակայն մեր խնդիրը չէ համակողմանիորեն վերլուծել դիվանագիտության վերաբերյալ հեղինակների բնորոշումները: Դա առանձին հետազոտության առարկա է:

Մեր խնդիրն է հասկանալ դիվանագիտության դերը և նշանակությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Մինչ այդ անհրաժեշտ է հասկանալ, թե ինչ է դիվանագիտական իրավունքը:

Դիվանագիտական իրավունքը միջազգային իրավունքի հնագույն ճյուղերից մեկն է, որի առաջին՝ սովորութային բնույթ կրող նորմերն ի հայտ են եկել պետության առաջացմանը զուգահեռ: Դիվանագիտական իրավունքի որոշ ինստիտուտներ (օրինակ՝ դեսպանի անձեռմխելիությունը) հնագույն են ոչ միայն միջազգային իրավունքի, այլ նաև ամբողջ իրավունքի համակարգերի շրջանակներում:

Դիվանագիտությունը միջազգային իրա-

վունքի սուբյեկտների դիվանագիտական գործունեության արդյունք է, որն իր հերթին ներկայիս պայմաններում իրականացվում է դիվանագիտական իրավունքի շրջանակներում, ինչպես նաև հիմքում:

Դիվանագիտական գործունեությունը պետության ներքին գործառնությունների տարատեսակ է, որը սահմանում է դրա բովանդակությունը, պետության ներքին քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից մեկը: Դիվանագիտական գործունեությունը քաղաքականության հարաբերակցության մեջ առավել նեղ հասկացություն է, քանզի դիվանագիտական գործունեությունը միջազգային իրավունքի սուբյեկտների ներքին հարաբերակցության մարմինների արտաքին գործունեությունն է:

Պետության ծագումը և զարգացումը՝ որպես միջազգային իրավունքի և միջազգային հարաբերության սուբյեկտ, չի կարող իրականացվել առանց միջազգային իրավունքի այլ սուբյեկտների հետ հարաբերակցության: Ներքին կապերի անհրաժեշտությունը պահանջում է միջազգային իրավունքով այդ կապերի իրականացման և կանոնակարգման ապարատ:

Միջազգային իրավունքի սուբյեկտների դիվանագիտական գործունեության ձևեր են համարվում տարբեր տեսակի բանակցությունները, միջազգային պայմանագրի և համաձայնագրերի պատրաստումը և կնքումը, դիվանագիտական նամակագրությունը, ներկայացուցչությունները, միջազգային կազմակերպություններում մասնակցությունը, պետության դիրքորոշման վերաբերյալ պաշտոնական հայտարարությունները, միջազգային ակտերի և փաստաթղթերի պաշտոնական տպագրությունները:

Դիվանագիտական գործունեությունն իրավունքի հայտնի նորմերի, դրա իրականացման կանոնների այլ միջազգային իրավունքի սուբյեկտների հետ հարաբերակցության կարիք ունի:

Արևելյան մի շարք իրավաբան հեղինակներ (օրինակ՝ ֆրանսիացի՝ Դյուպյուն⁵, անգլիացի՝ Կորբետտը⁶, Շվարցենբերգերը⁷, ամերիկացի՝ Մորգենթաուն⁸) գտնում էին, որ դիվանագիտությունը գործում է միջազ-

Միջազգային իրավունք

գային իրավունքի սահմաններում, բայց կարող է անցնել այդ սահմանները և խզել դրանք, երբ դա ձեռնառու է:

Դիվանագիտական իրավունքը սահմանված է միջազգային իրավունքի շրջանակներում և կարգավորվում է միջազգային իրավունքի նորմերով:

Միջազգային հարաբերությունների զարգացման հետ մեկտեղ կարող են ի հայտ գալ դիվանագիտական գործունեության նոր ձևեր, իսկ նոր նորմերը, որոնք կարգավորում են այդ գործունեությունը, հանդես կգան որպես դրա արդյունք: Որևէ պետության դիվանագիտությունը կարող է հիմք հանդիսանալ նոր նորմերի առաջացման, և, ընդհանուր առմամբ, դիվանագիտական գործունեության առաջացման համար: Նորմի առաջացման հենց բուն գործընթացը պետք է լինի միջազգային իրավունքի հիմնական սկզբունքներին համապատասխան, դիվանագիտական իրավունքի շրջանակներում:

Արևմտյան հեղինակները փորձում են սպացուցել, որ դիվանագիտական կամ դեսպանական իրավունքն առաջացել է դեռ մինչպետական դարաշրջանում (Ռ.Նումեյլին, Գ. Նիկոլտոն և այլն): Չնայած, ըստ էության, այդ հեղինակները նշում էին միայն այն, որ այդ ժամանակ դրսևորվում է մի որոշակի սովորույթ, որը պետության առաջացման հետ մեկտեղ ի հայտ բերեց դեսպանի անձեռնմխելիության ինստիտուտը: Պետության առաջացման հետ մեկտեղ սկսեցին ի հայտ գալ առանձին սովորույթներ, որոնք իրենց արտացոլումը գտան նաև պայմանագրերում, որոնք կարգավորում են պաշտոնական հարաբերությունները պետությունների, առանձին սուվերենների միջև: Անհրաժեշտ է հատուկ նշել, որ ձևավորված սովորույթները որոշում էին առաջին հերթին դեսպանի և նրա գործողությունների ռեժիմը, որպես սուվերենի ժամանակավոր ներկայացուցիչ:

Հետաքրքիր է մ. ք. առաջին հազարամյակի հնդկական հուշարձաններից մեկը՝ Մանուի օրենքները, որը պատկերացում է տալիս Հին Հնդկաստանի դեսպանների կարգավիճակի և գործունեության մասին: Մանուի օրենքներում նշվում է, որ դիվանագիտական արվեստը պատերազմի կան-

խարզելման և խաղաղության ամրապնդումն է: «Արքա» բաժնում գրված է. «Ժխաղաղությունը և պատերազմը կախված է դեսպաններից, քանզի միայն նրանք են ստեղծում խաղաղություն և պատերազմ: Նրանց իշխանության տակ են այն գործերը, որոնց պատճառով էլ առաջանում են պատերազմն ու խաղաղությունը»:

Ըստ Մանուի օրենքների՝ դեսպանի վրա ձեռք բարձրացնողը զնում է մահվան և ոչնչացման, քանզի դեսպանը գտնվում էր աստծո հովանավորության ներքո: Այդ հովանու ներքո էր գտնվում նաև դեսպանության տարածքը:

Մեզ են հասել այնպիսի փաստեր, որոնք հիշատակում են, որ 3500 տարի առաջ, մ. ք. ա. 15-րդ դարում Եգիպտոսը կնքել է մեր օրերին բնորոշ միջազգային պայմանագրեր, ընդ որում՝ դիվանագիտական արվեստի կանոններին համապատասխան: Մասնավորապես՝ մ. ք. ա. 12-րդ դարում Եգիպտոսը խեթերի հետ կնքել է պատերազմական դաշինք, որով սահմանվում էր միմյանց նկատմամբ օգնության մեկնում, ընդ որում՝ նաև ներքին թշնամու դեմ պայքարի օգնություն: Այսպիսի հողված հազվադեպ է հանդիպում ժամանակակից դիվանագիտության պայմանագրերում: Սա ցույց է տալիս, որ եգիպտական դիվանագիտությունն արդեն այդ ժամանակ հասել էր բարձր մակարդակի:

Իր դիվանագիտության բարձր մակարդակով տարբերվում էր Հին Չինաստանը, որն իր վրա վերցրեց վիճելի հարցերի լուծման պայմանագրերի ստորագրումը, և պետությունների միջև հարձակումները չիրականացնելու համաձայնագրի կնքումը: Նման տիպի պայմանագիրը հանդիսացավ դիվանագիտության պատմության մեջ առաջինը:

Ընդհանուր առմամբ, Ասիայի և Աֆրիկայի դիվանագիտությունն իրենց հետքը չթողեցին համաշխարհային դիվանագիտության պատմության մեջ, և դրա պատճառը հանդիսացավ Արևելքի և Արևմուտքի միջև գոյություն ունեցող բաժանումը: Մեկ այլ հարց է դիվանագիտությունը Հին Հունաստանում, Հին Հռոմում, իսկ հետագայում նաև Բաբելոնում:

Չնայած հունական դիվանագիտությու-

նր շատ բան է տվել հետագա արտաքին հարաբերությունների մեթոդոլոգիային, սակայն, Նիկոլսոնի խորը համոզմամբ, հույները եղել են վատ դիվանագետներ: Անգլիացի դիվանագետին դուր չէր գալիս Հունաստանի վարած դիվանագիտության բաց, առավել դեմոկրատական, հասարակական բնույթը: Նա նշում էր, որ դիվանագիտության մեջ ստի կիրառումն առաջ են բերել հենց հույները, իսկ այս սովորույթը հետագայում փոխանցվել է նաև հռոմեացիներին, այնուհետև՝ դարձել նորմ:⁹

«Հին Հունաստանում, - գրում է Ֆիլիպսոնը, - դեսպանները հոգևոր առաքելությամբ եղել են միշտ և ամենուրեք անձեռնմխելի այնքանով, որքանով կատարում էին դիվանագիտական գործառնություններ: Նրանք բողոքը և՛ պատերազմի, և՛ խաղաղության ժամանակ գտնվում էին Հերմեսի հովանու ներքո»:

Հին Հռոմը, հանդիսանալով «գերտերություն», իր դիվանագիտությամբ կարողացավ վերցնել «թույլի» նկատմամբ իր ուժի կիրառման ռազմավարությունը: Սա հանդիսացավ նրա հիմնական սկզբունքը՝ «Ոչնչացրո՛ւ, մասնատիր և իշխիր»: Նրա հզորացմանն էր ուղղված մի շարք սկզբունքների ստեղծումը, որոնց թվում նաև «pacta sunt servanda» («Պայմանագրերը պետք է պահպանվեն») սկզբունքը: Հենց այս սկզբունքն ուղղված էր Հռոմի հզորության ամրապնդմանը և նրա հակառակորդների թուլացմանը, քանզի Հռոմի վարած դիվանագիտության արդյունքում կնքված պայմանագրերը շահավետ էին և թուլացնում էին առանց այդ էլ թույլ պետություններին:

Սակայն, չնայած այս ամենին, մինչ օրս համարվում է, որ այս սկզբունքն իր ծագումից ի վեր միջազգային իրավունքի անկյունաքարն է և մեծ կարևորություն ունի միջազգային հարաբերությունների կայունության և զարգացման համար: Pacta sunt servanda սկզբունքը ծագում է բարոյականության խոր գիտակցումից:¹⁰

Հին Հռոմում առաջանում են դեսպանությունների և պայմանագրերի իրավաբանական հասկացություններ (jus et sacra legationis): Որպես կանոն, դեսպանատունը բաղկացած էր մի քանի դեսպաններից, ընդ որում նրանցից մեկը գլխավորն էր (princeps legationis): Հռոմի դիվանագիտական պրակտիկայում տարբերվում էին դեսպաններ (legati caduceatores), հռետորներ (oratores) և լրաբերներ (nuntii):

Ֆեոդալական ժամանակաշրջանի դիվանագիտական իրավունքի ստրկատիրական առանձնահատկությունները շարունակում էին բնորոշ մնալ նաև կապիտալիզմի դարաշրջանում:

Շարունակ զարգացում ապրող դիվանագիտական իրավունքի նոր շրջան կարելի է համարել միջազգային կազմակերպությունների, հանձնաժողովների, ժամանակավոր կամ մշտական համաժողովների ստեղծումը և դրանց զարգացումը, որոնց արդյունքում առաջ է գալիս դիվանագետների նոր կատեգորիա (միջազգային պաշտոնատար անձինք), և որոշվում է նրանց կարգավիճակը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ առաջին հերթին դիվանագիտական իրավունքը ծագել է զարգացել է որպես դեսպանական իրավունք: Այսինքն՝ որպես դեսպանի կարգավիճակն ամրագրող նորմերի համակցություն, և միայն 20-րդ դարի սկզբին մենք կարող ենք խոսել դեսպանական իրավունքի վերածումը դիվանագիտական իրավունքի, այսինքն՝ նորմերի համակցության, որոնք ավելի ու ավելի են կարգավորում պետությունների միջև բոլոր պաշտոնական հարաբերությունները:

Շարունակ զարգացում ապրող դիվանագիտական իրավունքի նոր շրջան կարելի է համարել միջազգային կազմակերպությունների, հանձնաժողովների, ժամանակավոր կամ մշտական համաժողովների ստեղծումը և դրանց զարգացումը, որոնց արդյունքում առաջ է գալիս դիվանագետների նոր կատեգորիա (միջազգային պաշտոնատար անձինք), և որոշվում է նրանց կարգավիճակը:

1. *Никольсон Г.* Дипломатия. М., 1941, с. 19.
 2. *Եսայան Ա. Ա.* Դիվանագիտություն և արտաքին հարաբերությունների մարմիններ: Երևան, 1968թ., էջ 15:
 3. *Никольсон Г.* Дипломатия. М., 1941, с. 19-20.
 4. *Сатой Э.* Руководство по дипломатической практике. М., 1947, с. 27.
 5. *Dupuis Ch.* Coucs de la Haye. P., 1924. Vol 1.

6. *Corbett P.* Law in Diplomacy. Princeton, 1959.
 7. *Schwarzenberger G.* A manual of International law. L., 1952.
 8. *Morgentahu H.* Politics in the XX-th Century. Chicago, 1962. V. III.
 9. *Никольсон Г.* Дипломатия. М., 1941, с. 15.
 10. *Hans Wehberg* Pacta sunt servanda, 53 American Journal of International Law, (1959), p. 775.

Артем БАГРАМЯН

*Аспирант Российско-Армянского (Славянского)
государственного университета*

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Суверенитет представляет собой фундаментальную политико-правовую категорию. С ним связаны наиболее существенные вопросы теории и практики государственного развития. Не случайно, что начиная со времён Ж. Бодена и вплоть до наших дней как в политической, так и в юридической науке ведутся общетеоретические споры и дискуссии, затрагивающие различные аспекты осуществления внутренней и внешней политики государств. Несмотря на то, что понятие государственного суверенитета возникло как идейно-теоретическое обоснование абсолютной власти монарха, политико-правовая практика показала, что сущность этого государственно-правового феномена определяется более широким спектром характеристик, вследствие чего категория «государственный суверенитет» в современной политической науке приобретает универсальное значение и используется в качестве комплексного признака государства независимо от формы правления и территориального устройства. В таком контексте суверени-

тет приобретает дополнительную исследовательскую значимость, касающуюся институционализации как нового мирового государственно-правового порядка, так и либерально-демократической трансформации армянской государственности.

Распад СССР, оформленный Беловежским соглашением, и образование на его месте независимых и суверенных государств — бывших союзных республик — предопределили необходимость правового оформления и закрепления новой государственности. Их первыми шагами на этом пути стали выработка и принятие новых конституций, которые бы отвечали их новому международно-правовому статусу.

Еще 3 апреля 1990 года, понимая, что имеет место необратимый процесс, верховное руководство Советского Союза приняло закон “О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР”. Уже 23 августа того же года, руководствуясь статьей второй этого закона, первая сессия Верховного Совета Армении приняла закон

“Декларация о независимости Армении”, по которой была упразднена Армянская ССР и провозглашена полноправная независимая Республика Армения. В Декларации Республика Армения прямо провозглашалась суверенным государством, наделённым верховенством государственной власти, независимостью и полнотой, в которой носителем армянской государственности выступает народ РА. С Декларации, вобравшей основные идеи армянского общества о демократических, правовых, социально-экономических и культурных преобразованиях в Армении, начался подготовительный этап дальнейшего развития государственно-правовой системы Армении по пути оформления полной государственной независимости. Фактически, она явилась политико-правовой основой утверждения независимости и построения новой суверенной армянской государственности, с точки зрения исторического значения — обозначила собственную государственность Армении.

Спустя два дня после референдума 21 сентября 1991 года, Верховный Совет Армении провозгласил Республику независимым и самостоятельным государством, с чего началась активизация процессов формирования нового конституционного строя, подчёркивающего идею конституционализма, легитимности установленного порядка и обязанность всех участников

правоотношений действовать на основе конституции, в соответствии с ней. Важно отметить, что создание конституционно-правовой системы является закономерным процессом становления суверенной национальной государственности.

Идея конституции как основного закона государства, устанавливающего основы его организации и правового положения личности, зародилась в Новое время. Идеологи борьбы с абсолютизмом рассматривали конституцию как такой закон в системе действующего законодательства, который призван прежде всего обеспечить защиту прав и свобод личности. Идея эта была сформулирована во Французской Декларации прав человека и гражданина 1789 года, (статья 16): “Общество, где не обеспечена гарантия прав и нет разделения властей, не имеет конституции”. Конституция установила пределы и характер государственного регулирования во всех основных сферах общественного развития, взаимоотношения государства с человеком и гражданином. А самое главное — конституция придала высшую юридическую силу фундаментальным правам и свободам человека, защищая его честь и достоинство, в чём и выразилась сущность создания конституционного государства.

Конституция Республики Армения была принята 5 июля 1995 года, однако учитывая междуна-

Конституционное право

родную и, в частности, европейскую интеграцию Армении, была модифицирована и принята с поправками 27 ноября 2005 года.

В первой главе Конституции РА закрепляются основы конституционного строя: форма правления Армянского государства, источник государственной власти и способы осуществления народовластия, определяются пространственные пределы действия суверенитета РА, формулируется принцип государственно-территориального устройства, закрепляется принцип разделения властей и устанавливается круг органов, осуществляющих государственную власть.

Согласно статье 1 Конституции РА является суверенным, демократическим, социальным и правовым государством. Принципиальное значение для любого государства приобретает категория суверенитета, так как государство, являясь официальным представителем народа и выразителем воли своих граждан, способно обеспечить реализацию их прав и интересов в полном объёме лишь будучи суверенным. Суверенитет — как существенный признак государства, прежде всего подразумевает верховенство и независимость, то есть такие свойства государственной власти, которые проявляются в соответствующих формах во внутренней и внешней политической деятельности госу-

дарства, выражают её политико-правовую сущность. Верховенство государственной власти предполагает такое состояние государственной власти, которая независима от какой-либо власти внутри страны. С одной стороны независимость государственной власти тесно связана с верховенством, с другой - верховенство государственной власти невозможно без её внешней независимости. Поэтому можно сказать, что если внутри государства суверенитет выражает прежде всего верховенство государственной власти, то в международных и межгосударственных отношениях — её независимость. Верховенство государственной власти находит своё отражение в статье 6, согласно которой Конституция республики имеет высшую юридическую силу, её нормы действуют непосредственно, что же касается всех остальных законов и правовых актов, то они не должны ей противоречить. Относительно же внешней независимости, Конституция распространяет принцип государственного суверенитета и на сферу внешнеполитических отношений, подчёркивая статус РА как полноправного субъекта международного права и международных отношений. Примером к сказанному служит статья 9, где говорится: “Внешняя политика РА осуществляется в соответствии с принципами и нормами международного права в

целях установления добрососедских и взаимовыгодных отношений со всеми государствами”.

Государственная власть не может сама по себе обеспечить государственную организацию общества, поэтому решающее значение в государстве приобретает территориальное деление населения, ибо территориальная структура государства призвана обеспечить связь населения с аппаратом власти в центре и на местах, быть основой построения общественных организаций, действующих в пределах государственно-территориальных подразделений и т.д. Территория государства представляет собой пространственный предел, в котором государство существует и действует как суверенная организация власти, то есть компетенция государства в отношении его территории определяется прежде всего понятием суверенитет. В Конституции РА гарантируется местное самоуправление (статья 11.2), где административно-территориальными единицами являются марзы (статья 11.1). Признавая и гарантируя местное самоуправление, Конституция устанавливает, что в пределах своих полномочий оно самостоятельно (статья 104.1, 105), однако её деятельность ограничивается законом. То есть налицо факт территориального верховенства государственной власти. Существенным признаком территориального верховенства

государства является принцип неотчуждаемости государственной территории. Будучи неотъемлемым признаком государства, территория является той основой, без которой государство может просто исчезнуть. В аспекте внешнего суверенитета неприкосновенность территории является одним из её фундаментальных основ. Целостность и неприкосновенность территории являются также одним из основных элементов безопасности государства, а их защита и обеспечение — одной из важнейших функций государства. Поэтому из самого содержания понятия государственного верховенства вытекает тот факт, что любое посягательство на территориальную неприкосновенность означает посягательство и на область осуществления суверенной власти. Согласно Конституции, территориальная целостность и неприкосновенность РА обеспечиваются Вооружёнными силами РА (статья 8.2), задачей которых является оборона страны от возможной внешней агрессии, защита суверенитета государства. При этом, уже само наличие собственных Вооружённых сил является признаком суверенности государства.

Республика Армения, согласно Конституции, провозглашается демократическим государством. Однако недостаточно только провозгласить государство демократическим, главное - обеспечить

Конституционное право

его устройство и деятельность именно правовыми институтами, которые станут реальной основой и гарантией демократии. В данном аспекте можно согласиться с Л. М. Карапетяном в том, что понятие демократического государства неразрывно связано с понятиями конституционного и правового государства. В известном смысле можно говорить о синонимичности трёх сторон. Общеизвестно, что сущность любого демократического и правового государства проявляется прежде всего в полновласти народа, то есть в суверенитете народа, который обеспечивается политическим и экономическим строем. Народ в данном случае понимается как единый и неделимый субъект — источник права. Здесь, суверенитет народа и его воля, выраженная в юридически релевантных формах, является подлинным и единственным базисом государства, от неё исходит мандат на устройство и любые изменения форм государственной власти. Народ осуществляет свою власть как непосредственно так и представительным путём (референдумы, свободные выборы): в РА представительная демократия обеспечивается выборностью Национального Собрания (статья 30), органов местного самоуправления. Именно народ, основываясь на своём суверенном праве, определил также конституционно-правовое наполнение института гражданства.

Республика Армения — правовое государство. Относительно суверенитета, либерально-демократическая концепция правового государства может быть лишь определённой системой принципов, институтов и норм, выражающей идею народного суверенитета. Государственность — это не голая монополия силы и насилия в общественной жизни, а определённая форма (система и порядок) организации и применения этой силы и насилия. Политико-правовая трактовка суверенитета зиждется на двух основополагающих началах: исключительное право государства на издание общеобязательных законов (примером может быть сама же Конституция РА; статья 76 Конституции РА, что даёт право НС от имени народа принимать законы, определять нормативную базу деятельности всех органов государственной власти) и исключительное право на законное (легитимное) применение силы (н/р деятельность органов прокуратуры, милиции и т.п.). При этом, укрепление суверенности государственной власти и утверждение господства права представляют собой два тесно взаимосвязанных процесса на пути к установлению правовой государственности. В современной политико-правовой доктрине правовым государством признаётся демократическое государство, в котором обеспечивается верховенство закона, последовательно про-

водится принцип разделения властей, а также признаются и гарантируются права и свободы каждого человека.

Обычно, в научной литературе выделяют пять основополагающих признаков правового государства: 1) Высший приоритет прав и свобод человека и гражданина, опирающихся на прочное закрепление в Конституции и законах. В Конституции РА правам и свободам человека посвящена целая глава, где защищаются естественные права и свободы как человека вообще, так и гражданина, в частности (см. статьи 14, 14.1, 15, 16, 23, 26, 27, 31). 2) Верховенство Конституции ко всем нормативным актам, что отражено в статье 6. Немаловажно каким путём законы должны становиться известными гражданам, поскольку в тоталитарном советском государстве часто применялись неопубликованные, так называемые “закрытые” постановления. Именно по этому поводу хотелось бы вспомнить знаменитое изречение: “Закон не обязывает, если он не опубликован” (*non obligat lex nisi promulgata*). Законы в РА, согласно Конституции, вступают в силу после их опубликования. 4) Приоритет международного права. Этот признак правового государства как бы является пропуском в цивилизованный мир. В Конституции РА принцип приоритета международного права как бы разбит на две части. Во-первых, призна-

ётся, что общепризнанные принципы и нормы международного права и международные договоры РА являются составной частью её правовой системы, во-вторых, в случае расхождения закона и правил международного договора РА, приоритет отдаётся правилам международного договора. 5) Разделение властей. В деятельности государства, его органов — законодательных, судебных, исполнительных и иных находят практическую реализацию суверенные свойства государственной власти. Без соответствующего механизма, то есть без государства как такового, государственная власть не может быть воплощена в жизнь, следовательно, не могут проявить себя и суверенные свойства этой власти. Единство государственной власти выражается в наличии единого органа или единой системы органов. В демократическом же государстве, как правильно замечает Э. В. Тадевосян, таким единым источником власти считается народ.

Основополагающей, составной частью внутреннего суверенитета государства является право, которая выступает «силой», призванной обеспечить существование и функционирование государства как целостного организма. Эти права государства находят своё отражение в основах конституционного строя (политико-правовая, экономическая, социальная, духовная), так как выражаются

Конституционное право

именно в таком существенном признаке государства как суверенитет.

Экономическая основа государства — это существенный ресурс для функционирования суверенной власти. Государственное регулирование экономической деятельности в правовом государстве охраняет его главные устои, основанные на правах и свободах, носящие гуманистический и демократический характер. В РА свобода экономической деятельности является одной из важнейших конституционных признаков (статья 33.1). Она связана с разнообразием форм собственности, свободой предпринимательства, свободным перемещением товаров, услуг и финансовых средств, свободой труда и т.д. И хотя в Конституции РА нет термина «рыночная экономика», но содержащиеся в ней нормы не оставляют сомнений в том, что государство охраняет основные принципы именно рыночной экономики. Крупнейший западный экономист Ф. А. Хайек справедливо отмечал: «Кроме распределения продуктов с помощью рыночной конкуренции мы не знаем никакого иного способа информировать индивидов о том, куда каждый из них должен направлять свои усилия, чтобы его вклад в создание совокупного продукта оказался максимальным». Примером регулирования государством экономической сферы может служить закон РА «О

защите экономической конкуренции» (от 06.11.2000), который включает в себя реализацию задач по разработке антимонопольных мер, приватизации и акционированию предприятий, стимулированию инвестиционной активности и т.п. На конституционном уровне защищаются свобода экономической деятельности (статья 33.1), право на частную собственность (статья 8).

Экономическая база, в свою очередь, служит фундаментом для осуществления социальной политики государства. Цели социального государства достигаются отнюдь не только методами социальной политики, но и созданием законодательной и административной структуры социальной деятельности государства, на основе консенсуса в государстве всех политических сил (так как очень часто, со сменой правительств, многие аспекты социальной политики либо менялись, либо бесследно исчезли). Формулирование в Конституции РА такого стремления, таких целей и задач имеет большое значение, ибо без них трудно рассчитывать на постепенное утверждение социального государства и социальной политики. В целом, положения Конституции направлены на то, чтобы политика государства обеспечивала создание максимально возможных условий и возможностей обеспечения достойной жизни и свободы человека (статья

34): государственная поддержка семьи, материнства и детей (статья 35); пенсионное обеспечение инвалидам и иным нетрудоспособным лицам (статья 37); создание системы социальных служб занятости, призванных принимать действенные меры по трудоустройству лиц, не имеющих постоянной работы, а также выплаты им в соответствии с законодательством пособия по безработице; обеспечение бесплатного медицинского обслуживания и медицинской помощи.

В большинстве конституций мира признаётся идеологический и политический плюрализм через закрепление соответствующих прав. Конституция РА возводит принцип идеологического и политического многообразия в ранг основ конституционного строя (статья 7), гарантируя плюрализм мнений, взглядов, учений, идеологических доктрин, право свободного литературного, художественного и научно-технического творчества (статья 41); право на свободное выражение мысли, свободу совести и религии (статьи 26, 27). Следует согласиться с мнением С. Авакяна о том, что реальный суверенитет государства немыслим без участия в процессе государственного строительства таких институтов гражданского общества как политические партии, общественные объединения, которые имеют одно из центральных мест в укреплении

государственности.

Логическим продолжением идеологического многообразия выступает политическое многообразие, в частности, многопартийность, которая закрепляется в статьях 7, 28 Конституции РА. За семнадцать лет Армения состоялась как государство, жизнеспособность которого не подвергается сомнению. За короткий период независимости пройден огромный путь утверждения гражданского общества, а развитию демократического государства и его институтов способствуют как деятельность политических партий, так и общественно-политических организаций. Государство же со своей стороны создает соответствующие условия для обеспечения организационно-правовой основы деятельности этих организаций. Сегодня в соответствии с Конституцией и действующим законодательством в стране создано правовое поле для образования и функционирования партий и других общественных объединений (н/р «Закон РА о партиях», «Закон об общественных объединениях»). Многопартийность в таких условиях выступает как форма политической демократии, при которой отдельные политические партии, выражая интересы основных социальных групп населения, становятся основным каналом реализации идеи народного суверенитета. Политические партии и другие

Конституционное право

общественные объединения выполняют не только политические, но и идеологические и воспитательные функции, способствуют соблюдению прав и свобод человека и гражданина, осуществляют общественный контроль за деятельностью государственных органов, должностных лиц, являются посредниками в согласовании интересов общества и власти. Являясь участниками общественно-политических процессов, все они несут моральную, а подчас и политическую ответственность за сохранение и дальнейшее укрепление суверенитета государства.

Конституционное регулирование духовной жизни, в отличие от политической, затрагивает лишь самые общие основы и принципы. По Р. В. Енгибаряну главное в государственном регулировании духовной жизни — это отношения по поводу культуры и духовных благ: между членами общества; между членами общества, их объединениями, государством и обществом; между обществом и государством. В демократическом государстве задача государства — создать необходимые и благоприятные условия для свободного духовного роста человека, развития образования, науки культуры, религии (статья 48 п.8, 9) В большинстве демократических конституций закрепляется не только право на образование, его свобода, но и цели, гарантии и обязанности государства в организации

и функционировании системы образования. Данная мысль находит своё отражение в статье 39 Конституции РА.

В отношении же государства к религии в демократическом конституционном регулировании характерны признание принципов свободы совести, религии (статья 20), равноправие конфессий, независимость государства и религии, разграничение сфер их деятельности (статья 8.1). Однако учитывая многовековую историю армянского народа и роль церкви в деле сохранения нации, на высшем законодательном уровне признаётся исключительная роль и миссия Армянской Апостольской Святой Церкви, как национальной церкви в духовной жизни армянского народа, в деле развития её национальной культуры и сохранения национальной самобытности.

Из всего сказанного можно вывести, что суверенитет Армении как политико-правовое явление самым непосредственным образом относится к сущности и содержанию реализации государственной власти. Поэтому её политико-правовая характеристика в полной мере обусловлена социальной природой государства, его разновневной политикой, которая находит отражение в Конституции РА. Суверенитет соотносится с государственной властью так же, как свойства какого-либо явления соотносятся с самим явлением.

При этом содержание государственной власти включает по крайней мере два обязательных компонента: 1) государственная власть может заявить себя в качестве полновластно господствующей в обществе силы только при условии её сосредоточения, централизации политической власти, которая обуславливает наличие единого субъекта власти; 2) будучи концентрированным выраже-

нием общественной силы, государственная власть испытывает потребность в определённой организации, внутренней координированности и необходимости в определённом государственном аппарате или специальных органах. В самом общем виде Конституция служит ярким примером верховенства суверенной власти Армянского государства.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Енгибарян Р. В., Тадевосян Э. В.** Конституционное право. М., Юристъ, 2000.
2. **Карпетян Л. М.** Грани суверенитета и самоопределение народов. М., 1993.
3. **Клименко Б. М.** Государственная территория. М., 1987.
4. **Козлов А. Е.** Государственный суверенитет Российской Федерации: от провозглашения до достижения // Конституционный строй России: Сб. ст. Вып. №1, М., 1992.
5. Конституция Республики Армения.
6. **Крылов Б. С.** Суверенитет государства и суверенитет народа // Проблемы суверенитета в Российской Федерации. М., 1994.
7. **Окуньков Л. А.** Комментарий к Конституции Российской Федерации. Изд-во Бек. М., 1996.
8. **Ушаков Н. А.** Международное право: основные термины и понятия. М., 1996.
9. **Шевцов В. С.** Государственный суверенитет // вопросы теории // Изд-во «Наука». М., 1979.

**ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ,
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (ԱՆԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ) ՆԿԱՏՄԱՄԲ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ**

Դեռևս Թոմաս Ջեֆֆերսոնը գրել է. «Մարմնին այնպես, ինչպես և անձնավորությանը, բնորոշ է բռնակալությունը, այդ իսկ պատճառով նրա գործողությունները պետք է անընդհատ գտնվեն վերահսկողության ներքո»:¹

Արդարացի են այն պնդումները, որ «ընտրությունների ժամանակ յուրաքանչյուր իրավախախտում անմիջապես ու համարժեք գնահատական պետք է ստանա: Վաղուց փաստված ճշմարտություն է, որ ոչինչ հանցագործությունն այնպես չի խթանում, որքան անպատժելիությունը: Այսքան խոսելով ընտրակեղծիքների բացառման մասին՝ տարօրինակ ձևով ընտրական հանձնաժողովները, այդ թվում՝ ԿԸՀ-ն, կարծեք՝ անտարբեր են անցնում արդեն իսկ կատարված փաստերի կողքով, ... այսպիսի վերաբերմունքի պարագայում նման խախտումները հետագայում անխուսափելիորեն կբազմապատկվեն: Ուստի չի կարելի հաշվի չառնել նաև պատժի կանխարգելիչ նշանակությունը»:²

Ընտրական հանձնաժողովների

որոշումները, գործողություններն ու անգործությունը ենթակա են ինչպես վարչական, այնպես էլ դատական վերահսկողության: Վարչական վերահսկողության մեխանիզմները, որոնք ներառվում են վերադաս ընտրական հանձնաժողովի կողմից ստորադաս ընտրական հանձնաժողովների որոշումների, գործողությունների և անգործության բողոքարկման ընթացակարգերում, սույն հոդվածում չեն դիտարկվում:

Նպատակահարմար է առանձին և խորը կերպով ուսումնասիրել դատական, հատկապես սահմանադրական վերահսկողության մեխանիզմները որպես վերահսկողության առավել ժողովրդավարական, անաչառ, ունիվերսալ և արհեստավարժ ձև:

Ընտրական հանձնաժողովների պատասխանատվության ապահովման համար, բացի պատասխանատվություն սահմանող օրենսդրական դրույթներից, ընտրական հանձնաժողովների համակարգի գործունեության նկատմամբ անհրաժեշտ է իրականացնել պատշաճ դատական վերահս-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Սահմանադրական իրավունք

կողություն:

Ինչպես արդարացիորեն նշում է Ն.Ս. Բոնդարը. «Իշխանության և ազատության հավասարակշռության ապահովման կարևորագույն պետաիրավական մեխանիզմ է հանդիսանում դատական իշխանության շրջանակներում իրականացվող արդարադատությունը»:³

Մի շարք մասնագետներ արդարացիորեն ընտրական վեճերը դիտում են որպես սահմանադրաիրավական վեճերի ինքնուրույն տեսակ:⁴ Իսկ սահմանադրաիրավական վեճը պայմանավորված է երկու կարևոր նախադրյալներով՝ 1) ունի հանրային իրավական բնույթ, քանզի վեճի հիմքում ընկած են սահմանադրական նորմերի իրականացման տարաձայնությունները, 2) վեճը լուծում է սահմանադրական նորմերի հիման, առաջին հերթին՝ հենց Սահմանադրության հիման վրա: Ընտրական վեճերը ծագում են ընտրական գործընթացի մասնակիցների միջև, որոնք հանդիսանում են սահմանադրական իրավահարաբերությունների սուբյեկտներ: Այդ վեճերը ենթակա են լուծման ընտրական օրենքների կիրառման հիման վրա, որոնք դասական առումով միշտ եղել են սահմանադրական իրավունքի աղբյուրներ: Մասնագետները, վկայակոչելով դատական պրակտիկան, նշում են, որ ընտրական օրենսդրության կիրառումն անշեղորեն կապված է Սահմանադրության իրականացման ընդհանուր գործընթացի հետ և պահանջում է ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման

ոլորտում համապատասխան օրենսդրական ակտերի դրույթների սահմանադրական մեկնաբանում:⁵

Վարչական և սահմանադրական արդարադատության մարմինների լիազորությունների շարքին, կապված քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության հետ, դասվում են նաև ընտրությունների անցկացման վերահսկողությունը: Սակայն այն ունի ավելի լայն նշանակություն, քան սուբյեկտիվ ընտրական իրավունքների պաշտպանությունը: Այդպիսի վերահսկողությունը կոչված է առաջին հերթին երաշխավորելու ընտրությունների ժամանակ ներկայացուցչական մարմինների կազմի օրինականությունը (լեգիտիմությունը):

Անդրադառնալով Սահմանադրական դատարանի կողմից ընտրությունների վերահսկողության հիմնախնդիրներին: Արդարացի են այն պնդումները, որ սահմանադրական արդարադատությունը հատուկ այժմեականություն է ձեռք բերում նոր հազարամյակում «որպես հասարակական-քաղաքական օրգանիզմի ինունյալին համակարգի առանցքային օղակներից մեկը», որի էվոլյուցիայի միտումները համապատասխանում են մարդու կենսագործունեության տարբեր բնագավառների ժողովրդավարացման գործընթացներին:⁶

Հարկ է նշել, որ սահմանադրական իրավունքի գիտության մեջ իրավական դիրքորոշումների իրավաբանական կարգավիճակի և բնույթի վերաբերյալ միանշա-

Սահմանադրական իրավունք

նակ մոտեցում չկա, առավել ևս, եթե խոսքը գնում է Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների մասին:⁷

Այսպես, Ն.Ս. Բոնդարը նշում է, որ «Իրավական դիրքորոշում» հասկացությունն ինքնին, կապված Սահմանադրական դատարանի հետ, իր օրենսդրական ամրագրումն է ստացել «Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 73-րդ հոդվածում: Սակայն այդ հասկացության բովանդակությունը, դրա իրավաբանական բնույթը օրենքում «չեն բացվում՝ չնայած սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան այնպես է դասավորվել, որ Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների խնդիրը լայնորեն լուսաբանվում է գիտական գրականության մեջ, և այն (այդ խնդիրը) սկզբունքային նշանակություն ունի ինչպես հենց Սահմանադրական դատարանի գործունեության համար՝ ընդունվող որոշումների խիստ պահպանման և դրա հիման վրա նախկինում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հաջորդականության ապահովման տեսակետից, այնպես էլ օրենսդրի, իրավակիրառ մարմինների համար, ում ուղղված են Սահմանադրական դատարանի որոշումները՝ որպես իրավական աղբյուրների հատկանիշներով օժտված սկտեր»:⁸

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները՝ արտահայտված իր կողմից ընդունված բազմաթիվ որոշումներ

ում (19 մայիսի 1997թ. ՍԳՈ-56: 16 հոկտեմբերի 1999թ. ՍԳՈ-179: 1 հոկտեմբերի 2002թ. ՍԳՈ-389: 22 նոյեմբերի 1996թ. ՍԳՈ-26: 21 հունիսի 1999թ. ՍԳՈ-159: 28 հունիսի 1999թ. ՍԳՈ-167: 24 մարտի 2003թ. ՍԳՈ-408: 16 ապրիլի 2003թ. ՍԳՈ-412: 1 հուլիսի 2003թ. ՍԳՈ-434: 7 հուլիսի 2003թ. ՍԳՈ-436)⁹ գործնական մեծ նշանակություն ունենալով՝ դարձել են սահմանադրական և ընտրական իրավունքի կարևոր աղբյուր և նշանակալի դեր են ունեցել երկրում ընտրական օրենսդրական քաղաքականության իրականացման գործում: Դրանց ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ շատ են դեպքերը, երբ ընտրախախտումների տեղիք են տվել ոչ այնքան օրենսդրության բացերը, որքան համապատասխան մարմինների կողմից օրենքի պահանջների թերի կատարումը, կամ էլ պարբերաբար կրկնվող խախտումները:

Այսպես՝ ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 30.05.99թ. ընտրության արդյունքները վիճարկելու վերաբերյալ գործով Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է. «Ընտրությունների նախապատրաստման և անցկացման ընթացքում տեղ են գտել մի շարք օրինախախտումներ և օրենքով նախատեսված լիազորությունների ոչ պատշաճ կատարման փաստեր...»:¹⁰

Մեկ այլ որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանն ընդգծել է. «...Ընտրական գործընթացներն արդյունավետ վերահսկելու, ընտ-

րությունների նկատմամբ հանրության վստահությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է, որպեսզի օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում հստակ նորմատիվ պահանջ ներկայացվի հատկապես ընտրական հանձնաժողովներում դիմումների (բողոքների) և առաջարկությունների ընթացակարգային քննարկմանն ու դրա արդյունքում պատճառաբանված որոշումներ կայացնելուն: Դա ծանրակշիռ նախադրյալներ կստեղծի այդ հանձնաժողովների պատասխանատվության բարձրացման, անհրաժեշտության դեպքում՝ այդ որոշումների դատական վիճարկման, իսկ ընտրությունների արդյունքներով պայմանավորված գործընթացներում՝ նաև անձանց սահմանադրական իրավունքների դատական արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու ուղղությամբ»:¹¹

Ընտրական հանձնաժողովների վերահսկողության արդյունավետությունը պայմանավորված է նաև դատական ակտերի կատարման աստիճանից, հատկապես սահմանադրական դատարանի ընտրական վեճերով ընդունված որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների կատարումից:¹²

ՀՀ ԸՕ և ընտրական օրենսդրության այլ ակտերի թերի լինելը Սահմանադրական դատարանի կողմից նշվել է ընտրական վեճերին վերաբերող բոլոր գործերի քննության ընթացքում: Սահմանադրական դատարանի կողմից առավել հաճախ նշվող թերություններ

րից են *ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման ձևը, ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման ժամկետները, ընտրական հանձնաժողովների թիվը, ծանրաբեռնվածությունը (հատկապես Երևանում), ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքի կազմակերպման անկատարությունը:*

Այսպես, 1996 թվականի սեպտեմբերի 22-ին կայացած ՀՀ նախագահի ընտրության արդյունքները վիճարկելու վերաբերյալ գործով որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ արդարացված չէ կուսակցական ներկայացուցչության սկզբունքի հիման վրա ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման կարգը:¹³ ՀՀ Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով 1999թ. մայիսի 30-ի ընտրության արդյունքները վիճարկելու վերաբերյալ գործով ՀՀ սահմանադրական դատարանը կրկին փաստել է, որ *ընտրությունների պատշաճ կազմակերպման և անցկացման վրա բացասաբար են անդրադարձել ընտրական հանձնաժողովների ձևավորման կարգը, ժամկետները, դրանց թիվը, ծանրաբեռնվածությունը (հատկապես Երևանում) և այլն:*¹⁴

Սակայն կուսակցական ներկայացուցչության գերակա սկզբունքի հիման վրա ընտրական հանձնաժողովների կազմավորման կարգը՝ որոշ փոփոխություններով, պահպանված է նաև այժմ: Ինչպես տեսնում ենք, ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս կարևոր իրավական դիրքորոշումն օրենսդրի կողմից ոչ մի կերպ չի

Սահմանադրական իրավունք

իրականացվում: Չի լուծվում ընտրական գործընթացի զարգացմանը խոչընդոտող հիմնական հարցերից մեկը՝ ընտրական հանձնաժողովների ապաքաղաքականացումը, որը նաև ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի և Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի փորձագետների կողմից բազմիցս բարձրացված հիմնախնդիր է:¹⁵

ՀՀ Ազգային ժողովը բազմիցս փոփոխություններ և լրացումներ է կատարել ՀՀ ԸՕ-ում, որոնք, սակայն, ամբողջությամբ չէ, որ արտացոլել են Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները:

Մասնավորապես՝ ՀՀ Ազգային ժողովը հետևողական չի գտնվել՝ ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1 կետով նախատեսված փոփոխությունն օրենսդրության մեջ ամրագրելու և ապահովելու առումով:¹⁶ Օրինակ՝ այն դեպքում, երբ ԸՕ 40-րդ հոդվածի 9-րդ մասը սահմանադրական փոփոխությունների պահանջներին համապատասխան ամրագրում է, որ **ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը**, բացառությամբ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների արդյունքների, լուծում է Սահմանադրական դատարանը, ապա, օրինակ, նույն օրենսգրքի 83-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ ՀՀ նախագահի ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերով Սահմանադրական դա-

տարան կարելի է դիմել արդյունքների պաշտոնական հրապարակման պահից յոթնօրյա ժամկետում: Ակնհայտ է, որ վերջին ձևակերպումը չի բխում Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1 կետի իրավական բովանդակությունից (համաձայն որի՝ Սահմանադրական դատարանը լուծում է ՀՀ նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը) և չեն կարող նույնացվել «ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճեր» և «ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր» հասկացությունները, որն իրավակիրառական պրակտիկայում կարող է լուրջ շփոթ առաջացնել: Դրա վրա վերոհիշյալ որոշման մեջ ուշադրություն էր հրավիրել Սահմանադրական դատարանը:¹⁷

Ամփոփելով հիմնախնդիրը՝ կարելի է փաստել, որ ՀՀ ընտրական օրենսդրության բարենպաստ զարգացման վրա իրենց որոշակի ազդեցությունն են ունենում ընտրությունների արդյունքները վիճարկելու վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից քննվող գործերով դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները, որոնք ուղղված են ՀՀ քաղաքացիների Սահմանադրությամբ երաշխավորված ընտրական իրավունքների իրականացման ապահովմանը և արդյունավետ պաշտպանությանը:

1. The Papers of Thomas Jefferson//Boyd J.: in 19 vis. Princeton, 1950-1974, 1950, V. 1, p. 124.

2. **Հարությունյան Գ.** «ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունները և ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանությունը».- ՀՀ սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր, 3 (12) 1999թ., էջ 10-11:

3. **Бондарь Н.С.** Власть и свобода на весах конституционного правосудия: защита прав человека Конституционным судом Российской Федерации. М., 2005, с. 27-28.

4. **Брежнев О.** Конституционно-правовые споры как явления современной действительности (Генезис, содержание, порядок, разрешение), Сравнительное конституционное обозрение, N4 (53) 2005, с. 4.

5. Избирательное право и избирательный процесс в решениях Конституционного суда РФ/Отв. ред. Вешняков А.А. М., Норма, 2000, с. 6.

6. **Арутюнян Г.Г.** Конституционный суд в системе государственной власти. Сравнительный анализ. М., 1999, с. 4.

7. **Гаджиев Г.А.** Правовые позиции Конституционного суда Российской Федерации как источник конституционного права//Конституционное правосудие в посткоммунистических странах: Сб. докладов. М., 1999, с. 116; **Лазарев Л.В.** Конституционный суд России и развитие конституционного права//Журнал российского права. 1997. N 11. С. 3-13; **Витрук Н.В.** Правовые позиции Конституционного суда Российской Федерации: понятие, природа, юридическая сила и значение// Конституционное правосудие в посткоммунистических странах: Сб. докладов. М., 1999, с. 89.

8. **Бондарь Н.С.** Власть и свобода на весах конституционного правосудия: защита прав человека Конституционным судом Российской

Федерации. М., 2005, с. 134-135.

9. ՀՀ ՍԳ վեբ կայք՝ www.concourt.am

10. ՀՀ ՍԳ 28.06.99թ. ընդունած ՍԳ-Ո-167 որոշումը, ՀՀ ՍԳ տեղեկագիր N 2 (15) 2000, էջ 32-38:

11. ՀՀ ՍԳ 10.06.07թ.-ի ՍԳ-Ո 703 որոշում, կետ 18, ՀՀ ՍԳ տեղեկագիր, N4(45), 2007թ., էջ 67:

12. Դրանց կատարման վիճակը ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից, ՍԳ օրենքի 67-րդ հոդվածի համաձայն, ենթարկվում է տարեկան ուսումնասիրության և պարտադիր հաղորդում է հրապարակվում, որն ուղարկվում է պետական և տեղական ինքնակառավարման համապատասխան մարմիններին: Տե՛ս ՀՀ ՍԳ հաղորդումները ՍԳ 2006թ. և 2007թ. կայացրած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, սահմանադրական դատարանի տեղեկագրեր 1(42)2007, 1(46) 2008: **Միրադյան Գ., Թովմասյան Հ.** Ընտրական վեճերը Հայաստանի Հանրապետությունում.-Եր.,Ասողիկ, 2007թ., էջ 37-86:

13. ՀՀ ՍԳ-Ո - 26, 22.11.96թ./ՀՀ սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր, 2/1997:

14. ՀՀ ՍԳ-Ո-167, 28.06.99թ./ՀՀ սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր, 2 (15), 2000:

15. ՀՀ ընտրական օրենսգրքի փոփոխությունների նախագծի վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի և ԵԽ Վեներտիկի հանձնաժողովի փորձագետների կողմից համատեղ Կարծիք No.07/013 CDL-EL(2007) 013 (0703/23878), Կարծիք No. 310/2004, Կարծիք N 378/2006 CDL-EL(2006) 026 rev2, Կարծիք No.07/023 և այլն, տես ԵԱՀԿ և Վեներտիկի հանձնաժողովի վեբ կայքերում-www.osce.org, www.coe.int:

16. ՀՀ ՍԳ 20.06.00թ. կայացրած ՍԳ-Ո-236 որոշումը/ՀՀ ՍԳ տեղեկագիր, 3 (16) 2000թ.:

17. «ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2007թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ» ՀՀ ՍԳ հաղորդում/ՀՀ ՍԳ տեղեկագիր, N1 (46) 2008թ., էջ 5:

Ալեքսանդր ԱՂԱՅԱՆ

ՀՀ հատուկ քննչական
ծառայության ՀԿԳ քննիչ

ԱՉԱՏԱԶԻԿՄԱՆ ԿԱՄ ԱՉԱՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՄԱՆ ՇԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՊԱՏԻԺՆԵՐ

Պատիժը քրեական իրավունքի գիտության կարևորագույն բաղադրամասերից է: Ըստ Ա. Թովմասյանի՝ հանցագործությունից հետո պատիժը քրեական իրավունքի երկրորդ հիմնական ինստիտուտն է:¹ Նույն կարծիքին է հակված նաև Մ. Գրիգորյանը:²

Սակայն քրեական իրավունքում «հանցագործություն» և «պատիժ» հասկացությունները սերտորեն կապված են միմյանց հետ և փոխադարձաբար լրացնում են մեկը մյուսին. առանց մեկի մյուսը գոյություն ունենալ չի կարող: Ասվածը հաստատվում է իտալացի հոգեբույժ Չեզարե Լոմբրոզոյի «Կա հանցագործություն, կա պատիժ, չկա հանցագործություն, չկա պատիժ» կարևորագույն դրույթով:

Պատիժը քրեական իրավունքի գիտության առավել բարդ և բազմաբնույթ հիմնախնդիրներից է, որի տեսական խնդիրները մանրամասն վերլուծության են ենթարկվել իրավաբանական գրականության մեջ:

Մ. Ուզունյանը գտնում է, որ քրեական իրավունքում պատիժը պետական հարկադրանքի հատուկ միջոց է: Պետության անունից դատական մարմիններն այն կիրառում են հանցագործության կատարման մեջ մեղավոր անձանց նկատմամբ:³ Ա. Թովմասյանի կարծիքով. «Պատիժը պետական հարկադրանքի հատուկ միջոց է կամ ձև, որը դատարանի դատավճռով կիրառվում է այս կամ այն հանցագործությունների մեջ մեղավոր անձանց նկատմամբ»:⁴

Մ. Գրիգորյանը քրեական պատիժը բնորոշում է հետևյալ կերպ. «Քրեական պատիժը հանցագործություն կատարած անձանց նկատմամբ ներգործության եղանակ է: Այն իրենից ներկայացնում է պետության կողմից սահմանված և հանցագործություններ կատարելու համար դատապարտված անձանց համար նախատեսվող իրավական այնպիսի սահմանափակումների համակցություն, որոնց իրականացումն ապահովվում է պետական հարկադրանքով»:⁵

Ըստ Ա. Նաումովի. «Քրեական պատիժն իրենից ներկայացնում է պետության արձագանքը անձի կողմից կատարված հանցագործության նկատմամբ: Իսկ բուն հանցագործի համար պատիժը՝ իր կողմից կատարված հանցագործության քրեաիրավական հետևանքն է»:⁶

Հայաստանի Հանրապետության գործող քրեական օրենսգիրքը (այսուհետև՝ Քրեական օրենսգիրք) միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներին և նորմերին համապատասխան բացահայտում է պատժի հասկացությունը: Վերջինիս 48-րդ հոդվածի համաձայն. «Պատիժը պետական հարկադրանքի միջոց է, որը դատարանի դատավճռով պետության անունից նշանակվում է հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ և արտահայտվում է այդ անձին իրավունքներից և ազատություններից օրենքով նախատեսված զրկմամբ կամ

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ՊԱՏԱԿԱՆ
ԻՋԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

դրանց սահմանափակմամբ»:

Ինչպես երևում է վերոհիշյալ սահմանումներից, պատիժը պետական հարկադրանքի անհրաժեշտ միջոց է, որով պետությունն ապահովում է հասարակության և պետության բնականոն գործունեությունն ու անվտանգությունը հանցավոր տարրերի անօրինակափ գործողություններից:

Քրեական օրենքը սահմանում է պատժի տեսակների սպառիչ ցանկ, որը քրեական իրավունքի դոկտրինայում ընդունված է անվանել՝ պատժի համակարգ:

Քրեական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածը նախատեսում է պատժի հետևյալ տեսակները՝

- տուգանքը.
- որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելը.
- հանրային աշխատանքները.
- հատուկ կամ զինվորական կոչումից, կարգից, աստիճանից կամ որակավորման դասից զրկելը.
- գույքի բռնագրավումը.
- կալանքը.
- կարգապահական գումարտակում պահելը.
- ազատագրկումը որոշակի ժամկետով.
- ցմահ ազատագրկումը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածով նախատեսված պատժի տեսակները տեսականորեն բաժանվում են երկու խմբի՝ ազատագրկման հետ չկապված պատիժներ և ազատագրկման հետ կապված պատիժներ: Փորձենք որոշակիորեն լուսաբանել ազատագրկման հետ կապված պատիժները և դրանց առանձնահատկությունները:

Կալանք: Պատիժների համակարգում կալանք պատժատեսակի ընդգրկման գաղափարը քրեական իրավունքի տեսության մեջ քննարկվել է դեռ վա-

ղուց: Մեր օրենսդիրն ընդունելի է համարել այս պատժատեսակը և ՀՀ քրեական օրենսգրքում նախատեսել պատիժների համակարգում: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի համաձայն՝ կալանքը ուղղիչ հիմնարկում անազատության մեջ պահելու ձևով հասարակությունից խիստ մեկուսացման պայմաններում դատապարտյալին պահելն է, որը դատարանը նշանակում է տասնհինգ օրից մինչև երեք ամիս ժամկետով և միայն այն դեպքում, երբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց չի կիրառվել:

Կալանքը դասվում է հիմնական պատիժների շարքը և որպես այդպիսին՝ դատարանի կողմից կարող է նշանակվել, երբ այն ուղղակիորեն նախատեսված է Քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի սանկցիայով, ինչպես նաև օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելիս (Քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդված), պատժի չկրած մասն ավելի մեղմ պատժատեսակով փոխարինելիս (Քրեական օրենսգրքի 77-րդ հոդված), հանրային աշխատանքների կատարումից չարամտորեն խուսափելու դեպքում (Քրեական օրենսգրքի 54-րդ հոդված):

Այս պատժատեսակը, ըստ էության, դատապարտյալի համար բացահայտում է քրեական պատժի էությունը և նախազգուշացնում, որ այս պատժատեսակին կարող է հաջորդել ավելի խիստ պատիժ՝ ազատագրկում: Կալանքը կարող է կիրառվել առաջին անգամ ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ, որոնց երկարատև ազատագրկման դատապարտելն աննպատակահարմար է: Ենթադրվում է, որ կալանքը պետք է կիրառել երկու դեպքում. նախ՝ երբ հանցագործը նախկինում ազատագրկման ձևով պատիժ չի կրել և նրա անձը բնութագրվում է բացասական-

Քրեական իրավունք

րեն: Նման պարագայում կարճաժամկետ, բայց ներգործության արդյունավետությունը կարող է ստիպել նրան ձեռնպահ մնալ նոր հանցագործություններից: Երկրորդ՝ երբ հանցագործը նախկինում կրել է որևէ քրեական պատիժ, այդ թվում՝ ազատազրկում, բայց քրեական օրենքի սանկցիան, որով նա կրկին ենթարկվում է պատասխանատվության, չի պարունակում ավելի խիստ պատժատեսակ, քան կալանքն է:⁷

Հաշվի առնելով մեկուսացման խտությունը և առաջնորդվելով մարդասիրության սկզբունքով՝ Քրեական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի երկրորդ մասում սահմանվում է, որ կալանքը չի նշանակվում դատավճիռը կայացնելու պահին տասնվեց տարին չլրացած անձանց կամ հղի կանանց կամ խնամքին մինչև ութ տարեկան երեխա ունեցող անձանց նկատմամբ: Դատավճիռ կայացնելու պահին տասնվեց տարին լրացած անչափահասի նկատմամբ կալանք նշանակվում է տասնհինգ օրից մինչև երկու ամիս ժամկետով (Քրեական օրենսգրքի 88-րդ հոդված):

Կալանքի քրեաիրավական նշանակությունն այն է, որ այս պատժատեսակի դատապարտվածների ուղղիչ ներգործությունն իրականացվում է հասարակությունից խիստ մեկուսացման պայմաններում, պատժի կատարման առանձնահատուկ կարգին և պայմաններին համապատասխան, որը սահմանվում է քրեակատարողական օրենսդրությամբ: Դատապարտյալները կալանքը կրում են փակ տիպի հատուկ հիմնարկներում՝ կալանատներում, որոնք ստեղծվում են բացառապես կալանքի դատապարտված անձանց պահելու համար և չունեն նպատակային նշանակություն: Դատապարտյալները պատժի ողջ ժամկետը, որպես կանոն, կրում են նույն կալանատանը: Դատապարտյա-

լին մեկ կալանատնից մյուսը տեղափոխել թույլատրվում է նախ՝ նրա հիվանդության դեպքում, եթե պահանջվում է բուժում հիվանդանոցային պայմաններում, երկրորդ՝ դատապարտյալի անձնական անվտանգությունն ապահովելու համար (տվյալ դեպքում սպառնալիքը կարող է բխել այլ դատապարտյալներից), երրորդ՝ այլ բացառիկ հանգամանքների առկայության դեպքում, որոնք խոչընդոտում են դատապարտյալի տվյալ կալանատանը մնալուն: Բացառիկ հանգամանքներ ասելով՝ պետք է հասկանալ ցանկացած արտակարգ իրադրություն (ջրհեղեղ, երկրաշարժ, հրդեհ և այլն), ինչպես նաև դատապարտյալի առանձնահատուկ հոգեֆիզիոլոգիական վիճակը՝ կապված նրա հոգեկան ապրումների հետ, եթե հիմքեր կան ենթադրելու, որ վերջիններս կարող են հանգեցնել ինքնասպանության (սուիցիդի):⁸

Հասարակությունից խիստ մեկուսացման էությունն այն է, որ կալանքի դատապարտվածների և փակ ուղղիչ հիմնարկներում պատիժ կրող ազատագրված դատապարտվածների համար նախատեսված պայմանները միևնույն են (պահվում են փակվող ընդհանուր խցերում), բայց սահմանափակումների բնույթով այդ պայմանները կալանքի դատապարտվածների համար ավելի խիստ են: Կալանքի դատապարտվածներին չի թույլատրվում ստանալ ծանրոցներ, հանձնույններ և փաթեթներ, ունենալ տեսակցություններ, բացառությամբ փաստաբանի հետ: Տեսակցություններ կարող են ունենալ միայն անչափահաս դատապարտյալներն իրենց ծնողների հետ: Կալանքի դատապարտված անձանց հետ ընդհանուր, մասնագիտական կրթություն և մասնագիտական պատրաստում չի իրականացվում: Արգելվում է առանց պահակախմբի տեղափոխումը:

Պատժի կրման սահմանված կարգի խախտման համար դատապարտյալի նկատմամբ կարող են կիրառվել տույժի հետևյալ միջոցները՝ նկատողություն և մինչև տասը օր ժամկետով տուգանային մեկուսարանում պահելը: Դատապարտյալներն օգտվում են ամենօրյա զբոսանքի իրավունքից: Անձնական բացառիկ հանգամանքների⁹ դեպքում կալանքի դատապարտվածներին կարող է թույլատրվել հեռախոսային խոսակցություն հարազատների հետ: Կալանատան վարչակազմն իրավունք ունի դատապարտյալին ներգրավել կալանատան կամ դրան հարող տարածքների բարեկարգման չվարձատրվող աշխատանքներին:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ զինժառանգողները կալանքը կրում են կայագորային կարգապահական մեկուսարանում: Կալանքի կրման ժամկետն ընդհանուր զինվորական ծառայության և հերթական զինվորական կոչում ստանալու համար անհրաժեշտ ծառայության տարիների մեջ չի հաշվվում: Այդ ընթացքում դատապարտյալ զինժառանգող չի կարող ներկայացվել հերթական զինվորական կոչման, բարձրացվել պաշտոնում, տեղափոխվել ծառայության նոր վայր, ինչպես նաև ազատվել զինվորական ծառայությունից, բացառությամբ առողջական վիճակի պատճառով զինվորական ծառայության համար ոչ պիտանի ճանաչվելու դեպքերի:¹⁰

Եզրափակելով՝ նշենք, որ այս պատժատեսակը կիրառվում է ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների համար:

Կարգապահական գումարտակում պահելը: Կարգապահական գումարտակում պահելը բավականին արդյունավետ պատժամիջոց է: Այն նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 58-

րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ կարող է նշանակվել ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցանքների համար Քրեական օրենսգրքի հատուկ մասով նախատեսված դեպքերում՝ (Քրեական օրենսգրքի 32-րդ գլուխ՝ «Զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործություններ») հանցանք կատարած ժամկետայինի նկատմամբ, երեք ամսից մինչև երկու տարի ժամկետով, ինչպես նաև երբ այն ուղղակիորեն նախատեսված չէ հատուկ մասի հոդվածի սանկցիայում, բայց դատարանը, հաշվի առնելով գործի հանգամանքները և դատապարտյալի անձնավորությունը, նպատակահարմար է գտնում մինչև երկու տարի ազատազրկման փոխարեն կիրառել նույն ժամկետով կարգապահական գումարտակում պահելը: Այս պատժատեսակն ազատազրկման փոխարեն չի կարող նշանակվել նախկինում ազատազրկման ձևով պատիժ կրած անձանց նկատմամբ (Քրեական օրենսգրքի 58-րդ հոդվածի երկրորդ մաս): Ազատազրկման փոխարեն կարգապահական գումարտակում պահելը նշանակելիս ժամկետները հաշվվում են ազատազրկման մեկ օրը կարգապահական գումարտակում պահելու մեկ օրվան համապատասխան:

Այս պատժատեսակի էությունն այն է, որ դատապարտյալը դատարանի կողմից նախատեսված ժամկետով հարկադրաբար ուղարկվում է կարգապահական գումարտակ, որտեղ նրա նկատմամբ կիրառվում են ուղղիչ ներգործության հիմնական միջոցները: Դրան նպաստում է կարգապահական գումարտակում սահմանված հատուկ ռեժիմը:

Կարգապահական գումարտակում պահելն ազատազրկումից տարբերվում է նրանով, որ դատապարտյալն այս դեպքում պահպանում է զինժառանգողի կարգավիճակը՝ իրավունքների էական

Քրեական իրավունք

սահմանափակմամբ: Դատապարտյալ զինծառայողների նկատմամբ կիրառվում են քրեակատարողական օրենսդրությամբ նախատեսված ուղղման հիմնական միջոցները (ռեժիմ, աշխատանք, ուսում և այլն), ինչպես նաև զինվորական ծառայությամբ պայմանավորված այլ միջոցներ: Դատապարտյալները, անկախ զինվորական կոչումից և նախկինում զբաղեցրած պաշտոնից, կարգապահական գումարտակում պատժի կրելու ընթացքում գտնվում են զինվորի կարգավիճակում և կրում են սահմանված նմուշի միատեսակ համագգեստ՝ առանց տարբերանշանների: ՀՀ պաշտպանության նախարարության կողմից սահմանված հատուկ ծրագրերով դատապարտյալ զինծառայողների հետ անցկացվում են ֆիզիկական և մարտական պատրաստականության դասընթացներ: Նրանք կարող են աշխատանքի ներգրավվել կարգապահական գումարտակում կամ պաշտպանության նախարարության կողմից որոշված օբյեկտներում, ինչպես նաև մասնակցել կարգապահական գումարտակի բարեկարգման աշխատանքներին: Կարգապահական գումարտակում պատժի կրման ժամկետը զինվորական ծառայության ընդհանուր ժամկետի մեջ չի հաշվվում: Պատժի կրումն ավարտելուց հետո զինծառայողը, որպես կանոն, վերադառնում է նախկին գորամաս՝ զինվորական ծառայության հետագա կրման համար:¹¹

Ազատագրվում որոշակի ժամկետով: Ազատագրվումը որոշակի ժամկետով դատապարտյալի հարկադիր մեկուսացումն է հասարակությունից՝ նրան այդ նպատակին ծառայող հատուկ հիմնարկներում տեղավորելու միջոցով, դատարանի դատավճռով սահմանված ժամկետով: Ազատագրվում պատժատեսակի կատարումը բարդ հասարակական, փոխկապակցված

գործընթաց է:

Ազատագրվումը հիմնական և պատիժների համակարգում առավել խիստ պատժատեսակ է: Ազատագրվումը կիրառվում է միայն այն դեպքում, երբ պատժի այլ տեսակները չեն կարող ապահովել դատապարտյալի ուղղումը և պատժի մյուս նպատակների իրականացումը:

Ազատագրվումը դատարանի կողմից կարող է կիրառվել բացառապես այն դեպքերում, երբ Քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի կիրառվող հոդվածի սանկցիայում այն ուղղակիորեն նախատեսված է: Եթե օրենսգրքի սանկցիան, որով անձը մեղավոր է ճանաչվել հանցագործության մեջ, ազատագրվման հետ նախատեսում է նաև այլ, ավելի մեղմ հիմնական պատժատեսակներ, ապա դատարանը դատավճիռ կայացնելիս պետք է քննարկի նաև դրանց կիրառման հարցը և ազատագրվում կարող է նշանակել այն դեպքում, երբ գտնի, որ տվյալ դատապարտյալին առավել նպատակահարմար է պատժիչ դատախարակչական ներգործության ենթարկել միայն հասարակությունից մեկուսացման պայմաններում:¹²

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ դատական պրակտիկայում ազատագրվման կիրառման տեսակարար կշիռը, այլ հիմնական պատիժների համեմատությամբ, բավականին մեծ է: Սա նշանակում է, որ մեր հանրապետությունում առավել տարածված են ծանր հանցագործությունները, քանի որ դատարանն ազատագրվում նշանակում է այն հանցագործությունների համար, որոնք առավել մեծ վտանգավորություն են ներկայացնում և կատարվել են մեծ վտանգավորություն ներկայացնող անձանց կողմից, որոնց ուղղումը հնարավոր է միայն հասարակությունից խիստ մեկուսացման պայմաններում՝ ուղղիչ ներգործության միջոցների

կիրառմամբ:

Ազատագրվում կարող է նշանակվել նաև հանրային աշխատանքները կատարելուց չարամտորեն խուսափող դատապարտյալների նկատմամբ՝ պատժի չկրած մասն ազատագրվմամբ փոխարինելով՝ հանրային աշխատանքների երեք ժամն ազատագրվման մեկ օրվա փոխարեն (Քրեական օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի առաջին մաս):

Ազատագրվման կատարման դեպքում դատապարտյալի իրավական դրությունը հասարակության այլ անդամների համեմատությամբ խիստ սահմանափակվում է, մասնավորապես՝ քաղաքացիական, աշխատանքային, ընտանեկան և այլ իրավունքներում: Ազատագրվումն ուղեկցվում է դատապարտյալի նկատմամբ որոշակի սահմանափակումներով, որն էապես փոխում է անձի իրավական դրությունը: Այն գրկում է դատապարտյալին ազատ տեղաշարժվելու և բնակության վայր ընտրելու իրավունքից, աշխատանքի ազատ ընտրության իրավունքից (ՀՀ Սահմանադրություն 25-րդ, 32-րդ, 33-րդ հոդվածներ), հարազատների և այլ անձանց հետ ազատորեն շփվելու իրավունքից և այլն: Ազատագրվման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիները գրկվում են նաև ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից (ՀՀ Սահմանադրության 30-րդ հոդված):

Վերոհիշյալ իրավունքների սահմանափակումները, իհարկե, նպաստում են պատժի նպատակների իրականացմանը: Սակայն այդ իրավունքների շարքում կան այնպիսի իրավունքներ, որոնցից դատապարտյալին չգրկելը, մեր կարծիքով, ոչ մի կերպ չի խոչընդոտի պատժի նպատակների իրականացմանը: Խոսքը վերաբերում է ընտրելու իրավունքին: Պետությունը, դատապարտելով հանցագործին, նրան չի գրկում քաղաքացիությունից, իսկ ընտրե-

լու իրավունքն առաջին հերթին կապված է քաղաքացիության հետ: Բացի այդ, մեր կարծիքով, արդարացի կլինի, որպեսզի ազատագրվման դատապարտվածները հնարավորություն ունենան մասնակցել հանրապետության նախագահի, օրենսդիր մարմնի (համամասնական ընտրակարգով) ընտրություններին, ինչպես նաև սահմանադրական հանրաքվեներին, քանի որ վերջիններիս գործունեությունն ինչ-որ չափով անդրադառնում է նաև ազատագրվման դատապարտվածների վրա:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ ազատագրվումը սահմանվում է երեք ամսից մինչև տասնհինգ տարի ժամկետով: Նույն հոդվածի երրորդ մասը սահմանում է, որ անզույշ հանցագործությունների համար ազատագրվումը չի կարող գերազանցել տասը տարին: Հանցագործությունների համակցությամբ պատիժ նշանակելիս ազատագրվման ժամկետները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու դեպքում ազատագրվման առավելագույն ժամկետը չի կարող գերազանցել տասնհինգ տարին, իսկ դատավճիռների համակցությամբ՝ քսան տարին (Քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի չորրորդ մաս):

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 89-րդ հոդվածը սահմանում է նույնպիսի տարբերակված մոտեցում անչափահաս դատապարտյալների տարիքի, հանցագործությունների տեսակների և ժամկետների նկատմամբ: Անչափահասների նկատմամբ ազատագրվում կարող է նշանակվել ոչ մեծ ծանրության, միջին ծանրության, ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար, ընդ որում, ոչ մեծ ծանրության հանցագործությունների համար՝ առավելագույնը մեկ տարի ժամկետով, միջին ծանրության հանցագործությունների համար՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկե-

Քրեական իրավունք

տով, մինչև տասնվեց տարին լրանալը կատարած ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցանքի համար՝ առավելագույնը յոթ տարի ժամկետով, տասնվեցից մինչև տասնութ տարին լրանալը կատարած ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցանքի համար՝ առավելագույնը տասը տարի ժամկետով:¹³

Յմահ ազատագրկում: Յմահ ազատագրկումը՝ իբրև քրեական պատժատեսակ, նախատեսված է մի շարք արտասահմանյան երկրների օրենսդրությամբ և կիրառվում է բավականին մեծ ծավալով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ ցմահ ազատագրկումը դատապարտյալին ուղղիչ հիմնարկում անազատության մեջ պահելու ձևով հասարակությունից անժամկետ մեկուսացնելն է, որը սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում կարող է նշանակվել առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար:

Յմահ ազատագրկումը դատապարտյալի մեկուսացումն է հասարակությունից՝ այդ նպատակին ծառայող հատուկ հիմնարկներում տեղավորելու միջոցով, բայց, ի տարբերություն որոշակի ժամկետով ազատագրկման, այն նշանակվում է անժամկետ: Յմահ ազատագրկման դատապարտված անձանց պատժի կրումը փակ ուղղիչ հիմնարկում: Դատակարգման այս խմբին պատկանող դատապարտյալներն առավել վտանգավոր հանցագործներ են, ուստի նրանք պահվում են խցերում, որպես կանոն, յուրաքանչյուր խցում՝ երկու դատապարտյալից ոչ ավելի: Միևնույն խցում երկուսից ավելի դատապարտյալ պահելիս պետք է հաշվի առնել յուրաքանչյուրի անձը: Դատապարտյալների խնդրանքով կամ անհրաժեշտության դեպքում, երբ նրանց անվտանգությանը վտանգ է սպառնում, ուղղիչ հիմնարկի պետի որոշմամբ դատապարտյալները կարող են պահվել մենախցում: Յմահ ազատագրկման դատապարտվածների

աշխատանքը կազմակերպվում է հատուկ կահավորված խցերում՝ հաշվի առնելով տվյալ անձանց խիստ մեկուսացնելու անհրաժեշտությունը: ՀՀ քրեակատարողական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով՝ ցմահ ազատագրկման դատապարտվածներն իրավունք ունեն սննդամթերք և առաջին անհրաժեշտության առարկաներ ձեռք բերելու համար ծախսել որոշակի գումար, ունենալ տեսակցություններ, ստանալ ծանրոցներ, հանձնույթներ և փաթեթներ: Քրեական օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ ցմահ ազատագրկման չեն կարող դատապարտվել հանցանքը կատարելիս տասնութ տարին չլրացած անձինք, հանցանք կատարելու կամ դատավճիռ կայացնելու պահին հղի վիճակում գտնվող կանայք:

Քրեական և քրեակատարողական օրենսդրությունների ուշագրավ առանձնահատկություններից է դատակարգման բոլոր խմբերի դատապարտյալների նկատմամբ պայմանական վաղաժամկետ ազատման կիրառման հնարավորությունը, այդ թվում՝ ցմահ ազատագրկման դատապարտվածների: Քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածը ցմահ ազատագրկման դատապարտյալների համար նախատեսում է վաղաժամկետ ազատման բավական խիստ պայմաններ: Մասնավորապես՝ նրանք կարող են վաղաժամկետ ազատվել, եթե դատարանը գտնի, որ նրանք պատիժը հետագա կրելու կարիք չունեն և փաստորեն կրել են ազատագրկման ոչ պակաս, քան քսան տարին (Քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածի հինգերորդ մաս): Յմահ ազատագրկում կրող անձի կողմից ազատագրկում նախատեսող նոր դիտավորյալ հանցանք կատարելու դեպքում, պայմանական վաղաժամկետ ազատման քսանամյա ժամկետը կասեցվում է մինչև նոր պատժի ժամկետի լրանալը (Քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածի յոթերորդ

մաս):

Յմահ ազատագրկումը որոշակի ժամկետով ազատագրկումից տարբերվում է նրանով, որ մեծ մասամբ դատապարտյալին գրեթե ամբողջովին գրկում է ազատվելու հնարավորությունից, քանի որ ցմահ ազատագրկման դատապարտվածի պայմանական վաղաժամկետ ազատումը հնարավոր է որպես բացառություն, և նման հնարավորություն կարող է ընձեռվել ոչ բոլոր դատապարտյալներին:

Ինչպես իրավագիտերն նշում են որոշ քրեագետներ, պետական հարկադրանքի այս միջոցը դատապարտյալին դարձնում է «անխոցելի», նույնիսկ պատիժը կրելու ընթացքում, ցանկացած նոր հանցանք կատարելու դեպքում ցմահ ազատագրկմանը լրացուցիչ պատժի ժամկետ ավելացնել հնարավոր չէ:¹⁴

Ֆինլանդիայի քրեական օրենսգրքի երկրորդ գլխի տասներեքերորդ պարագրաֆում փորձ է արվում լուծել այս խնդիրը՝ պատժի համակարգում նախատեսելով դատապարտյալին լուսավոր մեմախցում մինչև վեց տարի ժամկետով տեղավորելը (այսինքն՝ դատապարտյալը տեղավորվում է մեմախցում, որտեղ լույսը չի մարում նույնիսկ գիշերային ժամերին):¹⁵

Սակայն պրակտիկայում հնարավոր են դեպքեր, երբ ցմահ ազատագրկման դատապարտվածին հնարավոր չլինի

«ահաբեկել» ո՛չ լուսավոր մեմախցերով, ո՛չ էլ ուղղիչ հիմնարկում կիրառվող այլ պատժատեսակներով, և տվյալ հանցագործը կարող է լուրջ վտանգ ներկայացնել մյուս դատապարտյալների և նույնիսկ ուղղիչ հաստատության աշխատակիցների կյանքի ու առողջության համար: Նման դեպքերում լավագույն լուծումը, մեր կարծիքով, ցմահ ազատագրկումը մահապատժով փոխարինելն է:

Քննարկվող պատժատեսակը նախատեսված է նաև Ռ-Դ քրեական օրենսգրքով: (Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի առաջին մաս): Նույն օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ այս պատժատեսակը կարող է նշանակվել ոչ միայն դատարանի կողմից 57-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, այլև Ռ-Դ նախագահի կողմից ներման կարգով՝ մահապատժին այս պատժատեսակով փոխարինելու միջոցով:

Ինչպես ՀՀ քրեական օրենսգրքը, այնպես էլ Ռ-Դ քրեական օրենսգրքը նախատեսում են ցմահ ազատագրկման դատապարտվածների վաղաժամկետ ազատում: Սակայն, ի տարբերություն ՀՀ քրեական օրենսգրքի, Ռ-Դ քրեական օրենսգրքը նախատեսում է վաղաժամկետ ազատման ավելի ծանր պայմաններ՝ ոչ պակաս, քան քսանհինգ տարի պատիժը կրելուց հետո:

1. **Թովմասյան Ա.** Սովետական քրեական իրավունք. Ոսմունք պատժի մասին: Երևան, 1973, էջ 3:

2. **Գրիգորյան Մ.** ՀՀ քրեական իրավունք. Ընդհանուր մաս: Երևան, 2003, էջ 457:

3. **Ուզունյան Մ.** Պատիժ և դատախազականություն: Երևան, 1969, էջ 6:

4. **Թովմասյան Ա.** Սովետական քրեական իրավունք. Ոսմունք պատժի մասին: Երևան, 1973, էջ 3:

5. **Գրիգորյան Մ.** ՀՀ քրեական իրավունք. Ընդհանուր մաս: Երևան, 2003, էջ 457:

6. **Наумов А.** Русское уголовное право. Общая часть. Москва, 1997, с. 358.

7. **Милуков С. Ф.** Российская система на-

казаний. Москва. 1998, с. 21.

8. ՀՀ քրեական իրավունք. Ընդհանուր մաս: ԵՊՀ, Երևան, 2006, էջ 413:

9. Անձնական բացառիկ հանգամանքներ առկա չլինելու պետք է հասկանալ մերձավոր ազգակցների մահ կամ կյանքին սպառնացող ծանր հիվանդություն, տարերային աղետ, որը զգալի վնաս է պատճառել դատապարտյալի ունեցվածքին:

10 Նույն տեղում, էջ 414:

11 Նույն տեղում, էջ 415:

12 Նույն տեղում, էջ 417:

13 Նույն տեղում, էջ 418:

14 Նույն տեղում, էջ 420:

15 **Клюканова Т. М.** Уголовное право зарубежных стран. Москва, 1998, с. 41.

Գևորգ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

ՀՀ քրեական վերաքննիչ դատարանի
նախագահի խորհրդական

ԱՌԱՋԱԴՐՎԱԾ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՇԵՏ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵԼԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳԱՅՎԱԾ ԿԱՐԳԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԴԱՅՄԱՆ

Դատական քննության արագացված կարգն առաջին ատյանի դատարանում օրենքով սահմանված որոշակի կատեգորիայի հանցագործությունների վերաբերյալ գործերի քննության այլընտրանքային եղանակ է, որը կիրառվում է օրենքով նախատեսված հիմքի և պայմանների առկայությամբ, և որի ժամանակ դատարանն ապացույցների՝ ընդհանուր կարգով սահմանված հետազոտություն չի իրականացնում, այլ նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա կայացնում է մեղադրական դատավճիռ՝ ամբաստանյալի նկատմամբ նշանակելով օրենքով նախատեսված մեղմ պատիժ:

Դատական քննության արագացված կարգի էությունը դրսևորվում է նրանով, որ ամբաստանյալն արտահայտում է իր համաձայնությունն առաջադրված մեղադրանքի հետ (առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր է ճանաչում), այսինքն՝ չի վիճարկում նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված ապացույցների

վերաբերելիությունը, թույլատրելիությունը և արժանահավատությունը, որի հիման վրա էլ դատարանն այդ ապացույցներն ընդունում է որպես հաստատված: Դատարանը պարզում է միայն արագացված կարգ կիրառելու՝ օրենքով սահմանված հիմքի և պայմանների առկայությունը, և դրանց բավարարության դեպքում կայացնում է որոշում արագացված կարգ կիրառելու մասին: Արագացված կարգով գործի քննության ժամանակ դատարանն ապացույցների՝ ընդհանուր կարգով սահմանված հետազոտություն չի իրականացնում և արդյունքում կայացնում է մեղադրական դատավճիռ, որով նշանակված պատիժը չի կարող գերազանցել մեղսագրվող հանցագործության համար քրեական օրենքով նախատեսված առավել խիստ պատժի երկու երրորդը, իսկ եթե առավել խիստ պատժի երկու երրորդը փոքր է տվյալ հանցագործության համար նախատեսված առավել մեղմ պատժից, ապա առավել մեղմ պատիժը:

Վերոնշյալ բնորոշումից երևում է, որ դատական քննության արագացված կարգը կարող է կիրառվել միայն օրենքով սահմանված հիմքի և պայմանների առկայության դեպքում:

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական քննության արագացված կարգի կիրառման պայմաններն օրենքով նախատեսված այն պահանջներն են, որոնք լրացնում են արագացված կարգի հիմքը՝ դրա կիրառման նախաձեռնությունը և հնարավոր դարձնում արագացված կարգի կիրառումը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ և 375.2-րդ հոդվածների վերլուծությամբ կարելի է առանձնացնել դատական քննության արագացված կարգի կիրառման հետևյալ պայմանները.

1. մեղադրողի չառարկելը,
2. առաջադրված մեղադրանքի հետ ամբաստանյալի համաձայնությունը (եթե կան մի քանի ամբաստանյալներ, ապա նրանց բոլորի համաձայնությունը),
3. քրեական օրենքով նախատեսված պատժի՝ 10 տարի ժամկետով ազատազրկումը չգերազանցելը,
4. միջնորդությունը կամավոր և պաշտպանի հետ խորհրդակցելուց հետո ներկայացնելը,
5. ներկայացված միջնորդության բնույթն ու հետևանքները ամբաստանյալի կողմից գիտակցելը,
6. մեղադրյալին մեղսագրվող արարքի որակման ճիշտ լինելը:

Դատական քննության արագացված կարգի կիրառման հետ կապված ամենավիճահարույց հարցերից մեկը առաջադրված մեղադրանքի հետ մեղադրյալի համաձայնելն է:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Եթե մեղադրողը մեղադրական եզրակացությունում չի առարկել արագացված կարգ կիրառելու դեմ, ապա ամբաստանյալը կամ մեղադրյալն իրեն առաջադր-

ված մեղադրանքի հետ համաձայնվելու դեպքում իրավունք ունի միջնորդելու արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու մասին այն հանցագործություններով, որոնց համար Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատիժը չի գերազանցում 10 տարի ժամկետով ազատազրկումը»:

Մեղադրանքը համարվում է առաջադրված, երբ քննիչը Քրեական դատավարության օրենսգրքի 203-րդ հոդվածին համապատասխան մեղադրյալին հայտարարում է որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը, նրան բացատրում է մեղադրանքի էությունը, պարզաբանում նրա իրավունքներն ու պարտականությունները:

Քննարկվող պայմանի հետ կապված հիմնական վիճահարույց հարցը «առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնել» և «իրեն մեղավոր ճանաչել» հասկացությունների հարաբերակցությունն է:

Որոշ հեղինակներ տարանջատում են այդ հասկացությունները և գտնում, որ արագացված կարգի կիրառման համար անհրաժեշտ է միայն մեղադրյալի համաձայնությունը մեղադրանքի հետ՝ անկախ այն բանից, թե նա իրեն մեղավոր ճանաչո՞ւմ է կամ զղջո՞ւմ է կատարած արարքի համար:¹

Ա.Շամարդինը նշում է, որ տեսական առումով քրեական հայցի հետ համաձայնելը մեղքն ընդունելու հետ չի նույնանում, հետևաբար մեղադրյալը կարող է համաձայնել մեղադրանքի հետ՝ առանց մեղքն ընդունելու:²

Քրեական դատավարություն

Յու. Ուլտուրգաշևը գրում է. «Մեղադրանքի հետ համաձայնելը մեղքն ընդունելու հետ չի նույնանում, իսկ արագացված կարգի իմաստն էլ հենց այն է, որ դատարանը պարզում է ոչ թե ամբաստանյալի կողմից իրեն մեղավոր ճանաչելը, այլ մեղադրանքի հետ համաձայնելը»:³

Նշված մոտեցումների հիմքը մեղադրանքի ընկալումն է միայն որպես արարքի իրավաբանական որակում:

Գործնականում այս մոտեցումն օրենսդրական ամրագրում է ստացել Լատվիայի քրեական դատավարության օրենսգրքում, որի 544-րդ հոդվածի 2-րդ մասը դատական քննության ընթացքում համաձայնություն կնքելու պայման համարում է վերագրվող հանցագործության տեսակը, մեղադրանքի հետ համաձայնելը և մեղքն ընդունելը: Այսինքն՝ այստեղ մեղադրանքի հետ համաձայնելն ու մեղքն ընդունելն առանձնացված են: Հետևաբար, Լատվիայի Հանրապետության օրենսդիրը հնարավոր է համարում համաձայնել մեղադրանքի հետ առանց իրեն մեղավոր ճանաչելու:

Կա նաև հակառակ կարծիքը: Մասնավորապես՝ Կ.Ա.Ռ-իբալովը նշում է. «...«Մեղադրյալի կողմից առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնել» բառակապակցության տակ պետք է հասկանալ մեղադրյալի կողմից առաջադրված մեղադրանքի բոլոր կետերով իրեն լրիվ և առանց պայմանների մեղավոր ճանաչելը»:⁴

Նույն կարծիքին է նաև Վ.Ս. Ժիգուլիչը, նշելով, որ դատական քննության արագացված կարգի ոգուն ավելի շատ համընկնում է «մեղադրանքի հետ համաձայնել» և «մեղքն

ընդունել» եզրույթների՝ որպես հոմանիշների ընկալումը:⁵

Գրականության մեջ նշվում է նաև. «...«Մեղքի ճանաչում», «մեղքի ընդունում» հասկացությունները պետք է մեկնաբանվեն մեղադրանքի հետ համաձայնելու կամ մեղադրանքն ընդունելու իմաստով»:⁶

Ա. Տոկլաչենկոն անհնարին է համարում մեղադրյալի կողմից մեղադրանքի հետ համաձայնելը՝ առանց իրեն մեղավոր ճանաչելու:⁷

Մենք լիարժեքորեն ընդունում ենք վերջին մոտեցումը: Անձը ո՛չ տեսականորեն և ո՛չ էլ գործնականում չի կարող համաձայնել մեղադրանքի հետ առանց իրեն մեղավոր ճանաչելու: Դա պայմանավորված է «մեղադրանք» հասկացության բովանդակությամբ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 20-րդ կետը մեղադրանքը բնորոշում է որպես նույն օրենսգրքով նախատեսված կարգով ներկայացված հիմնավորում՝ որոշակի անձի կողմից քրեական օրենսգրքով չթույլատրված կոնկրետ արարքի կատարման մասին:

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանը **Արթուր Սերոբյանի գործով** 30.03.2007թ. որոշման մեջ նշել է. «Եթե Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 19-րդ հոդվածում օգտագործված «մեղադրանք» եզրույթը հասկացվի սուսկ «քրեաիրավական որակում» իմաստով, և այն իր մեջ չներառի արարքի քրեաիրավական որակման հիմքում ընկած փաստական հանգամանքները, ապա կասկածյալի և մեղադրյալի պաշտ-

պանության իրավունքը չի լինի կոնկրետ և իրական, այլ կլինի վերացական և պատրանքային, քանի որ առանց փաստական հիմքի՝ քրեաիրավական որակումից պաշտպանվելու իրավունքը առարկայազուրկ է»:⁸

Թեև վերոնշյալ մեկնաբանությունը վերաբերում է մեղադրանքին ամբաստանյալի պաշտպանության իրավունքի տեսանկյունից, այնուամենայնիվ այն լիովին համապատասխանում է «մեղադրանք» հասկացության՝ Զր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածի 20-րդ կետում տրված ավելի ընդհանուր բնորոշմանը և բխում է դրանից, հետևաբար տարածելի է այդ հասկացության նկատմամբ բոլոր առումներով:

Մեղադրանք հասկացության նման մեկնաբանությունը բխում է նաև մեղադրանք առաջադրելու կարգը սահմանող ՀՀ քր. դատ. օր-ի 203-րդ հոդվածի 2-րդ մասից, համաձայն որի՝ քննիչը, հավաստիանալով մեղադրյալի ինքնության մեջ, նրան հայտարարում է որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը և բացատրում առաջադրված մեղադրանքի էությունը: Այսինքն՝ *մեղադրանք* առաջադրելը, արարքի իրավաբանական որակմանը ծանոթացնելուց զատ, ենթադրում է նաև դրա էության պարզաբանում:

Հետևաբար մեղադրանքն իրենից ներկայացնում է փաստական և իրավաբանական տարրերի ամբողջություն: Այն իր մեջ ներառում է մեղադրյալին մեղսագրվող արարքը, դրա փաստական հանգամանքները և քրեական հետապնդման մարմնի կողմից այդ արարքին տրված որակումը: Ուստի, առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնել, նշանակում է մեղադրյալի կողմից ընդունել,

որ ինքը մեղադրական եզրակացությունում նշված պայմաններում կատարել է դրանում նկարագրված արարքը և որ այդ արարքը պետք է որակվեր քրեական օրենսգրքի հենց այն հոդվածով, որով որակվել է: Սա լիարժեքորեն համապատասխանում է «մեղադրյալի կողմից իր մեղքն ընդունելուն»:

Այս մոտեցումն արտահայտվում է նաև ՌԳ Գերագույն դատարանի նախագահության՝ «դատարանների կողմից քրեական գործերով դատական քննության արագացված կարգի կիրառման մասին» 05.12.2006թ. թիվ 60 որոշման մեջ, համաձայն որի՝ արագացված կարգի կիրառման դեպքում պարտադիր է ամբաստանյալի կողմից իր մեղքն ընդունելը:

Առանց մեղքն ընդունելու մեղադրանքի հետ համաձայնելը հնարավոր է ամերիկյան «մեղքի ընդունման գործարքի» պայմաններում, քանի որ «ԱՄՆ քրեական դատավարությունում մեղադրանքի հետ համաձայնելն ունի երկակի նշանակություն. նախ՝ իրեն մեղավոր ճանաչելը, և երկրորդ՝ մեղադրանքի հետ համաձայնելը՝ այն չվիճարկելու իմաստով»:⁹

Մեր կարծիքով, «մեղադրանք» հասկացության՝ ՀՀ քր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածով տրված բնորոշման պայմաններում մեղադրանքի հետ համաձայնելն առանց մեղադրյալի կողմից իրեն մեղավոր ճանաչելու չի կարող լինել:

Հետևաբար, ինչպես նշվում է գրականության մեջ, եթե մեղադրյալն իրեն մեղավոր չի ճանաչում առաջադրված մեղադրանքում, ապա դատարանը պարտավոր է մերժել արա-

Քրեական դատավարություն

գացված կարգ կիրառելու մասին նրա միջնորդությունը և գործը քննել ընդհանուր կարգով:¹⁰

Սույն պայմանի հետ կապված հաջորդ վիճահարույց հարցը վերաբերում է մեղադրյալի՝ առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնության իրական կամ ձևական լինելուն: Այսինքն՝ արդյո՞ք մեղադրյալը պարտավոր է արտահայտել իր իրական վերաբերմունքը մեղադրանքի նկատմամբ, իրականում ընդունել մեղքը, թե նա կարող է նաև իրականում համաձայն չլինել առաջադրված մեղադրանքի հետ, չընդունել իր մեղքը, բայց ձևականորեն հայտարարել, որ համաձայն է առաջադրված մեղադրանքի հետ և միջնորդել արագացված կարգ կիրառելու մասին:

Երկրորդ տարբերակն ավելի շատ բնութագրական է «մեղքի ընդունման գործարքին», որի դեպքում տեղի է ունենում ակնհայտ գործարք մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի միջև, և գործով օբյեկտիվ ճշմարտության բացահայտումը սկսվում է երկրորդ պլան: Այստեղ կարևորը քրեաիրավական վեճի արագ լուծումն է:

Ի. Ալեքսանդրովան, Ի. Կրուզովը, Ա. Կուչինը և Ա. Սնոլինը թեև նշում են, որ մեղադրանքի հետ համաձայնելը ենթադրում է մեղադրյալի կողմից իր մեղքի լրիվ ընդունում, այնուամենայնիվ գտնում են, որ դատարանը պարտավոր չէ պարզել՝ արդյո՞ք մեղադրյալն անկեղծորեն զոջում է իր արարքի համար, թե իր համաձայնությունն արտահայտել է՝ ելնելով որոշակի նկատառումներից, օրինակ՝ պատժի սպառնալիքից դրդված: Նրանք գտնում են, որ մեղադրյալը պետք է ձևականորեն իրեն մեղավոր

ճանաչի առաջադրված մեղադրանքում և կատարի դրական գործողություններ:¹¹

Մեր կարծիքով մեղադրյալի՝ իրականում իրեն մեղավոր ճանաչելը կարևոր նշանակություն ունի արագացված կարգի կիրառման հարցում՝ պայմանավորված նաև «մեղադրանքի հետ համաձայնել» և «մեղքն ընդունել» հասկացությունների՝ վերը քննարկված հարաբերակցությամբ:

Գտնում ենք, որ դատարանը մեղադրյալի կողմից իրեն իրականում մեղավոր ճանաչելու մասին կասկածներ ունենալու դեպքում պարտավոր է մերժել արագացված կարգի կիրառումը հետևյալ պատճառաբանությամբ. ՀՀ քր. դատ. օր-ի 375.1-րդ հոդվածը արագացված կարգի կիրառման պայման է համարում առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնելը, այսինքն՝ ամբաստանյալի կողմից իրեն մեղավոր ճանաչելը: Իսկ եթե մեղադրանքի հետ համաձայնությունը ձևական է, ուրեմն ամբաստանյալն իրեն մեղավոր չի ճանաչում, այսինքն՝ բացակայում է արագացված կարգի կիրառման պայմաններից մեկը:

Բացի այդ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 23-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատարանը կաշկանդված չէ կողմերի կարծիքներով և իրավունք ունի սեփական նախաձեռնությամբ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել քրեական գործով ճշմարտությունը բացահայտելու համար: Նույն օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի վերլուծությունը թույլ է տալիս նշել, որ դատարանը որպես քրեական դատավարություն իրականացնող մարմին պարտավոր է ձեռնարկել բոլոր

միջոցառումները, որպեսզի ոչ մի անմեղ անձ հանցանքի կատարման մեջ չկասկածվի, չմեղադրվի և չդատապարտվի:

Առանց գործով ձեռք բերված ապացույցները հետազոտելու դատարանն ամբաստանյալին մեղավոր է ճանաչում և դատապարտում մեղադրանքի հետ համաձայնելու մասին նրա հայտարարության հիման վրա, որն այդ պահին դատարանի համար միակ «ապացույցն» է մեղադրյալի մեղավորության մասին: Եթե ամբաստանյալն իրեն մեղավոր է ճանաչում ձևականորեն, այսինքն՝ իրականում իրեն համարում է անմեղ, ապա դատարանը չի ունենում որևէ հիմնավորում նրան մեղավոր ճանաչելու համար:

Այլ հարց է, որ դատարանի համար դժվար է պարզել՝ արդյո՞ք մեղադրյալն իրականում իրեն մեղավոր ճանաչում է, թե ոչ:

Ինչ վերաբերում է մեղադրյալի անկեղծ զոջալուն, ապա, մեր կարծիքով, այն որևէ նշանակություն չպետք է ունենա արագացված կարգի կիրառման համար: Ձղջալը հոգեբանական զգացում է: Դրա տակ պետք է հասկանալ անձի ափսոսալը: Մինչդեռ մեղադրյալը կարող է ընդունել իր մեղավորությունը, պատրաստ լինել կրելու պատիժ, սակայն չզղջալ, չափսոսալ և չփռչմանել արարքի համար: Օրինակ՝ երբ հանցագործությունը կատարվել է տուժողի հակաօրինական կամ հակաբարոյական վարքագծի հետևանքով:

Եթե գործով առկա են մի քանի մեղադրյալներ, ապա արագացված կարգ կիրառելու համար անհրաժեշտ է նրանցից յուրաքանչյուրի համաձայնությունը: Քրեական դատավա-

րության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 5-րդ մասն ուղղակիորեն սահմանում է, որ եթե միևնույն գործով մի քանի ամբաստանյալներից կամ մեղադրյալներից թեկուզ մեկն առարկում է դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու դեմ, ապա գործի քննությունը կատարվում է ընդհանուր կարգով:

Դ. Լյուբիշկինն առաջարկում է անջատել միջնորդություն չներկայացրած ամբաստանյալների գործերը և քննել առանձին վարույթում, քանի որ նրանց կողմից միջնորդություն չներկայացնելը խոչընդոտում է մյուսների նկատմամբ արագացված կարգի կիրառմանը և նրանց նկատմամբ մեղմ պատիժ նշանակելուն:¹²

Գտնում ենք, որ ընդհանուր կարգով դատական քննություն պետք է իրականացվի ոչ միայն այն դեպքում, երբ մեղադրյալներից մեկն ուղղակիորեն արտահայտում է իր առարկությունն արագացված կարգի կիրառման դեմ, այլ նաև այն դեպքում, երբ մեղադրյալներից մեկն ուղղակի իրեն մեղավոր չի ճանաչում, որովհետև տվյալ դեպքում մեղադրյալներից մի քանիսի ընդունած հանգամանքները մյուս մեղադրյալի կողմից վիճարկվելու են: Դա միանշանակ պետք է հարուցի դատարանի կասկածը մյուս մեղադրյալների կողմից իրենց իրականում մեղավոր ճանաչելու վերաբերյալ:

Եթե ամբաստանյալներից մեկի նկատմամբ բավարար չեն օրենքով նախատեսված մյուս պայմանները, օրինակ, նրան մեղսագրվող արարքի համար քրեական օրենքով նախատեսված է 10 տարի ժամկետով ազատազրկումը գերազանցող պատիժ,

Քրեական դատավարություն

ապա դա չպետք է խոչընդոտի մյուս ամբաստանյալների նկատմամբ արագացված կարգ կիրառելուն: Այս դեպքում, մեր կարծիքով, դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան պետք է անջատի այդ մեղադրյալի նկատմամբ գործի վարույթը, եթե անջատումը չի կարող բացասաբար անդրադառնալ գործի քննության լրիվության, օբյեկտիվության և բազմակողմանիության վրա:

Քանի որ ամբաստանյալի կողմից քաղաքացիական հայցն ընդունելը որպես դատական քննության արագացված կարգի կիրառման առանձին պայման քրեադատավարական օրենքով նախատեսված չէ, նպատակահարմար ենք համարում քննարկվող պայմանի շրջանակներում անդրադառնալ նաև դրան՝ հաշվի առնելով մեղադրյալի կողմից մեղադրանքի հետ համաձայնելու և քաղաքացիական հայցն ընդունելու փոխադարձ կապը:

Քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ եթե տվյալ գործով հարուցված է նաև քաղաքացիական հայց, և ամբաստանյալը կամ քաղաքացիական պատասխանողն ընդունում է այն, ապա դատարանը դատավճռով բավարարում է նաև քաղաքացիական հայցը, եթե այն չի հակասում օրենքին: Այդ դեպքում դատարանը պետք է լրացուցիչ պարզի, թե արդյո՞ք հայցի ընդունումը կամավոր է և արդյո՞ք չի վերաբերում այլ անձանց իրավունքներին: Դատարանը, գտնելով, որ հայցի ընդունումը հակասում է օրենքին կամ կամավոր չէ, կամ վերաբերում է այլ անձանց իրավունքներին,

հայցը թողնում է առանց քննության՝ քաղաքացիական հայցվորին բացատրելով քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց ներկայացնելու նրա իրավունքը:

Իսկ այն դեպքում, երբ ամբաստանյալը կամ քաղաքացիական պատասխանողը քաղաքացիական հայցը չի ընդունում, ապա դատարանը քաղաքացիական հայցը թողնում է առանց քննության՝ քաղաքացիական հայցվորին բացատրելով քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց ներկայացնելու նրա իրավունքը: Օրենքի տրամաբանությունից բխում է, որ դատարանը քաղաքացիական հայցն առանց քննության պետք է թողնի նաև այն դեպքում, երբ ամբաստանյալը համաձայն չէ հայցի չափի հետ:

Մենք կիսում ենք գրականության մեջ առկա կարծիքն այն մասին, որ օրենսդրական այսպիսի լուծումը չի բխում արդարադատության արդյունավետության սկզբունքից և չի ապահովում տուժողի իրավունքների պաշտպանությունը:¹³

Մեր կարծիքով, եթե ամբաստանյալն ընդհանրապես չի ընդունում քաղաքացիական հայցը, ապա դատական քննության արագացված կարգի կիրառումը պետք է բացառվի: Արագացված կարգը պետք է կիրառվի, իսկ քաղաքացիական հայցը թողնվի առանց քննության միայն այն դեպքում, երբ մեղադրյալի անհամաձայնությունը կապված է հայցապահանջի չափի հետ:

Ի դեպ, ՌԴ Գերագույն դատարանի նախագահության 05.03.2004թ. որոշմամբ սահմանվել է, որ դատական քննության արագացված կարգի

կիրառումը թույլատրելի է, եթե մեղադրյալն ընդունել է ներկայացված քաղաքացիական հայցը:

Գրանով փաստորեն որոշակի երաշխիք է ստեղծվել արագացված կարգ կիրառելու դեպքում տուժողի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար:

Ինչպես տեսնում ենք, դատական քննության արագացված կարգի կիրառման հետ կապված մի շարք կարևոր հարցեր ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով թերի են կարգավորված կամ ընդհանրապես կարգավորված չեն: Կարծում ենք, որ

բարձրացված վիճահարույց հարցերի քննարկման արդյունքում առաջարկված լուծումների օրենսդրական ամրագրումը կարևոր նշանակություն կարող է ունենալ նշված պայմանի բովանդակության հստակեցման և պրակտիկայում դրա միասնական մեկնաբանության ապահովման համար: Միաժամանակ կարելի է նկատել, որ բարձրացված առանձին հարցեր հնարավոր է լուծել նաև ՀՀ վճարել դատարանի կողմից իր՝ օրենքի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու գործառույթի իրականացմամբ:

1. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебник. Отв. ред. **П.А.Лушинская**, с. 538. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ. Отв. ред. **Д.Н. Козак, Е.Б. Мизулина**. М., 2002г., с. 541.

2. **Шамардин А.А.** Проблемы обеспечения гарантий прав личности при особом порядке судебного разбирательства. Труды Оренбургского института/ филиала/ Государственного учреждения высшего профессионального образования Московская государственная юридическая академия (выпуск шестой), Оренбург, 2005г., с. 282.

3. **Ултургаишев Ю.С.** Некоторые вопросы рассмотрения уголовных дел в особом порядке судебного разбирательства. Правосудие в Хакасии, 2005г/1. <http://supcourt.khakasnet.ru/jurnal.html>

4. **Рыбалов К.А.** Особый порядок судебного разбирательства в Российской Федерации и проблемы его реализации. М., 2004г., с. 31.

5. **Жигулич В.С.** Сокращенное судебное разбирательство в уголовном процессе России и Белоруси. www.plusgarantiya.rudocug-pd/.

6. **Ղանբարյան Ա., Պողոսյան Տ.** Դատական քննության արագացված կարգը Հայաստանի Հանրապետության քրեական

դատավարությունում: Երևան, 2008թ., էջ 29:

7. **Толкаченко А.** Уголовно-правовые аспекты особого порядка судебного разбирательства. Уголовный процесс 9/2006г., с. 36-44.

8. **Ս. Մերդրյանի գործով** ՀՀ վճարել դատարանի 30.03.2007թ. որոշումը, կետ 4.2:

9. **Дементьев О.М.** “Сделка о признании вины”-сравнительно-правовой анализ некоторых аспектов. Вопросы правоведения. Сборник научных трудов юридического факультета. Выпуск 5, Тамбов, 2005г., с. 132.

10. Комментарий к уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. Под общей редакцией А.А. Чекалина. Издво “Экзамен”, Москва, 2006г., с. 757.

11. **Александрова И.А., Круглов И.В., Кучин А.Ф., Смолин А.Г.** Уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты сделки о признании уголовного иска; МВД РФ, Нижегород. Акад.- Н. Новгород, 2007г., с. 132-135.

12. **Любишкин Д.Е.** Особый порядок судебного разбирательства при согласии обвиняемого с предъявленным обвинением. Автореф. ...Дисс. Канд. юрид. наук. Владимир, 2006г., с. 14.

13. **Ղանբարյան Ա., Պողոսյան Տ.** Դատական քննության արագացված կարգը Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարությունում: Երևան, 2008թ., էջ 24:

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ
(ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Հ.Թոսունյան» ՍՊԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) տնօրեն Հակոբ Թոսունյանի վճռաբեկ բողոքը Վարչական դատարանի 11.07.2008 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության Կապանի տարածքային հարկային տեսչության (այսուհետ՝ Տեսչություն) ընդդեմ Ընկերության տնօրեն Հակոբ Թոսունյանի՝ 20.000 դրամ վարչական տուգանքի բռնագանձման պահանջի մասին, և ըստ հակընդդեմ հայցի՝ 25.03.2008 թվականի թիվ 087048 որոշումը և 20.02.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտը վերացնելու պահանջների մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Տեսչությունը պահանջել է Ընկերության տնօրեն Հակոբ Թոսունյանից բռնագանձել 20.000 դրամ վարչական տուգանքի գումարը: Հակընդդեմ հայցով Հակոբ Թոսունյանը պահանջել է վերացնել Տեսչության 25.03.2008 թվականի թիվ 087048 որոշումը և 20.02.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտը:

Վարչական դատարանի 11.07.2008 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Հակոբ Թոսունյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Տեսչությունը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում՝ ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը խախտել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի պահանջները:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Հակընդդեմ հայցը մերժվել է վիճարկվող ակտը բողոքարկելու ժամկետների բաց թողման պատճառաբանությամբ: Վարչական դատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ ակտը բողոքարկվել է ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության գանգատարկման հանձնաժողովին, որպիսի պայմաններում դատական կարգով ակտի բողոքարկման հա-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

մար ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված են այլ ժամկետներ:

Վերոգրյալի հիման վրա վճռաբեկ բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վարչական դատարանի 11.07.2008 թվականի վճիռը՝ 20.01.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջը մերժելու մասով, այդ մասով փոփոխել դատական ակտը՝ հակընդդեմ հայցը բավարարել:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմքերը և փաստարկները.

Վարչական դատարանի կողմից դատական սխալ թույլ չի տրվել: Անձն անհիմն չի գրկվել դատական պաշտպանության իրավունքից, քանի որ իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմք է հանդիսանում վարչական ակտի ուժի մեջ մտնելը: Այդ պահից առաջանում է անձի օրենքով երաշխավորված իրավական պաշտպանության միջոցներից օգտվելու իրավական հնարավորությունը, որից օգտվել է պատասխանողը՝ վարչական տուգանքի որոշումը վերացնելու պահանջով դիմելով դատական պաշտպանության: Նշված պահանջն իրավացիորեն մերժվել է Վարչական դատարանի կողմից:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1. ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության պետի 14.02.2008 թվականի թիվ 1110403 հանձնարարագրի հիման վրա իրականացված ստուգման արդյունքում Տեսչության 20.02.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտով Ընկերությանն առաջադրվել են լրացուցիչ հարկային պարտավորություններ:

2. Ընկերության տնօրենը ակտի օրինակը ստացել է 22.02.2008 թվականին:

3. 13.03.2008 թվականին ակտը բողոքարկվել է ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության գանգատարկման հանձնաժողովին (այսուհետ՝ Հանձնաժողով):

4. Հանձնաժողովի 28.03.2008 թվականի որոշմամբ ակտը թողնվել է անփոփոխ:

5. Ակտի վիճարկման պահանջը դատարան է ներկայացվել 20.05.2008 թվականին:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքը հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վիճարկման հայցի դեպքում հայցը դատարան կարող է ներկայացվել վարչական ակտի ուժի մեջ մտնելու պահից երկամսյա ժամկետում, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ վարչական մարմնի ընդունած ակտը կամ ակտը չընդունելը կամ գործողություն կատարելը կամ չկատարելը բողոքարկվել է վարչական կարգով, սույն հոդվածով սահմանված ժամկետները հաշվարկվում են բողոքի քննության համար սահմանված ժամկետի ավարտից հետո:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրեն-

Դատական պրակտիկա

քի 46-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վարչական վարույթի առավելագույն ժամկետը 30 օր է:

Սույն գործով հայցի մերժման հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ Ընկերությունը բաց է թողել վարչական ակտի վիճարկման ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ժամկետը:

Վարչական դատարանի վերոնշյալ եզրահանգումը Վճռաբեկ դատարանն ասնհիմն է համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Տեսչության 20.02.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտն Ընկերության տնօրենին ներկայացվել է 22.02.2008 թվականին: 13.03.2008 թվականին ակտը վարչական կարգով բողոքարկվել է Հանձնաժողովին, որի 28.03.2008 թվականի որոշմամբ ակտը թողնվել է անփոփոխ: Վերոնշյալից հետևում է, որ Տեսչության 20.02.2008 թվականի ակտը դատական կարգով կարող էր բողոքարկվել 14.04.2008-ից (վարչական կարգով ակտի բողոքարկման համար սահմանված երեսնօրյա ժամկետն ավարտվելու հաջորդ օրվանից) հաշվարկված երկու ամսվա ընթացքում՝ մինչև 14.06.2008 թվականը:

Սույն գործով Տեսչության 20.02.2008 թվականի թիվ 1110403 ակտի վիճարկման պահանջը դատարան է ներկայացվել 20.05.2008 թվականին: Այսինքն, Ընկերությունն ակտի վիճարկման պահանջը դատարան է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի պահանջների պահպանմամբ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջների խախտման արդյունքում պատասխանողը գրկվել է դատական կարգով բողոքարկված վարչական ակտի ըստ էության քննության հնարավորությունից:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը բավարար է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի համաձայն, Վարչական դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 222-րդ, 240-2411-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել Վարչական դատարանի 11.07.2008 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՆՏԵՆՍԻՎՆԵՐՆԵՐ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)**

2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով Համո Բալասանյանի վճռաբեկ բողոքը Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 19.12.2007 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի Սուրեն Բալասանյանի ընդդեմ Համո Բալասանյանի՝ հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը հարգելի ճանաչելու, բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու և 2.292.410 ՀՀ դրամի չափով վնասի հատուցման պահանջների մասին, և ըստ Համո Բալասանյանի հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Սուրեն Բալասանյանի՝ 2.685.575 ՀՀ դրամ պատճառված վնասը բռնագանձելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1.Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Սուրեն Բալասանյանը պահանջել է հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումը, վերականգնել բաց թողնված ժամկետը և որպես վնասի հատուցում Համո Բալասանյանից բռնագանձել 2.292.410 ՀՀ դրամ:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Համո Բալասանյանը պահանջել է Սուրեն Բալասանյանից բռնագանձել 2.685.575 ՀՀ դրամ՝ որպես պատճառված վնասի հատուցում:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 07.12.2006 թվականի վճռով հայցը և հակընդդեմ հայցը մերժվել են:

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 19.12.2007 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Համո Բալասանյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Սուրեն Բալասանյանի ներկայացուցիչը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

1. Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 78-րդ և 104-րդ հոդվածների պահանջները:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Դատական պրակտիկա

Վերաքննիչ դատարանը գործը քննել է պատասխանողի բացակայությամբ, որը պատշաճ ծանուցված չի եղել դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին:

Նախկինում Վերաքննիչ դատարանի կողմից առանց քննության են թողնված եղել սկզբնական և հակընդդեմ հայցերը: Հետագայում սկզբնական հայցով հայցվորը կրկին դիմել է դատարան իր հայցը քննելու խնդրանքով, սակայն հակընդդեմ հայցով հայցվորը կամ նրա ներկայացուցիչը նման խնդրանք դատարանին չեն ներկայացրել: Սակայն, Վերաքննիչ դատարանը այդ պայմաններում քննության է առել թե սկզբնական և թե հակընդդեմ հայցերը:

2. Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածի պահանջները:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Սկզբնական հայցով հայցվորը պահանջել է հարգելի ճանաչել հայցային վաղեմության բաց թողնված ժամկետը և վերականգնել այն, որին դատարանը եզրափակիչ մասում ընդհանրապես չի անդրադարձել, սակայն վճռել է հոգուտ հայցվորի բռնագանձել գումար:

Դատարանը պետք է կիրառեր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածը և մերժեր սկզբնական հայցը, քանի որ հայցվորը պատասխանողի մեղքով որևէ վնաս չի կրել: Վճռի պատճառաբանական մասում չեն նշվել այն փաստարկները, որոնց վրա հիմնված են դատարանի հետևությունները, ինչպես նաև այն օրենքները և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է Վերաքննիչ դատարանը սկզբնական հայցը բավարարելիս:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 19.12.2007 թվականի վճիռը և սկզբնական հայցի մասով օրինական ուժ տալ Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 07.12.2006 թվականի վճռին, իսկ հակընդդեմ հայցի մասով որոշում կայացնել այն առանց քննության թողնելու մասին:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմնավորումները.

Բողոքում նշված պնդումները անհիմն են, քանի որ գործը քննող դատարանն ընթացք է տվել մեկ վարույթի տակ գտնվող գործին: «ՀԱՄԿ» արտադրական կոուպերատիվի սեփականաշնորհման և գրանցման համար հայցվոր Սուրեն Բալասանյանը 1997 թվականի սեպտեմբեր ամսից մինչև 2003 թվականի մարտ ամիսը ներառյալ նյութաիրավական իմաստով կրել է 2.278.369 ՀՀ դրամի վնաս, որի մասին են վկայում մուտքի անդորրագրերը և մյուս փաստաթղթերով կատարած ծախսերը:

3.Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

- 1) Վերաքննիչ դատարանի 23.03.2007 թվականի որոշմամբ հայցը և հակընդդեմ հայցը թողնվել են առանց քննության:
- 2) 02.10.2007 թվականին հայցի մասով գործի վարույթը վերսկսելու մասին

դիմում է ներկայացվել Ս.Բալասանյանի ներկայացուցչի կողմից: Հ.Բալասանյանի կողմից հակընդդեմ հայցով գործի վարույթը վերսկսելու մասին դիմում չի ներկայացվել:

3) Վերաքննիչ դատարանը գործը քննել է Հ.Բալասանյանի բացակայությամբ, որը պատշաճ ծանուցված չի եղել դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքերի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ

1) բողոքն առաջին հիմքով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող անձինք դատական ծանուցագրերով տեղեկացվում են դատական նիստի կամ առանձին դատավարական գործողություններ կատարելու ժամանակի և վայրի մասին: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ծանուցագիրն ուղարկվում է պատվիրված նամակով՝ հանձնման մասին ծանուցմամբ կամ հաղորդագրության ձևակերպումն ապահովող կապի այլ միջոցների օգտագործմամբ կամ հանձնվում է ստացականով: Սա ենթադրում է գործին մասնակցող անձանց դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին իրազեկելու կապակցությամբ դատարանի ակտիվ գործողություններ, որոնք պետք է իրականացվեն միայն վկայակոչված հոդվածով նախատեսված միջոցների և եղանակների օգտագործմամբ: Ընդ որում, անկախ ծանուցման եղանակից, ծանուցումը պետք է լինի այնպիսին, որով հնարավոր է ապացուցել գործին մասնակցող անձին (անձանց) դատական նիստի մասին տեղեկացնելու փաստը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 78-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, Համո Բալասանյանին պատշաճ ձևով չի տեղեկացրել դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին, գործը քննել է նրա բացակայությամբ ու վճիռ կայացրել: Քաղաքացիական գործում առկա չէ 19.12.2007 թվականի դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին Համո Բալասանյանին պատշաճ ծանուցելու վերաբերյալ որևէ ապացույց:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում անդրադարձել և գնահատման առարկա է դարձրել այն դեպքերը, երբ դատարանը գործը քննել է գործին մասնակցող անձանցից որևէ մեկի բացակայությամբ: Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, արձանագրել է կողմերի իրավահավասարության և մրցակցության դատավարական սկզբունքների խախտում և, ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով, բեկանել է դատական ակտը (իրավական հիմնավորումները տե՛ս Շենգավիթի թաղապետարան ընդդեմ Ալվինա և Լիանա Կազկոներ, Արամ, Ֆրունզ և Նարեկ Մարկոսյաններ, 21.12.2006թ. քաղաքացիական գործ թիվ 3-2236/Ա (քնակելի տարածու-

Դատական պրակտիկա

թյան օգտագործման իրավունքը փոխհատուցմամբ դադարեցնելու պահանջով) Վճռաբեկ դատարանի որոշումների ընտրանի, հատոր առաջին, էջ 473-476):

Վերը նշվածի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը նպատակահարմար չի համարում կրկին անդրադառնալ նշված իրավական հարցի գնահատականին:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 2-րդ ենթակետի համաձայն՝ վճիռը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման, եթե դատարանը գործը քննել է գործին մասնակցող անձանցից որևէ մեկի բացակայությամբ, որը պատշաճ ձևով չի տեղեկացվել նիստի ժամանակի և վայրի մասին:

Վերաքննիչ դատարանի կողմից գործի քննության պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ հայցը կամ դիմումն առանց քննության թողնելու համար հիմք ծառայած հանգամանքները վերանալուց հետո հայցվորը կամ դիմողն իրավունք ունի կրկին դիմել դատարան: Հ.Բալասանյանը հակընդդեմ հայցը կրկին քննելու դիմում չի ներկայացրել Վերաքննիչ դատարան: Մինչդեռ, Վերաքննիչ դատարանը, սկզբնական հայցով գործի վարույթը վերսկսելով, քննել է նաև հակընդդեմ հայցը: Հետևաբար, Վերաքննիչ դատարանի կողմից խախտվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նշված հոդվածի պահանջը:

2) Վճռաբեկ բողոքի երկրորդ հիմքին Վճռաբեկ դատարանը չի անդրադառնում, քանի որ Վերաքննիչ դատարանը գործը քննել և վճիռ է կայացրել Համո Բալասանյանի իրավունքների խախտմամբ, որի հետևանքով բողոք բերած անձի իրավական հիմնավորումները չեն հանդիսացել ստորադաս դատարանի քննության առարկա, հետևաբար դրանք Վճռաբեկ դատարանի կողմից չեն քննարկվում:

Այսպիսով, Համո Բալասանյանի վճռաբեկ բողոքի առաջին հիմքի առկայությունը բավարար է, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն, Վերաքննիչ դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 19.12.2007 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒՐԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը Վարչական դատարանի 01.08.2008 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության Սպանդարյանի 1 հարկային տեսչության (այսուհետ՝ Տեսչություն) ընդդեմ «Հայթուրթրեյթ» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն)՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին, և ըստ Ընկերության հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Տեսչության՝ 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Տեսչությունը պահանջել է բռնագանձել Ընկերությունից 20.313.500 դրամ:

Ընկերությունը հակընդդեմ հայցով պահանջել է անվավեր ճանաչել Տեսչության 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ակտը:

Վարչական դատարանի 01.08.2008 թվականի վճռով հայցը մերժվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը խախտել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի պահանջները, չի կիրառել ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Կազմակերպությունների (քաղաքացիական պարտքերի հնարավոր կորուստների պահուստի (պահուստաֆոնդի) ձևավորման դեբիտորական ու կրեդիտորական պարտքերի անհուսալի ճանաչման և դուրսգրման» կարգի (այսուհետ՝ Կարգ) 21-րդ, 22-րդ, 4-րդ և 2-րդ կետերը, սխալ է մեկնաբանել «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ժե) ենթակետը, կիրառել է նույն կարգի 24-րդ կետը, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 2-րդ և 7-րդ մասերը, որոնք չպետք է կիրառեն:

Դատական պրակտիկա

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Տեսչությունը, Ընկերության հարկային պարտավորությունները հաշվարկելիս, ստուգման ակտում հղում է կատարել կարգին՝ առանց կարգի որևէ կետ նշելու, սակայն դատարանն իր նախաձեռնությամբ մեկնաբանել է կարգի 24-րդ կետը և եզրակացրել, որ այն հակասում է օրենքին (չնշելով օրենքն ու կոնկրետ հոդվածը), և քննարկվող դեպքում պարտք առկա չէ ու հնարավոր չէ այն ներել: Այնինչ, վիճելի ակտի համաձայն՝ ընկերության 2001 թվականի ֆինանսական արդյունքներով 2002 թվականին հաշվարկվել է 48.482.000 դրամ շահաբաժին, որն ըստ կարգի մատնանշած կետերի, ընկերության կողմից պետք է վճարվեր (բաշխվեր) վերը նշած հաշվարկը կատարելուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, այսինքն՝ մինչև 2003 թվականի դեկտեմբերի 28-ը (որը նաև կետանցման ժամկետն է): Սակայն, շահաբաժնի գումարը սահմանված ժամկետում չի վճարվել. ընկերությունը, խախտելով կարգի 21-րդ կետը, 2004 թվականի դեկտեմբերի 28-ին շահաբաժնի գումարը չի դիտել որպես անհուսալի կրեդիտորական պարտք և կարգի 22-րդ կետի և «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ժե) կետի հիմքով, որպես հարկվող եկամուտ, դուրս չի գրել: Այսինքն՝ Դատարանն անտեսել է կարգի 21-րդ, 22-րդ, 4-րդ և 2-րդ կետերի պահանջները, սխալ է կիրառել կարգի 24-րդ կետը: Դատարանը նշել է, որ ապացուցված է համարում օրենքի խախտմամբ վիճելի ակտն ընդունելը՝ դարձյալ չնշելով խախտված օրենքները և չտալով խախտման հիմնավորումները:

Այնուհետև Վարչական դատարանն առանց պատճառաբանության և մեկնաբանության վկայակոչել է ընկերության լուծարման գործընթացում «Հայռուսգազարդ» և «Հայգազարդ» ՓԲԸ-ների նկատմամբ ընկերության ունեցած պահանջների իրավունքները, որոնք վերջինս 06.12.2006 թվականին զիջել է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությանը: Այնինչ նշվածը որևէ առնչություն չունի վիճելի ակտի օրինականության հարցի քննարկման, ինչպես նաև ակտում նշված քննարկվող ժամանակաշրջանի հետ, քանի որ ընկերությունն իր պահանջի իրավունքի զիջման պայմանագիրը կնքել է 06.12.2006 թվականին, իսկ պարտականությունները չի կատարել մինչև այդ առաջացած իրավահարաբերություններով:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վարչական դատարանի 01.08.2008 թվականի վճիռը, և գործն ուղարկել նոր քննության:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1. «Հայթորթրեյդ» ՓԲԸ-ն պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերություն է, որի նկատմամբ ՀՀ կառավարության 17.02.2005թ. թիվ 460-Ն որոշմամբ որոշվել է իրականացնել լուծարման գործընթաց:

2. ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության պետի 24.10.2006 թվականի թիվ 1019510 հանձնարարագրի հիման վրա Տեսչու-

թյան աշխատակիցներն ընկերությունում իրականացրել են ՀՀ օրենսդրությամբ հարկային մարմնին վերապահված իրավասության սահմաններում բյուջեի հետ փոխհարաբերությունների և հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող օրենսդրության առանձին պահանջների կատարման ճշտության ստուգում, որի արդյունքում կազմված 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ակտով ընկերությանն առաջադրվել է շահութահարկի գծով 47.974.600 ՀՀ դրամի լրացուցիչ հարկային պարտավորություն: Այդ պարտավորության գումարների հաշվարկը կատարվել է ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշման, «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7, 33, 69 հոդվածների և «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 27 հոդվածի պահանջների հիմքով:

3. Տեսչության 18.06.2007 թվականի ընկերության հարկային պարտավորությունների վերաբերյալ հաշվարկների տեղեկանքի համաձայն՝ Ընկերությունն ունեցել է հետևյալ պարտավորությունները. շահութահարկի գծով տուգանք՝ 15.434.700 դրամ, եկամտահարկի գծով ապառք՝ 63.500 դրամ, տույժ՝ 6.900 դրամ, բնապահպանության վճարի գծով ապառք՝ 1.700 դրամ, տույժ՝ 1.300 դրամ, պետական տուրքի գծով տույժ՝ 7.000 դրամ, հարկային համակարգի զարգացման խրախուսման ֆոնդի գումար՝ 4.797.400 դրամ:

4. «Հայներարտբանկ»-ի 29.08.2007թ. թիվ 2, 3 և 4 վճարման հանձնարարականների համաձայն՝ Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 300.000 դրամ եկամտահարկի գումար, 7.000 դրամ պետական տուրքի գումար և 3.000 դրամ բնապահպանական վճար: Նշված վճարումների հիմքով, բացի ընթացիկ պարտավորություններից, մարվել են նաև Ընկերության 18.06.2007թ. դրությամբ ունեցած նշված հարկատեսակների և պետական տուրքի գծով պարտավորությունները:

4.Վճարել դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Քննելով վճարել բողոքը վերը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճարել դատարանը գտնում է, որ վճարել բողոքը հիմնավոր է մասնակիորեն հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 5-7-րդ հոդվածների համաձայն՝ ռեզիդենտների համար հարկվող օբյեկտ է համարվում ՀՀ տարածքում և նրա սահմաններից դուրս ստացվող հարկվող շահույթը, որը հարկատուի համախառն եկամտի և նույն օրենքով սահմանված նվազեցումների դրական տարբերությունն է: Եկամուտ է համարվում հաշվետու տարվա ընթացքում ակտիվների ներհոսքը, աճը կամ պարտավորությունների նվազումը, որոնք հանգեցնում են հարկատուի սեփական կապիտալի ավելացմանը: Նույն օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ժե) ենթակետի համաձայն՝ եկամուտների թվին է դասվում նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով դուրս գրված անհուսալի կրեդիտորական պարտքերի գումարները:

ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Կազմակերպությունների (բացառությամբ բանկերի և ապահովագրական ընկերությունների) դեբիտորական պարտքերի հնարավոր կորուստների պահուստի (պահուստաֆոնդի) ձևավորման դեբիտորական ու կրեդիտորական պարտքերի անհուսալի ճանաչման և դուրսգրման» կարգի

Դատական պրակտիկա

(այսուհետ՝ Կարգ) 2-րդ կետի համաձայն՝ Կարգը տարածվում է շահութահարկ վճարող հանդիսացող կազմակերպությունների նկատմամբ այլ անձանց պայմանագրերից, աշխատանքային հարաբերություններ կարգավորող օրենսդրությունից, վնաս պատճառելու հետևանքով կամ օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով առաջացած պարտավորությունների (դեբիտորական և կրեդիտորական պարտքեր) վրա: Կարգի 4-րդ կետի համաձայն՝ դեբիտորական կամ կրեդիտորական պարտքը համարվում է կետանցված, եթե այն Կարգի 2-րդ կետում նշված հիմքերով սահմանված ժամկետում չի մարվել: Այն դեպքում, երբ սահմանված չէ դեբիտորական կամ կրեդիտորական պարտքի մարման ժամկետ, ինչպես նաև ցպահանջ դեբիտորական կամ կրեդիտորական պարտքերի դեպքում, դեբիտորական կամ կրեդիտորական պարտքի մարման ժամկետ է համարվում այդ պարտքն առաջացնող գործարքի (գործառնության, փաստի) կատարման օրվան հաջորդող 60-րդ օրը: Կարգի 21-րդ կետի համաձայն՝ կրեդիտորական պարտքը կետանցված դառնալու 366-րդ օրվանից համարվում է անհուսալի, որպիսի կրեդիտորական պարտքերը ենթակա են դուրսգրման՝ անհուսալի դառնալու հաշվետու տարում, և դուրս գրված անհուսալի կրեդիտորական պարտքի գումարը հաշվի է առնվում կազմակերպության հաշվետու տարվա հարկվող շահույթը (վնասը) որոշելիս, որպես եկամուտ՝ համաձայն Կարգի 22-րդ կետի:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Ընկերությունը, առաջնորդվելով ՀՀ կառավարության 05.12.2001թվականի թիվ 1194 որոշմամբ հաստատված կարգի պահանջներով, 2001 և 2002 թվականի ֆինանսական արդյունքներից ելնելով 2002 թվականին բաշխել է 48.482.000 ՀՀ դրամի, իսկ 2003 թվականին (Ընկերության բաժնետերերի ընդհանուր ժողովի 28.03.2003 թվականի որոշման հիմքով)՝ 122.865.000 ՀՀ դրամի շահաբաժիններ:

ՀՀ կառավարության 05.12.2001թ. թիվ 1194 որոշմամբ հաստատված՝ «Պետության սեփականություն հանդիսացող բաժնեմաս ունեցող ընկերություններում շահութաբաժինների վճարման գործընթացում պետական բաժնեմասի կառավարման լիազորություններն իրականացնող մարիինների աշխատանքի կազմակերպման» կարգի 9-րդ կետի համաձայն՝ ընդհանուր ժողովների կողմից տարեկան շահութաբաժինների վճարման մասին որոշումների ընդունման օրվանից եռամսյա ժամկետում, բայց ոչ ուշ, քան մինչև հոկտեմբերի 1-ը, եթե ընդհանուր ժողովն ընդունում է այդպիսի որոշում շահութաբաժինների պետական բաժնեմասին համապատասխանող մասը վճարվում է ՀՀ պետական բյուջե:

Վերը նշված իրավական ակտի բովանդակությունից հետևում է, որ Ընկերության կողմից շահաբաժինների վճարումը բաժնետիրոջը 2002 թվականի համար կարող էր կատարվել ոչ ուշ, քան 01.10.2002 թվականը, իսկ 2003 թվականի համար՝ 01.10.2003 թվականը, որպիսի գործողությունները, սակայն, ոչ միայն սահմանված ժամկետներում, այլև ընդհանրապես չեն կատարվել Ընկերության կողմից: Այսինքն՝ ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի ուժով Ընկերության նշված կրեդիտորական պարտքը կետանցված դառնալու 366-րդ օրվանից համարվել է ան-

հուսալի, որը ենթակա էր դուրսգրման՝ անհուսալի դառնալու հաշվետու տարում, իսկ դուրս գրված անհուսալի կրեդիտորական պարտքի գումարն էլ, որպես եկամուտ, պետք է հաշվի առնվեր Ընկերության հաշվետու տարվա հարկվող շահույթը որոշելիս:

«Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 33-րդ հոդվածի համաձայն՝ շահութահարկի գումարը հարկվող շահույթի նկատմամբ հաշվարկվում է 20 տոկոս դրույքաչափով: Նույն օրենքի 69-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ նշված օրենքը խախտելու համար վճարողները և դրանց պաշտոնատար անձինք պատասխանատվություն են կրում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Նույն հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ հարկային մարմին ներկայացված շահութահարկի հաշվարկում նույն օրենքով սահմանված կարգով հաշվարկված վնասն ավել ցույց տալու դեպքում ռեզիդենտ հարկ վճարողից գանձվում է տուգանք՝ ավել ցույց տված վնասի 20 տոկոսի չափով: Նշված տուգանքը չի կիրառվում այն հարկատուների նկատմամբ, որոնք մինչև հարկային մարմինների ստուգումներն ինքնուրույն հայտնաբերել են իրենց կողմից նախորդ տարիների վնասի ավել հաշվարկում, հաշվապահական հաշվառման մեջ կատարել են համապատասխան գրանցումներ և այդ մասին գրավոր տեղյակ են պահել իրենց հաշվառման վայրի հարկային մարմնին:

Միաժամանակ, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկվող օբյեկտը թաքցնելու կամ այն պակաս ցույց տալու դեպքում հարկ վճարողներից (հարկային գործակալներից) նույն օրենքով սահմանված կարգով գանձվում է թաքցված կամ պակաս ցույց տրված հարկվող օբյեկտի համար նախատեսված (հարկային տեսչության կողմից հաշվարկված) հարկի գումարը, ինչպես նաև տուգանք՝ այդ գումարի 50 տոկոսի չափով:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Տեսչության 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ստուգման ակտով Ընկերությանը լրացուցիչ հարկային պարտավորություններ են առաջադրվել վերը նկարագրված իրավախախտման համար և ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշման, «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7, 33, 69 հոդվածների, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 27 հոդվածի պահանջների հիմքով:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը, անմիջականորեն գնահատելով գործում եղած բոլոր ապացույցները, որոշում է փաստի հաստատված լինելու հարցը՝ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Դատարանը վճարի մեջ պետք է պատճառաբանի մնան համոզմունքի ձևավորումը:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանը, խախտելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի պահանջները, առանց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտելու և գնահատելու գործում առկա ապացույցները, չկիրառելով ՀՀ կառավարության 19.12.2002 թվականի թիվ 2052-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 21-րդ, 22-րդ, 4-րդ և 2-րդ կետերը, սխալ մեկնաբանելով «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ժե) ենթակետը,

Դատական պրակտիկա

եկել է անհիմն եզրահանգման այն մասին, որ Տեսչության 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ստուգման ակտը հակասում է օրենքին: Ընդ որում, նման եզրահանգման գալիս ստորադաս դատարանը կիրառել է Կարգի 24-րդ կետը, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 2-րդ և 7-րդ մասերը, որոնք սույն գործով կիրառելի չեն:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքերի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի, ՀՀ քաղաքացիական դատավարություն օրենսգրքի 227-228-րդ հոդվածների ուժով Վարչական դատարանի 01.08.2008 թվականի վճիռը մասնակի բեկանելու համար: Ընդ որում, Վարչական դատարանի վճիռը ենթակա է բեկանման մասնակիորեն, քանի որ եկամտահարկի, պետական տուրքի և բնապահպանական վճարի գծով պարտավորության գումարների բռնագանձումը Դատարանը մերժել է այդ պարտավորությունները Ընկերության կողմից կատարված լինելու հիմքով, իսկ վճռաբեկ բողոքում բացակայում է այդ հանգամանքները հերքող որևէ փաստարկ:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել Վարչական դատարանի 01.08.2008 թվականի վճիռ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության Սպանդարյանի 1 հարկային տեսչության 07.12.2006 թվականի թիվ 1019510 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու և նշված ստուգման ակտից ծագած հարկային պարտավորությունների գումարի բռնագանձումը մերժելու մասերը և այդ մասերով գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության: Վճռի մնացած մասը թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)**

2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով Վալերի Աշխեն Գուրգենի Գործունյան Ասատրյանի վճռաբեկ բողոքը Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 27.08.2008 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Վազգեն Ասատրյանի ընդդեմ Վալերի Աշխեն Գուրգենի Գործունյան Ասատրյանի, «Փարիզյան Մուրճ» ՍՊԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն), երրորդ անձ ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի «Կենտրոն» տարածքային ստորաբաժանման (այսուհետ՝ Կադաստր)՝ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Վազգեն Ասատրյանը պահանջել է ճանաչել սեփականության իրավունքն Ընկերության 50 տոկոս բաժնեմասի նկատմամբ և գրանցել սեփականության իրավունքը Երևանի Կենտրոն համայնքի Աբովյան փողոցի 23 շենքի թիվ 1 հասցեի տարածքի 1/2-րդ մասի նկատմամբ:

Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 11.12.2007 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն:

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 27.08.2008 թվականի որոշմամբ Վալերի Աշխեն Գուրգենի Գործունյան Ասատրյանի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է՝ Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 11.12.2007 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Վալերի Աշխեն Գուրգենի Գործունյան Ասատրյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Վազգեն Ասատրյանը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով. *Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը:*

Բողոքը բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև կնքված ամուսնության պայմանագրի դրույթների չկիրառումը Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է նրանով, որ ամուսնության պայմանագիրը կողմերի միջև կնքվել է

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

05.04.1995 թվականին, մինչդեռ կողմերի ամուսնությունը Ֆրանսիայում գրանցվել է 21.04.1995 թվականին: Ամուսնական պայմանագիրը կնքելու պահին կողմերն ամուսիններ չեն եղել, ուստի այդ պայմանագրի դրույթները կիրառելի չեն:

Սինչդեռ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը չի պարունակում որևէ նորմ այն մասին, թե պայմանագիրը պետք է կնքվի ամուսնանալու պահին, թե դրանից հետո, ինչպես նաև չի սահմանում դրա վերաբերյալ արգելք: Հետևաբար ամուսնական պայմանագիրը կարող է կնքվել ինչպես մինչև ամուսնությունը, այնպես էլ ամուսնության պահին կամ դրանից հետո:

Բացի այդ, Վալերի Գործունյանի կողմից առուվաճառքի պայմանագրով Վազգեն Ասատրյանից գնված Ընկերության 50 տոկոս բաժնեմասը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածով չէր կարող դիտվել որպես համատեղ ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված ոչ միայն վերոնշյալ պատճառաբանությամբ, այլև այն հիմքով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը վերաբերում է ամուսինների կողմից ամուսնության ընթացքում համատեղ ձեռք բերած գույքին, որի դեպքում այն պետք է ձեռք բերված լինի երրորդ անձից:

Երևանի Կենտրոն համայնքի Արովյան փողոցի 23 շենքի թիվ 13 բնակարանի 1/2-րդ մասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու մասով հայցը բավարարելիս Վերաքննիչ դատարանը, հաստատված համարելով վեճի առարկա գույքի արժեքի ավելացման փաստը, չի հիմնավորել նաև այդ ավելացման և Վազգեն Ասատրյանի կողմից ներդրման պատճառահետևանքային կապը:

Բացի այդ, Վերաքննիչ դատարանի որոշումը հակասում է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.06.2008 թվականի թիվ 3-422(ՎԴ) գործով կայացրած որոշմանը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 27.08.2008 թվականի որոշումը:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմնավորումները

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.06.2008 թվականի թիվ 3-422(ՎԴ) գործի փաստական հանգամանքները և սույն գործի փաստերը միմյանց հետ ընդհանրապես չեն համընկնում, ուստի այդ որոշումը սույն գործով կիրառելի չէ:

3.Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև Ֆրանսիայի Ուդան քաղաքում 05.04.1995 թվականին կնքված ամուսնության պայմանագրի համաձայն՝ Վազգեն Ասատրյանը և Վալերի Գործունյանը պայմանագիրը կնքում են ամուսնության նպատակով, որը տեղի է ունենալու 21.04.1995 թվականին Փարիզ 17-ի քաղաքապետարանում:

«Այագա ամուսինները հայտարարում են, որ որպես իրենց միության հիմք ընդունում են Գույքի Առանձին ռեժիմը, որը նախատեսված է» **Ֆրանսիայի «Քաղաքացիական օրենսգրքի 1536-1543 հոդվածներով**: Հետևաբար, ամուսիններից յուրաքանչյուրը կպահպանի այն անշարժ և շարժական գույքի սեփականությունը, կառավարումը, տիրապետումն ու ազատ տնօրինումը, որ ներկայումս պատկանում է իրեն կամ կարող է պատկանել հետագայում ցանկացած հիմքով»:

2) Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Աշխեն Գուրգենի Գործունյան Ասատրյա-

նի ամուսնությունը տեղի է ունեցել և վկայականը տրվել է 21.04.1995 թվականին: Ամուսնության վկայականի համաձայն. «... Ապագա ամուսինները հայտարարեցին, որ ամուսնական պայմանագիրը կնքվել է 1995 թվականի ապրիլի 5-ին»:

3) 17.09.1999 թվականի թիվ 0097718 սեփականության իրավունքի վկայականի համաձայն՝ Երևանի Կենտրոն համայնքի Աբովյան փողոցի 23 շենքի թիվ 1 բնակարանի սեփականատերն է Վալերի Աշխեն Գործունյանը:

4) 13.08.2004 թվականի թիվ 1463900 սեփականության իրավունքի վկայականի համաձայն՝ Երևանի Կենտրոն համայնքի Աբովյան փողոցի 23 շենքի թիվ 13 բնակարանի սեփականատերն է Վալերի Գործունյանը:

5) Ընկերության 50 տոկոս բաժնեմասը պատկանում է Վալերի Աշխեն Գործունյանին, իսկ մյուս 50 տոկոսը՝ Վազգեն Ասատրյանին:

6) 26.01.2006 թվականի թիվ 2044232 սեփականության իրավունքի վկայականի համաձայն՝ Երևանի Կենտրոն համայնքի Աբովյան փողոցի 23 շենքի թիվ 1 տարածքի սեփականատերն է Վալերի Աշխեն Գործունյանը:

7) 22.01.2007 թվականի բաժնեմասի առուվաճառքի թիվ 01 պայմանագրի համաձայն՝ Վազգեն Ասատրյանը վաճառել, իսկ Վալերի Աշխեն Գործունյանի Գործունյան Ասատրյանը գնել է Ընկերության կանոնադրական կապիտալում Վազգեն Ասատրյանին սեփականության իրավունքով պատկանող 5.026 հատ բաժնեմասը (որը մասնակիցների ընդհանուր ժողովում ապահովում է 50 տոկոս ձայնի իրավունք):

4.Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ բողոքի սահմաններում Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում գնահատման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումը.

արդյո՞ք սույն գործով կիրառելի են Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև Ֆրանսիայի Ուդան քաղաքում 05.04.1995 թվականին կնքված ամուսնության պայմանագրի դրույթները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը կարող է ճանաչվել նրանց համատեղ սեփականություն, եթե պարզվի, որ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ընդհանուր գույքի կամ մյուս ամուսնու անձնական գույքի հաշվին կատարվել են ներդրումներ, որոնք նշանակալի չափով ավելացրել են այդ գույքի արժեքը (հիմնական վերանորոգում, վերակառուցում, վերասարքավորում), եթե այլ բան նախատեսված չէ ամուսինների միջև կնքված պայմանագրով:

Վերաքննիչ բողոքի մերժման հիմքում Վերաքննիչ դատարանը դրել է այն փաստարկը, որ կողմերի միջև 05.04.1995 թվականին կնքված ամուսնության պայմանագրով սահմանված կանոնները կիրառելի չեն, քանի որ այն կնքվել է

Դատական պրակտիկա

ամուսնությունից առաջ, այսինքն՝ այն ժամանակաշրջանում, երբ կողմերը դեռևս ամուսիններ չեն եղել: Բացի այդ, իրավահարաբերությունների ծագման ժամանակաշրջանում գործել է ՀՀ ամուսնության և ընտանիքի օրենսգիրքը, որը չի նախատեսել ամուսնության պայմանագրի իրավական կարգավորումը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ ամուսնական պայմանագիրը կիրառելի չէ, քանի որ այն կնքվել է ամուսնությունից առաջ, հիմնավոր չէ, քանի որ Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 1395-րդ հոդվածը հստակ նշում է, որ ամուսնական պայմանագրերը պետք է կազմվեն ամուսնության կնքումից առաջ և ուժի մեջ են մտնում ամուսնության կնքման օրվանից:

Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությունը, որ ամուսնական պայմանագրի դրույթները չեն կարող կիրառվել, քանի որ դրա կնքման պահին գործող ՀՀ ամուսնության և ընտանիքի օրենսգիրքը չի նախատեսել ամուսնության պայմանագրի իրավական կարգավորումը, Վճռաբեկ դատարանը նույնպես հիմնավոր չի համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև 01.01.1999 թվականը ծագած պայմանագրային և այլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների նկատմամբ **օրենսգիրքը կիրառվում է այն իրավունքների ու պարտականությունների մասով, որոնք կծագեն օրենսգիրքը գործողության մեջ դրվելուց հետո:**

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ ամուսնական պայմանագրի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը կիրառելի է, քանի որ վեճի առարկա գույքի նկատմամբ իրավունքները ծագել են 01.01.1999 թվականից հետո՝ 26.01.2006 և 22.01.2007 թվականներին:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1285-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում նույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերում չթվարկված պայմանագրերի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ հիմնադրվել է, բնակության վայր կամ գործունեության հիմնական վայր ունի այն կողմը, որը կատարում է նման պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը: Պայմանագրի բովանդակության համար վճռական նշանակություն ունեցող պայմանը որոշելու անհնարինության դեպքում կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որի հետ առավել սերտ է կապված տվյալ պայմանագիրը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով պայմանագրի կնքման պահի դրությամբ ամուսիններից մեկի՝ Վալերի Գործունյանի, Ֆրանսիայի քաղաքացի լինելու, ամուսինների Ֆրանսիայում բնակվելու փաստերը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ կողմերը ամուսնության պայմանագրով որպես միության հիմք ընդունել են Ֆրանսիայի օրենսդրությամբ (Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 1536-1543-րդ հոդվածներ) նախատեսված իրավական ռեժիմը, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև կնքված ամուսնական պայմանագրի նկատմամբ կիրառելի է Ֆրանսիայի օրենսդրությունը:

Ինչ վերաբերում է Ընկերության 50 տոկոս բաժնեմասի օտարմանը, ապա դրա նկատմամբ նույնպես կիրառելի են Վազգեն Ասատրյանի և Վալերի Գործունյանի միջև կնքված ամուսնական պայմանագրի նորմերը: Հետևաբար նրանց կողմից միմյանց օտարված գույքը նույնպես ձեռքբերողի անձնական սեփականությունն է:

Ինչ վերաբերում է Երևանի Կենտրոն համայնքի Աբովյան փողոցի 23-րդ շենքի թիվ 1 տարածքի նկատմամբ կատարված բարելավումներին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ հանգամանքը սույն գործի քննության համար էական նշանակություն չունի, քանի որ շինարարության իրականացումից հետո դրա նկատմամբ ամուսնական պայմանագրի ուժով ծագել է Վալերի Գործունյանի սեփականության իրավունքը:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը բավարար է, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի համաձայն, Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի առաջին մասի 4-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելու՝ վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ.

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր որ ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն քաղաքացիական գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր: Հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Դատական ակտը փոփոխելիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 27.08.2008 թվականի որոշումը և այն փոփոխել. Վազգեն Ասատրյանի հայցը մերժել:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՈՐՈՇՈՒՄ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

(ԱՅՍՈՒՇԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, դռնբաց դատական նիստում, քննելով Չագեճորի «Մուսալլամի միջնակարգ դպրոց» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության (այսուհետ՝ Կազմակերպություն) տնօրեն Լեռնիկ Ազարյանի վճռաբեկ բողոքը Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 30.01.2008 թվականի վճռի մեջ թույլ տրված վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.05.2008 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Վալյա Դանիելյանի ընդդեմ Կազմակերպության՝ աշխատանքում վերականգնելու, հարկադիր պարապուրդի բռնագանձման, կարգապահական տույժի հրամաններն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Վալյա Դանիելյանը պահանջել է անվավեր ճանաչել կարգապահական տույժի ենթարկելու հրամանները, վերականգնել նախկին աշխատանքում և վճարել հարկադիր պարապուրդը՝ սկսած 01.06.2007 թվականից:

Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի 11.10.2007 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 30.01.2008 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

Վալյա Դանիելյանը 04.05.2008 թվականին դիմում է ներկայացրել Վերաքննիչ դատարան՝ 30.01.2008 թվականի վճռում վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ:

Վերաքննիչ դատարանի 06.05.2008 թվականի որոշմամբ պահանջը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Լեռնիկ Ազարյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում՝ ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի պահանջները:

Բողոք բերած անձն իր պնդումը հիմնավորել է հետևյալ փաստարկներով:

ՀՈՒՆՎԱՐ - ՓԵՏՐՎԱՐ 2009 1 - 2 (114 - 115)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Կազմակերպության տնօրենի 14.04.2008 թվականի թիվ 809 հրամանի հիման վրա՝ ի կատարումն 30.01.2008 թվականի վճռի, Չագեճորի դպրոցի ուսմասվար Վալյա Դանիելյանը վերականգնվել է նախկին աշխատանքում որպես փոխտնօրեն ուսումնական աշխատանքների գծով: Վալյա Դանիելյանը աշխատանքային պարտականությունների փաստացի կատարմանն անցել է 14.04.2008 թվականից, իսկ դիմումը ներկայացրել է 04.05.2008 թվականին: Փաստորեն, վճռում վրիպակն ուղղելու մասին դիմումը ներկայացվել է վճռի կատարումից հետո, մինչդեռ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վճռում վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելու մասին պահանջ կարող է ներկայացվել մինչև վճռի կատարումը:

Վերոգրյալի հիման վրա վճռաբեկ բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 06.05.2008 թվականի «Վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ» որոշումը և դիմումը մերժել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1. Վերաքննիչ դատարանի 30.01.2008 թվականի վճռով որոշվել է Վալյա Դանիելյանին վերականգնել նախկին աշխատանքում՝ որպես ուսումնական գծով փոխտնօրեն:

2. Կազմակերպության տնօրենի 14.04.2008 թվականի թիվ 809 հրամանի հիման վրա Վալյա Դանիելյանը վերականգնվել է նախկին աշխատանքում: Աշխատանքային պարտականությունների կատարմանը Վալյա Դանիելյանն անցել է 14.04.2008 թվականից:

3. Վճռում վրիպակն ուղղելու պահանջով դիմումը ներկայացվել է Վերաքննիչ դատարան 04.05.2008 թվականին:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքը հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վճիռ կայացրած դատարանն իրավունք ունի գործին մասնակցող անձանց դիմումով կամ իր նախաձեռնությամբ պարզաբանել վճիռը, ուղղել թույլ տրված վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալները՝ չփոփոխելով վճռի բովանդակությունը և էությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վճիռը պարզաբանելու կամ վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելու մասին պահանջը կարող է ներկայացվել մինչև վճռի կատարումը:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ վճիռը կարող է պարզաբանվել կամ դրանում առկա վրիպակը կարող է ուղղվել միայն մինչև վճռի կատարումը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 14.04.2008 թվականի դրությամբ Վերաքննիչ դատարանի 30.01.2008 թվականի վճիռը կատարվել է՝ Վալյա Դանիելյանը վերականգնվել է նախկին աշխատանքում, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վճռի կատարումից

Դատական պրակտիկա

հետո դրանում առկա վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ պահանջ չէր կարող ներկայացվել: Հետևաբար, Վալյա Դանիելյանի դիմումը ենթակա է մերժման:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը բավարար է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի համաձայն, Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու համար:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի առաջին մասի 4-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելու՝ Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ.

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն քաղաքացիական գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է Կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար, գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում, Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Դատական ակտը փոփոխելիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-2412-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 06.05.2008 թվականի «Վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ» որոշումը և այն փոփոխել. Վալյա Դանիելյանի դիմումը մերժել:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՈՐՈՇՈՄ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՍՍԵ

(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2009 թվականի փետրվարի 17-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը Գարուշ Նորիկի Մաղաթյանի գործով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի հուլիսի 15-ի որոշման դեմ,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը

1. 2008թ. ապրիլի 22-ին Գարուշ Նորիկի Մաղաթյանի կողմից իշխանության ներկայացուցչի նկատմամբ բռնություն գործադրելու փաստի առթիվ ոստիկանության Շենգավիթի բաժնում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով հարուցվել է քրեական գործ:

2008թ. ապրիլի 22-ին Գ.Մաղաթյանը ձերբակալվել է: 2008թ. ապրիլի 25-ին Գ.Մաղաթյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. ապրիլի 25-ի որոշմամբ Գ.Մաղաթյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել կալանքը: 2008թ. ապրիլի 28-ին Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշմամբ Գ.Մաղաթյանի նկատմամբ ընտրված կալանավորումը փոխարինվել է գրավով: Նույն օրը գրավի գումարը մուծվել է, և Գ.Մաղաթյանն ազատ է արձակվել: 2008թ. մայիսի 30-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարան:

2. Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանը, կիրառելով արագացած դատաքննություն, 2008թ. հունիսի 17-ի դատավճռով Գ.Մաղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղավոր է ճանաչել և դատապարտել 400.000 (չորս հարյուր հազար) ՀՀ դրամ տուգանքի:

3. 2008թ. հունիսի 25-ին Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 17-ի դատավճռի դեմ Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի դատախազության դատախազ Մ.Հակոբյանի կողմից վերաքննիչ բողոք է բերվել:

2008թ. հուլիսի 15-ին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժել է՝ Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասու-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

թյան դատարանի 2008 թվականի հունիսի 17-ի դատավճիռը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

4. 2008թ. դեկտեմբերի 4-ին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. հուլիսի 15-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալը:

2008թ. դեկտեմբերի 24-ին ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով բողոքն ընդունել է վարույթ:

2009թ. փետրվարի 13-ին վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել ամբաստանյալի պաշտպան Թ.Ալեքսանյանը՝ խնդրելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. հուլիսի 15-ի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները

5. Գարուշ Մադաթյանը, բնակվելով Երևան քաղաքի Արտաշիսյան փողոցի 50/1 շենքի 6-րդ հարկի 30 բնակարանում, ճանաչել և հարևանական նորմալ հարաբերությունների մեջ է գտնվել նույն շենքի 4-րդ հարկի 18 բնակարանում միայնակ բնակվող Քրիստինե Կարապետյանի հետ:

6. 2008թ. ապրիլի 22-ին ժամը 02.30-ի սահմաններում Գ.Մադաթյանը, միջին աստիճանի ակոհոլային հարբածության վիճակում տուն վերադառնալիս, շուրջ 40 րոպե թակել է Ք.Կարապետյանի բնակարանի մուտքի դուռը: Վերջինս, դուռը չբացելով, զանգահարել է իր համակուրսեցի, ոստիկանության Կենտրոնի բաժնի տեղամասային տեսուչ, վկա Էդուարդ Տիտիզյանին և տեղեկացրել տեղի ունեցողի մասին:

Է.Տիտիզյանն ահազանգել է ոստիկանության Շենգավիթի բաժին և խնդրել ոստիկանության աշխատակիցներ ուղարկել հիշյալ հասցեով:

Ոստիկանության բաժնում ստացված ահազանգով դեպքի վայր են մեկնել ոստիկանության Շենգավիթի բաժնի ՔՀԲ-ի օպեր-լիազոր, տուժող Վահան Էվինյանը, տեսուչ Խաչատուր Թորոսյանը և հերթապահ մասի վարորդ-ոստիկան Գևորգ Եզակյանը:

7. Գ.Մադաթյանը, նկատելով ոստիկանության աշխատակիցներին, փորձել է խուսափել նրանց հետ հանդիպելուց և քարձրացել է շենքի 6-րդ հարկ: Չհասցնելով բացել իր բնակարանի մուտքի դուռը՝ նա թաքնվել է հարթակի մութ անկյունում, սակայն ոստիկանության աշխատակիցները նրան գտել են և կատարվածը պարզելու նպատակով հրավիրել են ոստիկանության Շենգավիթի բաժին:

Գ.Մադաթյանը հրաժարվել է ոստիկանության բաժին գնալ և, չենթարկվելով ահազանգով ժամանած և իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարող իշխանության ներկայացուցիչների օրինական պահանջներին, 5-րդ հարկի աստիճանահարթակում վեճի է բռնվել ոստիկանության Շենգավիթի բաժնի ՔՀԲ-ի օպեր-լիազոր, տուժող Վ. Էվինյանի հետ, որի ընթացքում վերջինիս կյանքի և առողջության համար ոչ վտանգավոր բռնություն գործադրելով՝ գլխով և ոտքերով հարվածներ է հասցրել նրա դեմքին, մեջքին և մարմնի այլ մասերին՝ պատճառելով աջ բազկի շրջանի արնազեղման և կրծքա-

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վանդակի շրջանի քերծվածքի ձևով առողջության թեթև վնասի հատկանիշներ չպարունակող մարմնական վնասվածքներ:

Վճռաբեկ բողոքի հիմքը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

8. Բողոքաբերը գտնում է, որ ընդհանուր իրավասության և վերաքննիչ դատարանները Գ.Մադաթյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս հաշվի չեն առել նրա կողմից կատարված հանցանքի հանրային վտանգավորության աստիճանն ու բնույթը:

Ի հիմնավորումն ասվածի՝ նշվում է, որ Գ.Մադաթյանի գործողությունների ազդեցիկությունը, հանցանքը ոգելից խմիչք օգտագործած վիճակում կատարելը վկայում են մեղադրյալի արարքի հասարակական բարձր վտանգավորության մասին, և ընդհանուր իրավասության դատարանի մատնանշած՝ պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանքները (բնակության վայրում դրական բնութագրվելը, նախկինում դատապարտված չլինելը, հանցանքը խոստովանելը և կատարածի համար գոջալը) չեն նվազեցնում նրա կատարած արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանը:

9. Բողոքաբերը գտնում է նաև, որ ստորադաս դատարանները հաշվի չեն առել այն հասարակական հարաբերության սոցիալական նշանակությունը, որի դեմ Գ.Մադաթյանը ունեցել է: Ընդգծվում է, որ Գ.Մադաթյանին մեղսագրվող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասը կոչված է պաշտպանելու պետական կառավարման բնականոն կենսագործունեությանն ուղղված այն հասարակական հարաբերությունները, որոնք ծավալվում են իշխանության մարմինների և քաղաքացիների միջև: Իշխանության ներկայացուցիչների դեմ կատարվող հանցագործությունները ոչ միայն խախտում են կառավարման նորմալ գործընթացը, այլ նաև թույլ չեն տալիս իշխանության ներկայացուցիչներին իրականացնել իրենց իշխանական լիազորությունները՝ հեղինակագրկելով թե՛ իշխանությունը, թե՛ նրա ներկայացուցիչներին:

10. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ բողոք բերող անձը գտնում է, որ Գ.Մադաթյանի նկատմամբ նշանակված պատիժն ակնհայտ մեղմ լինելու պատճառով անարդարացի է: Նա կարծիք է արտահայտում այն մասին, որ Գ.Մադաթյանի նկատմամբ պետք է նշանակվեր ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասի սանկցիայով սահմանված պատիժներից առավել խիստը՝ ազատազրկումը, քանի որ նշված հանցագործության համար նախատեսված պատիժներից նվազ խիստ տեսակները՝ տուգանքը կամ կալանքը, չեն կարող ապահովել պատժի նպատակների իրականացումը:

Բողոք բերող անձի կարծիքով՝ Գ.Մադաթյանի նկատմամբ պատիժ է նշանակվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 5-րդ, 10-րդ և 61-րդ հոդվածների խախտմամբ, ուստի նա պահանջում է բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. հուլիսի 15-ի որոշումը և գործն ուղարկել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարան՝ նոր քննության:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

11. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխանի հետևյալ

Դատական պրակտիկա

հարցին.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի սանկցիայի շրջանակներում Գ.Մադաթյանի նկատմամբ առավել կամ նվազ խիստ պատժատեսակ և (կամ) պատժաչափ ընտրելիս հաշվի առնվել են արդյոք նրա կատարած արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանը, բնույթը և սոցիալական նշանակությունը:

12. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Հանցանք կատարած անձի նկատմամբ կիրառվող պատիժը և քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցները պետք է լինեն արդարացի՝ համապատասխանեն հանցանքի ծանրությանը, դա կատարելու հանգամանքներին, հանցավորի անձնավորությանը, անհրաժեշտ և բավարար լինեն նրան ուղղելու և նոր հանցագործությունները կանխելու համար»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Պատժի տեսակը և չափը որոշվում են հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանով և բնույթով, հանցավորի անձը բնութագրող տվյալներով, այդ թվում՝ պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքներով»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 316-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Իշխանության ներկայացուցչի կամ նրա մերձավոր ազգականի նկատմամբ կյանքի կամ առողջության համար ոչ վտանգավոր բռնություն գործադրելը կամ դա գործադրելու սպառնալիքը՝ կապված նրա կողմից իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու հետ՝ պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկից հինգհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ առավելագույնը մեկ ամիս ժամկետով կամ ազատագրկմամբ՝ առավելագույնը հինգ տարի ժամկետով»:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի նշված հոդվածի սանկցիան այլընտրանքային է, այն հնարավորություն է տալիս դատարանին, ելնելով կոնկրետ հանցագործության հանրային վտանգավորության բնույթից և աստիճանից, հանցանք կատարած անձի նկատմամբ նշանակել արդարացի պատիժ՝ ընտրելով հոդվածի սանկցիայով նախատեսված պատժատեսակներից որևէ մեկը՝ տուգանք, կալանք կամ ազատագրկում:

13. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այլընտրանքային սանկցիաների միջև ընտրություն կատարելիս պատժի արդարացիության սկզբունքի ապահովման հիմնական երաշխիքը դատարանների կողմից յուրաքանչյուր գործի քննության ժամանակ այնպիսի հանգամանքների բացահայտումն է, որոնք ազդել են անձի կողմից կատարված արարքի հանրային վտանգավորության բնույթի և աստիճանի վրա:

14. Արարքի հանրային վտանգավորության բնույթը հանցագործության որակական կողմն է, այն որոշվում է մեղքի ձևի և տեսակի, հանցագործության նպատակի և շարժառիթի, ինչպես նաև քրեական օրենսդրությամբ պահպանվող հասարակական հարաբերության՝ հանցանքի կատարման պահին ունեցած սոցիալական նշանակության վերաբերյալ փաստական տվյալների ամբողջությամբ:

Արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանի որոշման ժամանակ դատարանը պետք է բացահայտի կատարված հանցագործությամբ պատճառված վնասի չափը, հանցագործության կատարման եղանակը, հանցավոր մտադրության իրականացման աստիճանը, հանցակցության դեպքում՝ հանցավորի կատարած արարքը և հանցագործությանը նրա մասնակցության աստիճանը:

15. Արարքի հանրային վտանգավորության բնույթի որոշման հարցում Վճռաբեկ դատարանը կարևորում է խախտված քրեաիրավական նորմով պաշտպանվող հասարակական հարաբերության սոցիալական նշանակությունը: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պատիժ նշանակելիս դատարանները պարտավոր են հաշվի առնել տվյալ ժամանակահատվածում քրեական օրենսդրությամբ պահպանվող կոնկրետ հասարակական հարաբերության սոցիալական նշանակությունը, այդ ոլորտում պետության քրեական քաղաքականության ուղղվածությունը:

16. Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավճռում նշվում է, որ Գ.Մադաթյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս դատարանը հաշվի է առել նրա կատարած հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը, որպես պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք դատարանը դիտել է հանցանքը ալկոհոլային հարբածության վիճակում կատարած լինելը, իսկ որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանքներ՝ բնակության վայրում դրական բնութագրվելը, նախկինում դատապարտված չլինելը, հանցանքը խոստովանելը և կատարածի համար զղջալը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավճռում Գ.Մադաթյանի արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանի մասին նշումն իր արտացոլումը չի գտել դատարանի նշանակած պատժատեսակում և պատժաչափում: Գ.Մադաթյանի նկատմամբ նվազ խիստ պատիժ նշանակելիս ընդհանուր իրավասության դատարանը հաշվի չի առել Գ.Մադաթյանի կողմից հանցանքի կատարման *եղանակը և հանցագործությամբ պատճառված վնասի չափը*, մասնավորապես այն, որ Գ.Մադաթյանը ալկոհոլային հարբածության վիճակում շուրջ 40 րոպե տևողությամբ թակել է միայնակ բնակվող հարևանուհու դուռը, անհանգստացրել նրան, որի պատճառով վերջինս ստիպված է եղել դիմել ոստիկանություն, իսկ ոստիկանների ժամանելուց հետո նա ոչ միայն չի ենթարկվել իր ծառայողական պարտականությունները կատարող իշխանության ներկայացուցիչների օրինական պահանջներին, այլև վեճի է բռնվել ոստիկանության Շենգավիթի բաժնի ՔՀԲ-ի օպեր-լիազոր, տուժող Վ.Էվինյանի հետ, որի ընթացքում գլխով և ոտքերով հարվածներ է հասցրել նրա դեմքին, մեջքին և մարմնի այլ մասերին:

17. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Գ.Մադաթյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս ընդհանուր իրավասության դատարանը պարտավոր էր անդրադառնալ նրա արարքի սոցիալական հետևանքներին, ինչպես նաև հաշվի առնել հանցագործության անմիջական օբյեկտի դեմ ուղղված ոտնձ-

Դատական պրակտիկա

գուրջան բնույթը:

18. Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ինչպես ընդհանուր իրավասության, այնպես էլ վերաքննիչ դատարանը Գ.Մաղաթյանի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս պետք է հաշվի առնեին նրա արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանը, բնույթը և սոցիալական նշանակությունը:

19. Վճռաբեկ դատարանի կարծիքով, ինչպես ընդհանուր իրավասության, այնպես էլ վերաքննիչ քրեական դատարանները որոշում կայացնելիս ճիշտ չեն գնահատել Գ.Մաղաթյանի արարքի հանգամանքները, սխալ են կիրառել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները, ինչն էլ հանգեցրել է նրա նկատմամբ ակնհայտ մեղմ լինելու պատճառով անարդարացի պատժի նշանակման:

Վերոնշյալ հանգամանքները Վճռաբեկ դատարանին հիմք են տալիս բեկանել Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի ակտերը և գործն ուղարկել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարան՝ նոր քննության:

Օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը բեկանելը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ վերաքննիչ դատարանում գործի քննության ընթացքում, համաձայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 21-րդ հոդվածի 6-րդ կետի, թույլ են տրվել նյութական և դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, որոնց արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը, խախտում է սահմանադրորեն պաշտպանվող շահերի անհրաժեշտ հավասարակշռությունը:

Սույն գործով քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառումը հանգեցրել է դատական սխալի, որի արդյունքում կայացված որոշումը չի համապատասխանում արդարության պահանջներին:

Ուստի, ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Գարուշ Նորիկի Մաղաթյանի վերաբերյալ Երևան քաղաքի Շենգավիթ համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008 թվականի հունիսի 17-ի դատավճիռն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008 թվականի հուլիսի 15-ի որոշումը բեկանել և գործն ուղարկել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՈՐՈՇՈՄ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2009թ. փետրվարի 17-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 3-ի որոշման դեմ,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը

1. 2007թ. սեպտեմբերի 15-ին Ռուբիկ Համբարձումի Արշալույսյանի կողմից Տիգրան Տիգրանյանին դիտավորությամբ կրծքավանդակի ճախ կեսի թափանցող վերք պատճառելու փաստի առթիվ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով հարուցվել է թիվ 54102207 քրեական գործը:

2007թ. սեպտեմբերի 17-ին որոշում է կայացվել Ռ.Արշալույսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 34-104-րդ հոդվածի 1-ին մասով որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին:

2008թ. ապրիլի 2-ին որոշում է կայացվել մեղադրյալ Ռ. Արշալույսյանին 2007թ. սեպտեմբերի 17-ին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխելու, լրացնելու և նրան ՀՀ քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդվածով մեղադրանք առաջադրելու վերաբերյալ:

2008թ. մայիսի 8-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան: Մեղադրական եզրակացության մեջ դատախազն առարկել է դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու դեմ:

2. 2008թ. մայիսի 22-ին Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը որոշում է կայացրել քրեական գործը վարույթ ընդունելու վերաբերյալ:

2008թ. մայիսի 22-ին տուժողի իրավահաջորդի ներկայացուցիչը ներկայացրել է գործը մեղադրողին վերադարձնելու վերաբերյալ միջնորդություն՝ պատճառաբանելով, որ Ռուբիկ Համբարձումի Արշալույսյանի արարքի իրավաբանական որակումը չի բխում գործում առկա ապացույցներից:

Արագածոտնի մարզի դատախազը 2008թ. հունիսի 3-ին միջնորդել է թիվ 54102207 քրեական գործը վերադարձնել մեղադրողին՝ քրեական գործով կազմված մեղադրական եզրակացությունը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 296-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով:

Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը, ղեկավարվե-

Դատական պրակտիկա

լով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 292-րդ, 293-րդ և 296-րդ հոդվածներով, 2008թ. հունիսի 4-ին որոշում է կայացրել քրեական գործը մեղադրողին վերադարձնելու մասին՝ առկա թերությունները վերացնելու համար՝ սահմանելով 5-օրյա ժամկետ:

3. 2008թ. հունիսի 10-ին քրեական գործն ուղարկվել է Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան:

Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը 2008թ. հունիսի 13-ին որոշում է կայացրել 2008թ. հունիսի 26-ին դատական քննություն նշանակելու մասին: Որոշման մեջ նշվել է նաև, որ գործը մեղադրողին վերադարձնելու հիմքեր չկան:

Ռ.Արշալույսյանը Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատական նիստում միջնորդել է արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու մասին: Դատական քննության ընթացքում մեղադրողը փոխել է իր դիրքորոշումը և չի առարկել նշված միջնորդության դեմ:

Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճռով դատական քննության արագացված կարգի կիրառմամբ Ռ.Արշալույսյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդվածով և դատապարտվել է ազատազրկման՝ 2 տարի ժամկետով:

4. Տուժողի իրավահաջորդը վերաքննիչ բողոք է բերել Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի նշված դատավճռի դեմ: ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 3-ին որոշում է կայացրել Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճիռը բեկանելու և գործը նույն դատարան նոր քննության ուղարկելու մասին:

5. ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 3-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալը:

2009թ. փետրվարի 16-ին տուժողի իրավահաջորդի ներկայացուցիչ Հ.Ալումյանը ներկայացրել է վճռաբեկ բողոքի պատասխան:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները

6. Ռ.Արշալույսյանի դուստր Մարի Արշալույսյանն ամուսնացած է եղել Թալին քաղաքի բնակիչ Տիգրան Տիգրանյանի հետ: Տ.Տիգրանյանը հաճախակի չարաշահել է ալկոհոլային խմիչքների օգտագործումն ու յուրաքանչյուր մման դեպքից հետո տանը ստեղծել է անախորժ մթնոլորտ, ծեծի է ենթարկել Մ.Արշալույսյանին:

7. 2007թ. սեպտեմբերի 14-ին Տիգրան Տիգրանյանը, հերթական անգամ գտնվելով ալկոհոլ օգտագործած վիճակում, հեռախոսային զրույցի ընթացքում սպառնացել է իր կնոջը, որ տուն գալուն պես նրա հետ հաշվեհարդար կտեսնի: Մ.Արշալույսյանը, վախենալով ծեծից, իր մանկահասակ երեխաների հետ միասին գնացել է հայրական տուն՝ Թալին քաղաքի Խանջյան փողոցի 15 շենքի բնակարան:

8. Տիգրան Տիգրանյանը, տեղեկանալով, որ իր կինն ու երեխաները գտնվում են Ռ.Արշալույսյանի տանը, գնացել է այնտեղ, ոտքով հարվածել, կոտրել է բնա-

կարանի մուտքի դուռը և ներխուժել բնակարան, հարվածել և մի կողմ է շարտել նախ Ռ.Արշալույսյանին, ապա նրա կնոջը՝ Հ.Ազոյանին, փորձել է հարձակվել Մ.Արշալույսյանի վրա: Այդ ժամանակ Ռ.Արշալույսյանը, նախասրահի սեղանին՝ սկուտեղի վրա դրված ձմերուկ կտրելու խոհանոցային դանակը վերցնելով, հարձակվել է Տ.Տիգրանյանի վրա:

9. Տուժող Տ.Տիգրանյանը եղել է ֆիզիկապես շատ ուժեղ, իսկ մեղադրյալ Ռ.Արշալույսյանը՝ թույլ և տկար (քացակայում է նրա աջ դաստակը): Հ.Ազոյանն ու Մ.Արշալույսյանը փորձել են Ռ.Արշալույսյանին հարվածող Տ.Տիգրանյանին հեռացնել: Քաշքշուկի ընթացքում Ռ.Արշալույսյանը, ճիշտ չընկալելով իրադրությունը, իր և իր ընտանիքի անդամներին Տ.Տիգրանյանի ոտնձգությունից պաշտպանելու նպատակով և հաշվի չառնելով ոտնձգության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը, անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանների անցումով, դանակով հարվածել է Տ.Տիգրանյանի կրծքավանդակի առջևի ձախ կեսին և պատճառել ծակած-կտրած թափանցող (սրտի վնասումով) վնասվածք:

10. Վնասվածք ստանալուց հետո Տ.Տիգրանյանը բնակարանից դուրս է եկել ու հեռացել: Ոստիկանության բաժնին հարող փողոցում նրա վիճակը վատթարացել է, և նա իր բջջային հեռախոսով զանգահարել է իր հորեղբոր տղային: Վերջինս նրան տեղափոխել է Թավիհի հիվանդանոց, որտեղ վիրահատվելուց հետո Տ.Տիգրանյանը տեղափոխվել է Երևանի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ բժշկական կենտրոն: Այնտեղ, առանց գիտակցության գալու, 2007թ. սեպտեմբերի 29-ին Տ.Տիգրանյանը մահացել է:

11. Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործը դատական քննության նշանակելու մասին 2008թ. հունիսի 13-ի որոշման մեջ ընդհանուր իրավասության դատարանը նշել է, որ «(...) Քրեական գործի վարույթը կարճելու, կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, կասեցնելու, գործը մեղադրողին վերադարձնելու, ինչպես նաև ինքնաբացարկի հիմքեր չկան (...)» (հատոր 2, գ/թ 324):

12. Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճռում առկա է հետևյալ ձևակերպումը. «(...) Մինչ դատաքննությունն սկսելը ամբաստանյալ Ռ-ուրիկ Համբարձումի Արշալույսյանը միջնորդեց դատական քննությունն անցկացնել արագացված կարգով և հայտարարեց, որ միջնորդությունը ներկայացրել է կամավոր, խորհրդակցել է պաշտպանի հետ, գիտակցում է արագացված կարգով դատաքննություն անցկացնելու հետևանքները, առաջադրված մեղադրանքն իրեն պարզ է, համաձայն է մեղադրանքի հետ և առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր է ճանաչում: Մեղադրողը չառարկեց արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու դեմ:

Դատարանը, պարզելով, որ առկա են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ և 375.2-րդ հոդվածներով նախատեսված պայմանները, որոշեց դատական քննությունն անցկացնել արագացված կարգով (...)» (հատոր 2, գ/թ. 372):

13. ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 3-ի որոշման մեջ նշվում է. «(...) Մինչդեռ ընդհանուր իրավասության դատարանի դատական քննություն նշանակելու մասին որոշման շարադրանքից հետևում է, որ դատարանը

Դատական պրակտիկա

Ծանոթ է եղել գործի նյութերին, սակայն կիրառել է դատական քննության արագացված կարգ, որը տվյալ դեպքում կիրառելի համարվել չէր կարող, և ինչը տվյալ դեպքում հանգեցրել է քրեադատավարական օրենքի էական խախտման, որը կարող է ազդել սույն գործով ճիշտ որոշում կայացնելու վրա, որպիսի հանգամանքը հիմք է դատական ակտը բեկանելու և նոր դատաքննություն կատարելու համար գործը նույն դատարան ուղարկելու համար» (հատոր 3, գ/թ. 63):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

14. Բողոքաբերի պնդմամբ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը 2008թ. նոյեմբերի 3-ի որոշմամբ Ռ.Արշալույսյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդվածով Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճիռը բեկանելով և գործը նույն դատարան նոր քննության ուղարկելով թույլ է տվել դատավարական իրավունքի խախտում, որն արտահայտվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 375.1-րդ, 395-րդ և 398-րդ հոդվածների սխալ կիրառմամբ և ազդել է գործի ելքի վրա՝ ամբաստանյալին անհիմն գրկելով դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությամբ հանդես գալու իրավունքից: Ի հիմնավորումն ասվածի՝ բողոքաբերը նշում է, որ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը, վերլուծության ենթարկելով քրեական գործում առկա ապացույցները, ոչ թե միանշանակ սխալ է համարել ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը, այլ դատաքննությամբ այն հստակեցնելու անհրաժեշտություն տեսնելով՝ քրեադատավարական օրենքի էական խախտում է համարել ընդհանուր իրավասության դատարանի կողմից դատական քննության արագացված կարգի կիրառումը և պարտադիր համարել գործով դատաքննության իրականացումը այն դեպքում, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված է, որ դատարանը արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը մերժում է, եթե պարզում է, որ ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ չէ: Բողոքաբերն ընդգծում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածը վերաբերում է ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական միանշանակ սխալ գնահատականին, այլ ոչ թե դատաքննությամբ հետագայում դա պարզելուն:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի դիրքորոշումը հանգում է նրան, որ սույն գործով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդվածով արարքի որակման հարցում հիմնավոր հետևության հանգելու համար անհրաժեշտ է կատարել դատաքննություն, որի արդյունքում միայն հնարավոր կլինի պարզել՝ ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ է, թե ոչ, և ըստ անհրաժեշտության՝ հնարավոր կլինի լուծել գլխավոր դատախազին կամ տեղակալին գործով մեղադրական եզրակացությունը վերահաստատելու առաջարկության հարցը:

Վերոնշյալ դեպքում, բողոքաբերի կարծիքով, ավելորդ են դառնում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված դատական քննության արագացված կարգի կիրառման դրույթները:

15. Բողոքաբերը նշում է, որ բովանդակային առումով վերաքննիչ դատարանի դիրքորոշումը հանգում է դատական ակտի բեկանման մեկ այլ՝ ՀՀ քրեական

դատավարության օրենսգրքի 395-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքին՝ քրեական օրենքի սխալ կիրառմանը: Նշված հիմքը, սակայն, ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից չէր կարող նշվել, քանի որ վերաքննիչ բողոքը բերվել է քրեադատավարական օրենքի էական խախտման հիմքով, իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 385-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը դատական ակտի բեկանման հիմք է համարել ընդհանուր իրավասության դատարանի կողմից քրեադատավարական օրենքի էական խախտում թույլ տալը, սակայն չի մատնանշել, թե դատական քննության ընթացքում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 398-րդ հոդվածով սահմանված քրեադատավարական օրենքի որ սկզբունքները կամ այլ ընդհանուր դրույթներն են խախտվել:

Բողոքի հեղինակը փաստել է նաև, որ սույն քրեական գործով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի դիրքորոշումը չի համապատասխանում ոչ միայն քրեադատավարական օրենքով սահմանված դատական քննության արագացված կարգի կիրառման կոնկրետ դրույթներին, այլ նաև այդ ինստիտուտի բուն էությանն ու նշանակությանը:

16. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ բողոքաբերը խնդրել է բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 11-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառարանությունները և եզրահանգումը.

17. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանը պետք է պատասխանի հետևյալ հարցին՝ իրավաչափ էր արդյոք ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից քննության առարկա դարձնել Ռ.Արշալույսյանին մեղսագրվող արարքի իրավաբանական որակման ճիշտ լինելը՝ ելնելով արարքի որակման հիմքում դրված ապացույցների գնահատումից, այն դեպքում, երբ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանն արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը չի մերժել Ռ.Արշալույսյանի արարքի որակումը ճիշտ չլինելու հիմքով:

18. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. «Եթե մեղադրողը մեղադրական եզրակացությունում չի առարկել արագացված կարգ կիրառելու դեմ, ապա ամբաստանյալը կամ մեղադրյալն իրեն առաջադրված մեղադրանքի հետ համաձայնվելու դեպքում իրավունք ունի միջնորդելու արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու մասին այն հանցագործություններով, որոնց համար Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատիժը չի գերազանցում 10 տարի ժամկետով ազատազրկումը:

Մինչև դատաքննությունն սկսելը մեղադրողը դատարանի առաջարկությամբ կարող է իր դիրքորոշումը փոխել, թեպետ արագացված կարգ կիրառելու դեմ առարկել է մեղադրական եզրակացությունում»:

Գործի նյութերից (տե՛ս սույն որոշման 12-րդ կետը) երևում է, որ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը դատական քննության արա-

Դատական պրակտիկա

զացված կարգ կիրառել է ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, ամբաստանյալի նկատմամբ արագացված դատական քննություն կիրառելու՝ օրենքով նախատեսված պահանջների առկայության և ամբաստանյալի միջնորդությունը մերժելու պայմանների բացակայության հիման վրա:

19. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «(...) Դատարանը արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը մերժում է նաև, եթե պարզում է, որ ամբաստանյալի արարքի իրավաբանական որակումը ճիշտ չէ: Այս դեպքում դատարանն իր նախաձեռնությամբ սույն օրենսգրքի 309.1 հոդվածի հինգերորդ մասով սահմանված կարգով և ժամկետով հետաձգում է դատական նիստը՝ առաջարկելով գլխավոր դատախազին կամ նրա տեղակալին վերահաստատելու մեղադրական եզրակացությունը: Ամբաստանյալի կամ մեղադրյալի անմեղսունակության առնչությամբ հիմնավոր կասկածների առկայության դեպքում դատարանը մերժում է արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը՝ անցնելով ընդհանուր կարգով գործի քննությանը»:

20. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 292-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Քրեական գործն իր վարույթ ընդունած դատավորը, (...) հետագոտում է գործի նյութերը և քրեական գործը վարույթ ընդունելու պահից 15 օրվա ընթացքում կայացնում հետևյալ որոշումներից մեկը՝

1) դատական քննություն նշանակելու մասին (...):»

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 296-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Գործը մեղադրողին վերադարձնելու մասին որոշում դատավորը կայացնում է այն դեպքում, երբ մեղադրական եզրակացությունը չի համապատասխանում սույն օրենսգրքի պահանջներին, կամ արարքի իրավաբանական որակումը չի համապատասխանում արարքի նկարագրությանը կամ չի բխում գործում առկա ապացույցներից»:

21. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 296-րդ և 375.1-րդ հոդվածների համեմատական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանց պահանջները հանգում են հետևյալին.

1) դատական քննություն նշանակելու փուլում գործը մեղադրողին վերադարձնելու մասին որոշումը, ի թիվս այլոց, կայացվում է այն դեպքերում, երբ դատարանն ակնհայտ անհամապատասխանություն է հայտնաբերում ապացույցների և արարքի նկարագրության միջև կամ արարքի նկարագրության և արարքի իրավաբանական որակման միջև:

2) դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու միջնորդություն հարուցվելու դեպքում դատարանն իրավասու է մերժել միջնորդությունը, ի թիվս այլոց, այն դեպքում, երբ հայտնաբերում է անհամապատասխանություն արարքի նկարագրության և արարքի որակման միջև:

Այսպիսով, դատական քննության արագացված կարգ կիրառելու միջնորդությունը քննելիս առաջին ատյանի դատարանը չի կարող անդրադառնալ արարքի նկարագրության և դրա հիմքում դրված ապացույցների համապատասխանության հարցին: Ուստի վերաքննիչ դատարանը ևս իրավասու չէր անդրադառնալու այդ հարցին, քանի որ վերաքննիչ դատարանը, որպես վերանայող ատյան, գործի էության վերաբերյալ չի կարող ավելի լայն լիազորություններ ունենալ:

քան առաջին ատյանի դատարանը:

22. Հետևաբար ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանն իրավասու չէր քննության առարկա դարձնել Ռ.Արշալույսյանին մեղսագրվող արարքի իրավաբանական որակման ճիշտ լինելը:

23. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ քննվող բողոքի կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառության սպառնալուծական խնդիր:

24. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից ընդհանուր իրավասության դատարանում գործի քննության արագացված կարգի կիրառումը քրեադատավարական օրենքի էական խախտում դիտելը չի բխում ինչպես գործի նյութերից, այնպես էլ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի պահանջներից: Վճռաբեկ դատարանն անթույլատրելի է համարում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի կողմից սույն գործով ընդհանուր կարգով դատաքննության իրականացումը պարտադիր համարելը:

25. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը որոշում կայացնելիս խախտել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375.1-րդ, 395-րդ և 398-րդ հոդվածները, ինչը Վճռաբեկ դատարանին հիմք է տալիս բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 11-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճռին:

Ուստի, ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել Ռ-ուրիկ Համբարձումի Արշալույսյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդվածով Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճիռը բեկանելու և գործը նույն դատարան նոր քննության ուղարկելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 11-ի որոշումը և օրինական ուժ տալ Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2008թ. հունիսի 26-ի դատավճռին:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

РЕЗЮМЕ - RESUME

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ГРАЖДАН КАК ВАЖНЕЙШЕЕ УСЛОВИЕ УКРЕПЛЕНИЯ ЗАКОННОСТИ

СЕРГЕЙ КОЧАРЯН

*АССИСТЕНТ КАФЕДРЫ
ТЕОРИИ И ИСТОРИИ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА
ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ЕГУ,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК*

Правовое воспитание- это сложный и разносторонний процесс. Его наиболее распространенное определение следующее: правовое воспитание- это приобщение людей к знаниям о государстве, праве, законности, правопорядке, о правах и обязанностях и о свободе личности. В статье отмечается, что в деле воспитания высокой правовой культуры особую роль нужно отвести действующим на территории нашей страны юридическим учреждениям, так как эффективность их работы по формированию правосознания граждан прямо взаимосвязана с их практической деятельностью.

THE DEVELOPMENT OF THE RIGHT UPBRINGING OF THE CITIZENS AS AN IMPORTANT MEAN OF LAW FIXING

SERGEY KOCHARYAN

*ASSISTANT OF THE CHAMBER OF THEORY
AND HISTORY OF THE STATE AND RIGHT
OF THE FACULTY OF LAW OF YSU,
PhD IN LAW*

Right upbringing is a complicated and semi-sighted process. It's more popular definition is the following: right upbringing is an adoption of people to the knowledge about the state, right, law-order, duties and responsibilities and about the freedom of human being. It is mentioned in the article that in the case of a high right culture upbringing a special role should be given to the acting on the territory of our country judicial establishments, because the effectiveness of their work in the formation of right- conscience of the citizens is directly connected with their practical activity.

РЕЗЮМЕ-RESUME

СИСТЕМА ОБСЕ ПО МИРНОМУ УРЕГУЛИРОВАНИЮ КОНФЛИКТОВ: РАЗВИТИЕ И ОСОБЕННОСТИ

АРТЕМ ПЕТРОСЯН

*АСПИРАНТ МЕЖДУНАРОДНОГО И ЕВРОПЕЙСКОГО ПРАВА
РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО (СЛАВЯНСКОГО)
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА*

Общая характеристика механизма урегулирования споров ОБСЕ дает возможность странам-участникам выбирать в разнообразии механизмов по урегулированию споров ОБСЕ. Данная статья может послужить основанием для вывода, что несмотря на обилие механизмов, это не означает, что эти механизмы всегда эффективны, поскольку страны не очень настроены на применение этих механизмов для решения споров. Данный факт очень умаляет роль ОБСЕ на форуме международных отношений в деле мирного урегулирования международных споров.

THE OSCE SYSTEM PEACEFUL SETTLEMENT OF THE CONFLICTS: DEVELOPMENT AND FEATURES

ARTYEM PETROSYAN

*POST-GRADUATE STUDENT OF THE INTERNATIONAL
AND EUROPEAN LAW OF THE RUSSIAN-ARMENIAN
(SLAVONIC) STATE UNIVERSITY*

The common characteristic of the mechanism of argument regulation in OSCE gave an opportunity to member-countries to choose in the variety of OSCE arguments' regulation mechanisms. The given article could be a base for the conclusion that in spite of great number of such a mechanisms it wouldn't mean that they're always effective as soon as the countries were not seem to be in mood to use these mechanisms to solve the arguments. This fact decreased the role of OSCE in the case of solving the international arguments on the forum of international relations.

ՄԱՐՏ 2009 թ (116)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Ինտերնալ Քյուն

РЕЗЮМЕ - RESUME

ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ УРЕГУЛИРОВАНИЙ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

АНИ ГАРИБДЖАНЫН

***СПЕЦИАЛИСТ ПЕРВОГО КЛАССА ЮРИДИЧЕСКОГО
УПРАВЛЕНИЯ ПРИ АДМИНИСТРАЦИИ ПРЕЗИДЕНТА РА***

Цель статьи- понять роль и значение дипломатии в РА, а для этого необходимо прежде всего понять что такое дипломатическое право. Это, во-первых, одна из наиболее ранних ветвей международного права, а некоторые институты дипломатического права (например, дипломатическая неприкосновенность) являются древнейшим не только для международного права, но и для всей системы права. Дипломатия— это результат дипломатической деятельности субъектов международного права, которые в свою очередь в нынешних условиях осуществляются в рамках дипломатического права. Дипломатическая деятельность нуждается в известных правовых нормах. Необходимо отметить также, что прежде всего дипломатическое право возникло как посольское (консульское) право, т.е. комбинация норм, определяющих статус посла, и только в начале 20 века начали говорить о преобразовании посольского права в дипломатическое, т.е. в совокупность норм, регулирующих все официальные отношения между странами.

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL LAW REGULATION OF DIPLOMATIC RELATIONS

ANI GHARIBJANYAN

***THE FIRST CLASS SPECIALIST OF THE LAW DEPARTMENT
OF THE ADMINISTRATION OF THE PRESIDENT OF THE RA***

The goal of the article is to understand the role and sense of diplomacy in RA, and for that aim it is necessary to understand first of all what the diplomatic law is? First of all it is one of the earliest branch of the international law, and some institutes of the diplomatic law (e.g. diplomatic immunity) are the ancient not only for the international law, but for the whole system of law. Diplomacy is a result of the diplomatic activity of the subjects of international law, which now in their turn carry out in the frames of diplomatic law. The diplomatic activity needs in known legal norms. It is necessary to mention also that first of all the diplomatic law aroused as ambassadorial (consular) law, i.e. it is a combination of norms defining the status of an ambassador, and only in the beginning of 20 century they begun speaking about the transformation of the ambassadorial law into the diplomatic one, i.e. the totality of norms regulating all the official relations between the countries.

УЧП РС 2009 3 (116)

ՀԱՍՏԱՎՈՐ
Իշխանություն

РЕЗЮМЕ - RESUME

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

АРТЕМ БАГРАМЯН

*АСПИРАНТ РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО (СЛАВЯНСКОГО)
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА*

Из статьи можно вывести, что суверенитет Армении относится к сущности и содержанию реализации государственной власти. Политико-правовая характеристика обусловлена социальной природой государства, его разноуровневой политикой, которая находит отражение в Конституции РА. Содержание государственной власти включает по крайней мере два обязательных компонента: 1) государственная власть может быть господствующей в обществе силой только при условии её сосредоточения, централизации политической власти, которая обуславливает наличие единого субъекта власти; 2) будучи концентрированным выражением общественной силы, государственная власть испытывает потребность в определённой организации, внутренней координации и необходимости в государственном аппарате или специальных органах. Конституция РА - это яркий пример превосходства суверенной власти Армении.

THE CONSTITUTIONAL BASE OF THE SOVEREIGNTY OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

ARTYEM BAGHRAMYAN

*POST-GRADUATE STUDENT OF RUSSIAN-ARMENIAN
(SLAVONIC) STATE UNIVERSITY*

We can summarize from this article that the sovereignty of Armenia related with the essence and content of state power realization. Political-right characteristic is connected with the social nature of state, its semi-layered politics, which reflected in the Constitution of RA. The state power consists at least of two certain components: 1) state power can be dominating in the society only by the means of its being concentrated on the state power, which required the presence of the one subject of power; 2) being a concentrated expression of social power, the state power experienced the need of definite organization, inner coordination and necessity of state apparatus or special bodies. Constitution of RA is a vivid example of superiority of sovereign power in Armenia.

ՄԱՐՏ 2009 թ (116)

ՀԱՍՏԱՎՈՐ
Ինֆորմացիոն Բյուրո

РЕЗЮМЕ - RESUME

ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО КОНСТИТУЦИОННОГО КОНТРОЛЯ ПО ОТНОШЕНИЮ К РЕШЕНИЯМ, ДЕЙСТВИЯМ (БЕЗДЕЙСТВИЯМ) ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ КОМИССИЙ

ДАВИД ТАДЕВОСЯН

*АСПИРАНТ РУССКО-АРМЯНСКОГО (СЛАВЯНСКОГО)
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА*

Данную тему необходимо рассмотреть и проанализировать тщательно и отдельно. Механизмы судебного, в частности, конституционного контроля, как наиболее демократичного, беспристрастного и универсального механизма, надо изучить глубже.

Для обеспечения ответственности избирательных комиссий кроме ответственности, установленной законом, необходим примерный судебный контроль за деятельностью системы избирательных комиссий. «Важнейшим государственно-правовым механизмом в деле обеспечения равновесия власти и свободы является правосудие, осуществляемое в рамках судебной власти», пишет Н. С. Бондарь.

SOME ISSUES OF JUDICIAL CONSTITUTIONAL CONTROL ON THE ELECTORAL COMMISSIONS' DECISIONS AND THEIR ACTIONS (INACTIONS)

DAVIT TADEVOSYAN

*POST-GRADUATE STUDENT OF RUSSIAN-ARMENIAN
(SLAVONIC) STATE UNIVERSITY*

The given theme should be researched and analysed carefully and separately. The mechanisms of judicial, especially constitutional control as one of the most democratic, impartial and universal mechanism, should be examined deeper. For ensuring the responsibility for the electoral commission, besides the responsibility which was settled by the law, there is need for exemplary judicial control over the electoral commission system activity." The most important state-legal mechanism in the case of securing the balance of power and freedom is a justice, realized in the frames of judicial power», wrote N.S.Bondar.

РЕЗЮМЕ - RESUME

НАКАЗАНИЯ СВЯЗАННЫЕ С ЛИШЕНИЕМ ИЛИ ОГРАНИЧЕНИЕМ СВОБОДЫ

АЛЕКСАНДР АГАЯН

***СЛЕДОВАТЕЛЬ ПО ОСОБО ВАЖНЫМ ДЕЛАМ
СПЕЦИАЛЬНОЙ СЛЕДСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ РА***

Наказание одна из главных составляющих в науке уголовного права. По А.Товмасыну, в уголовном праве наказание второй по важности институт после преступления. Приводится также и другое определение термина «наказание» М.Григоряна. По его мнению, уголовное наказание- это способ воздействия на лиц, совершивших преступление. М. Узунян находит, что наказание это особое средство принуждения со стороны государства.

По УК РА наказание-это средство государственного принуждения, которое от имени государства по решению суда применяется к лицу, признанному виновным в совершении преступления и проявляется в лишении или ограничении прав и свободы этого лица в установленном законом порядке.

PUNISHMENTS CONNECTED WITH DEPRIVE OR LIMITATION OF FREEDOM

ALEKSANDR AGHAYAN

***SPECIAL INVESTIGATOR OF SPECIAL
INVESTIGATION SERVICE OF RA***

Punishment is one of the most important components in the science of criminal law. A. Tovmasyan said that punishment is the second important institute after the crime in the criminal law. The another definition of the termin "punishment" brought M. Grigoryan, i.e. criminal law is a manner of influence on the persons committed a crime. M. Uzunyan found that punishment is a special state means of compulsion. As the CC of RA wrote punishment is a state means of compulsion which in the name of state by the decision of court is applied for the persons who were found guilty for the crime and turned out in deprive or limitation of freedom and rights of that person by the established law order.

ՄԱՐՏ 2009 Յ (116)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Ինֆորմացիոն Բյուրո

93

РЕЗЮМЕ - RESUME

СОГЛАСИЕ ОБВИНЯЕМОГО С ПРЕДЪЯВЛЕННЫМ ОБВИНЕНИЕМ КАК УСЛОВИЕ ПРИМЕНЕНИЯ УСКОРЕННОГО ПОРЯДКА СУДОПРОИЗВОДСТВА

ГЕВОРГ БАГДАСАРЯН

*СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ АППЕЛЯЦИОННОГО
УГОЛОВНОГО СУДА РА*

Из статьи становится ясно, что с применением ускоренного порядка судебного разбирательства связан ряд важнейших вопросов в УК РА, которые не в достаточной степени сформулированы или вообще не имеют формулировок. Автор придерживается мнения, что в результате дискуссий по поводу спорных вопросов и получения решений, законодательное урегулирование имеет важное значение для упрощения содержания отмеченного условия и обеспечения единого комментария на практике.

THE CONSENT OF THE ACCUSED WITH THE PROSECUTION AS CONDITION ACCELERATED ORDER OF THE JUDICIAL PROCEDURE

GEVORG BAGHDASARYAN

*ADVISER OF THE CHAIRMAN
OF APPEAL CRIMINAL COURT OF THE RA*

It is getting obvious from the article that a chain of important questions in CC of RA connected with the application of fast trial, which are not formed enough or even don't have any formulation at all. The author is in the opinion that in the result of discussion of the disputable questions and getting solutions, the law regulation has considerable importance for the simplification of the noted content and provision of united comment on practice.

Կյանքում ամենամեծ երջանկությունը այն հավատն է, որ քեզ սիրում են:

Վ. ՀՅՈՒԳՈ

Ոչ մի բան այնպես չի հնազանդեցնում, չի մեղմացնում տղամարդու սիրտը, ինչպես այն բանի գիտակցումը, որ նրան սիրում են:

Հ. ՄԵՆԿԵՎԻՉ

Մերը ազնվություն է տալիս նույնիսկ նրանց, որոնց բնությունը մերժել է այդ բանում:

Վ. ՇԵՐՍՊԻՐ

Սիրելի լինելն ավելի մեծ բան է, քան հարուստ լինելը, քանի որ սիրելի լինելը նշանակում է երջանիկ լինել:

Կ. ՏԻԼԻՇ

Մերը հնազանդեցնում է հպարտ սրտերը, մեծամիտներին սովորեցնում է զիջողամտություն, բայց նրա գլխավոր հատկությունը ամեն ինչ վեհացնելն ու վսեմացնելն է:

ՄԱՅՆ ՌԻԴ

Կին՝ դա մեծ խոսք է: Նրանում օրհորդի անաղարտությունն է, նրանում ընկերուհու ինքնագոհությունն է, նրանում մոր սխրագործությունն է:

Ն. Ա. ՆԵԿՐԱՍՈՎ

Կուլտուրայի բարձր մակարդակը որոշվում է կնոջ նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքով:

Մ.ԳՈՐԿԻ

Կնոջ նվիրական գործն է տղամարդու մեջ առաջացնել հոգու եռանդ, ազնիվ կրքերի ավյուն, պահպանել պարտքի զգացումը և մեծի ու վեհի նկատմամբ ձգտումը. ահա նրա դերը, և այն մեծ է ու սուրբ:

Վ.Գ. ԲԵԼԻՆՍԿԻ

Ամեն մի արտասուք, որ արդի հասարակության մեջ թափում է սիրող կինը, ծանր մեղադրանք է տղամարդու դեմ:

Դ. Ի. ՊԻՍԱՐԵՎ

Հարգարժան Հոբելյար

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհավորում է

Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր **Հայկ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԻ** 60-ամյակը, մաղթում նրան քաջա-
ռողջություն և երկար տարիների կյանք:

ԻՐՏԵԿ

ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՁԵՐ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՒՄ

«ԻՐՏԵԿ» իրավական տեղեկատվական-որոնողական համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքների և այլ իրավական ակտերի ամենալիարժեք համակարգն է, որում ընդգրկված են ավելի քան 40000 իրավական ակտեր՝

- * ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ օրենքները և օրենսգրքերը,
- * ՀՀ նախագահի նորմատիվ հրամանագրերն ու կարգադրությունները,
- * ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները,
- * ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումները,

* ՀՀ կենտրոնական բանկի նորմատիվ ակտերը, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության, ՀՀ պետական եկամուտների նախարարության և մյուս գերատեսչությունների կողմից ընդունված նորմատիվ ակտերը:

Ակտերը տրված են մինչ այսօր նրանցում կատարված փոփոխություններով և լրացումներով: Տրված են նաև ակտերի ժամանակային տարբերակները:

Համակարգում ընդգրկված են ՀՀ օրենսդրության մեջ կիրառվող ավելի քան 9000 հասկացություն պարունակող ՀՀ-ում համակարգչային միակ իրավաբանական ու տնտեսագիտական բացատրական բառարանները:

Իրավական տեղեկատվական կենտրոն, Երևան, Աբովյան 36 հեռ. 52-79-50 URL: www.IRTEK.am
Ֆաքս. 56-90-85 E-mail: info@IRTEK.am

ՄԱՐՏ 2009 3 (116)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Ի-շխանություն